

Latvijas Kultūras akadēmija
Kultūras teorijas un vēstures katedra

SPOKU STĀSTI STUDENTU VIDĒ

Bakalaura darbs

Autore:

Akadēmiskās bakalaura studiju programmas “Mākslas”
Tradicionālā kultūra un latviešu folklorā apakšprogramma
4. kursa studente Velta Gūtmane

Darba vadītāja:

Mg.art Iveta Tāle

Rīga

2016

SATURA RADĪTĀJS

IEVADS	3
1. SPOKU STĀSTU RAKSTUROJUMUS UN KLASIFIKĀCIJA	5
1.1. Spoku stāstu raksturojums.....	5
1.2. Spoku stāsta mījsakarības ar vēstītājfolkloras žanriem.....	7
1.2.1. Teika.....	7
1.2.3. Mūsdienu teika	9
1.2.3. Ticējumu stāsts jeb ticējumu teika	10
1.2. 4. Personīgās pieredzes stāsts.....	11
2.SPOKU STĀSTA IETEKMES AVOTI	13
2. 1. Latviešu mitoloģija kā avots spoku stāstu radīšanā.....	13
2.2. Mēdiju vide kā avots spoku stāstu radīšanā	16
3.STUDENTA SPOKU STĀSTA REPERTUĀRA RAKSTUROJUMS	19
3.1. Studentu vide kā daļa no studenta spoku stāsta repertuāra	19
3.2. Bērnības atmiņu stāsti kā būtiska studenta spoku stāsta repertuāra sastāvdaļa.....	21
4. STUDENTU INTERVIJAS ANALĪZE PAR SPOKU STĀSTIEM	25
4.1. Mūsdienu teika par garu izsaukšanu	26
4.2. Spoku stāsti par ēkām.....	30
4.2.1 Spoku stāsti par pilīm un muižām	31
4.2.2. Spoku stāsti par skolām.....	32
4.2.3. Spoku stāsti par pamestām mājām	34
4.2.4. Spoku stāsti par dzīvojamām ēkām	38
4.3. Spoku stāsti par vadātājiem.....	42
4.4. Spoku stāsti par garu parādīšanos sapņos.....	43
4.5. Spoku stāsti un masu medija mijiedarbība studenta stāstos	46
NOBEIGUMS.....	49
KOPSAVILKUMS	51
LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKTS	52
ANOTĀCIJA	57
PIELIKUMS	58

IEVADS

Spoks stāsti ir viens no izplatītākiem žanriem 21. gs. Pa kādam spoku stāstu krājumam atrodas katrā bērnu vai pieaugušo bibliotēkā. Neskatoties uz to, vai spoku stāsti ir saglabājušies mutvārdu tradīcijā vai izklaides industrijas filmās vai grāmatās, tie vēl joprojām ir temati, kurus atcer vai piemien vēlos vakaros, piemērotā gaisotnē. Spoku stāsti ir stāsti par pārdabisko pieredzi ikdienišķā vidē. Par dzīvību un nāvi - vai cilvēks dzīvo mūžīgi gara veidolā vai sadrūp pīšļos zārkā. Jautājums par ticību un neticību paranormālam, līdz galam neizprotamam, iespējamam, nepieņemam un biedējošam, ir spoku stāstos klātesošs. Spoku stāsti tiek izmantoti kā dekoratīvs elements, lai atdzīvinātu kādu vēsturisko telpu un vienlaikus iebiedētu tūristus. Spoku stāsti, kas ir palīgļīdzeklis iebiedēšanai vienlaikus, ietver arī izklaidēšanas funkciju. Vai Spoku stāsti kā viens no raksturojošiem elementiem ir daļa no jebkuras grupas? Vai varbūt spoku stāsti ir raksturīgi tikai konkrētām grupām un ārpus šīm grupām tie sastopami reti un gandrīz nemaz? Sava pētniecības darba ietvaros novērošu studentu, tā spoku stāstu repertuāra raksturojošās iezīmes un iepazīšos, vai spoku stāstu stāstīšana ir aktuāla arī studijas gados.

Students kā folkloras nesējs nav nekas jauns latviešu folkloristikas vēsturē. No 1999. gada vasaras līdz 2000. gada beigām Latvijas Universitātes (LU) Etniskās kultūras centrs (EKC) realizēja projektu „Studentu folkloras vākšana”. Projekta ietvaros tika ievākti ticējumi, anekdotes, atmiņu stāsti, pasniedzēju neveiklie izteicieni, uzraksti, špikošanu, mūsdienu teikas, parodijas. Folkloras materiāli tika ievākti tikai saistībā ar studentu dzīvi. Savukārt mana bakalaura darba ietvaros tiks vākta ne tikai tā folkloras, kas ir saistīta ar studentu dzīvi, bet arī folkloras, ar kuru studenti nonāk kontaktā ārpus mācību iestādes, kā arī folkloras, kas tika iegūta pirms studiju uzsākšanas. Spoku stāsti, kurus studenti lieto un „rada” tieši pašlaik. Pētāmais objekts būs tikai tas students, kurš lauku pētījuma laikā ir aktuālais students, jeb students, kurš lauku pētīju laikā ir piederīgs kādai no mācību iestādēm un apgūst kādu nozari tajā. Students, kurš vēl nav absolvējis. Students, kurš pašlaik studē kādā mācību iestādē.

Spoks kā pārdabiskā būtne latviešu folkloristikas vēsturē lielākoties tiek apskatīts tautas dziesmu materiālos. Tomēr pēdējo gadu laikā sāk parādīties tendence skatīt spokus jeb lielākoties nelaimīgās dvēseles, izmantojot teiku materiālus. Sandis Laimes darbā „Raganu priekšstati Latvijā: Nakts Raganas.” aplūko teiku materiālā nelaimīgās dvēseles kā raganas. Savukārt Sanita Bērziņa Reinsone promocijas darbā „Apmaldīšanās Stāsti: priekšstati, interpretācija, stāstījumu poētika.” aplūko teiku materiālā nelaimīgās dvēseles kā vadātājus un ar to saistīto stāstu kopumu, kas ir saistīti ar maldīšanos, tā saucamie apmaldīšanās stāsti.

Savukārt G. Pakalna ir pētījis spokošanos tradīciju Džūkstes novadā. Kā arī viņam ir vairāki raksti par bērnu spoku stāstiem. Savā bakalauru ietveros, kā jaunpienesumu pētu spoku stāstus kādā konkrētā grupā. Spoku stāstus, kurus ir pieredzējis students studijas laikā vai arī pirms vai ārpus studijas laika.

Bakalaura darba pētnieciskais jautājums – kāda veida spoku stāsti tiek stāstīti studentu vidē? Hipotēze – spoku stāsta repertuāra lielāka daļa balstās uz pieredzi, kuru students ir guvis pirms studiju uzsākšanas, un studentu vide stimulē radīt arī pavisam jaunus spoku stāstus. Mērķis ir gūt priekšstatu par spoku stāstīšanas tradīciju studentu vidē. Izzināt studentus, kā potenciālo spoku stāstu teicēju. Uzzināt kādā veidā tiek veidots studenta spoku stāstu repertuārs, kā arī iepazīties ar studenta spoku stāstu struktūru. Veicamie uzdevumi ir 1. atlasīt un apgūt teorētisko literatūru; 2. īstenot lauka pētījumu studenta vidē; 3. veikt lauku pētījuma laikā iegūto materiālu šifrēšana un analīze. Darbā izmantotās metodes: 1. literatūras analīze, 2. daļēji strukturēta intervija 3. ietvertais novērojums.

Bakalaura darbs ir strukturēts 4 nodaļās. Pirmajā nodaļā tiks raksturots spoku stāsts un tiks noteiktas tās žanriskās robežas. Otrajā daļa tiks apskatīti dvēseles jeb nelaimīgās dvēseles un senču dvēseles latviešu mitoloģijas priekšstatos un kādā veidā spoku stāsts mijiedarbojas ar mēdiju vidi. Trešajā daļā tiks raksturotas studenta kā spoku stāsta stāstītāja īpatnības, un bērniecībā iegūtā pieredze kā nozīmīgs pamats tā spoku stāstu repertuāra izveidei. Ceturtajā daļā tiks veikta lauku pētījumā iegūto materiālu analīze.

1. SPOKU STĀSTU RAKSTUROJUMUS UN KLASIFIKĀCIJA

Spoku stāsti ir atpazīstami neatkarīgi no vecumu vai sociālā slāņa. Tiem vienlaikus piemīt izklaidēšanas, informatīva un iebiedēšanas funkcija.. Spoku stāsti tiek mantoti no paaudzes nākamajām paaudzēm, kā arī katrā paaudzē rodas pavisam jauni un vēl nedzirdēti spoku stāsti. Spoku stāsti kā līdzekli, lai izskaidrotu ar prāta neaptveramo, paranormālo un biedējošo. Tomēr, lai varētu pētīt spoku stāstus, sākumā jādefinē, kas tieši ir spoku stāsts un kas nav spoku stāsts. Jāierindo spoku stāsts folkloras žanra ietvarā.

1.1. Spoku stāstu raksturojums

Spoku stāstu raksturo 2 jēdzieni - spoks un stāsts. Jēdziens *spoks* raksturo kādu pārdabisku būtni. To apzīmēšanai Latvijā plaši lietoti ir arī šā vārda variants špoks, retāk – ķēms. Vārds spoks latviešu valodā aizgūts no viduslejasvācu spök ar tādu pašu nozīmi. Savukārt vārda ķēms cilme meklējama indoeiropiešu valodās (*kem- ‘(sa)spiest, kavēt’ > ‘noapaļot’).¹ Jēdziens *stāsts* folkloristikā netiek uzskatīts par atzītu žanru līdztekus pasakām, teikām, nostāstiem u.tml. Stāsta un tā deminutīva forma stāstiņš latviešu folkloristikā lietots kādas konkrētas vēstītājfolkloras žanra kontekstā kā sinonīms. Stingrākas žanriskās aprises iegūst, kad izmanto noteiktu, visbiežāk tematisku epitetu pavadībā, kas paskaidro apzīmējamo objektu, piemēram, latviešu tradīcijā – spoku stāsts.²

Guntis Pakalns, kas ir ilggadēji pētījis spoku stāstu stāstīšanas tradīciju, iedala spoku stāstus divos atšķirīgos stāstījumu veidos. Pirmkārt, nopietni stāsti par cilvēkiem negaidītu sastapšanos ar neizskaidrojamām nojautām, skaņām, būtnēm vai parādībām, nereti tie tiek saistīti kā aculiecinieku stāsti. Otrkārt, mūsdienu populārie daudzveidīgie baidāmie briesmu stāsti, kur tikai dažos „darbojas” spoki un kur svarīgākais nav patiesums, bet stāsta radītais iespaids. Tie ir kā bērnu vai pieaugušo rotaļāšanās ar savējiem un citu bailēm, gūstot kādu baudu no šīs baidīšanas.³ Ar briesmu stāstiem ir jāsaprot tieši bērnu radītie spoku stāsti. Tiek uzskatīts, ka bērna vecums, kad viņš rada šādus stāstus, ir 8 – 12 gadi. Tātad tā ir daļa no bērnu folkloras. Ar briesmu stāstiem var iepazīties žurnālā „Zīlīte” un M. Runguļa savāktajās

¹ Laime, Sandis. Pārdabisks būtnes Svētupes krastu folklorā: reģionālais aspekts. *Zinātniski raksti un folkloras kopojums Vidzemes Svētupe: mītiskajā un reālajā kultūrtelpā*. Rīga: NT Klasika, 2015, 92-108.lpp. 93.lpp.

² Reinsone, Sanita-Bērziņa. *Apmaldīšanās Stāsti: priekšstati, interpretācija, stāstījumu poētika*. Promocijas darbs filoloģijas doktora grāda iegūšanai folkloristikas zinātnes nozarē (apakšnozare: latviešu folkloristika) / zin. vad. Dace Bule. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013. 72.lpp.

³ Pakalns, Guntis. Spoku stāsti ir mūžīgi. *Žurnālam Skola un Ģimene*. Nr. 11, 1994.

četrās spoku stāstu grāmatīnās (sevišķi populāras bija divas „Spoku stāsti” 1991. un „Spoku un joku stāsti” 1992.). No turienes daudzi stāsti veikli pārceļojuši atpakaļ mutvārdu folklorā.

Latvijas Folkloras Krātuvē spoku stāsti tiek iedalīti mitoloģisko teiku nodaļā. Latviešu teiku kartotēkā var konstatēt, ka spoku stāsti ieņem lielu daļu mitoloģisko teiku skaitu. Spoku stāsti ir iedalāmi pēc vietas, kur spokojas - 1.laicīgās būves; 1.1 lauku būves (*rija, šķūnis, pirtis, klēts u.c.*); 1.2 pilsētas būves (*skola, mājas drupas u.c.*); 2. Sakrālā būves (*baznīca*) 3. vēstures būves (*pils, muiža u.c.*); 4. mūsdienu būves (*var būt arī visas iepriekš pieminētās*) 5. telpas (bēniņi, pagrabs u.c.); 6. dabas objekti (*mežs, kalniņi, akmens, ezers, purvs, upe, avots u.c.*) Pēc spoka formas - 1. neredzams; 2. dzīvnieka izskatā; 3. priekšmeta veidolā. Pēc spoku stāstā pieminētiem gariem - 1. pēc dzimuma (*sieviete, vīrietis*); 2. pēc profesijas; (*mācītājs, zaldāts u.c.*) 3. pēc statusa (*barons, grāfiene u.c.*); 4. pēc radniecības (*radnieki u.c.*); 5. pēc vecuma (*bērns, vecītis u.c.*); 6. pēc tautības (*žīds u.c.*); 7. neizskaidrojams tēls (*mazie vīriņi u.c.*). Spoku stāsti pēc nāves cēloņa - 1.dabīgā nāvē miruši; 2. nedabīgā nāvē miruši (*pašnāvība, nogalināti, noslīkuši, dzīvi apglabāti u.c.*).⁴ Tā kā par spokiem un spokošanos tradīciju tikusi saukta jebkura grūti izskaidrojama pārdabiska parādība, lieta vai situācija, tāpēc spoki nekonkretizējot nav iekļaujami nevienā pārdabisko būtņu kategorijā. Tas darāms, analizējot katru naratīvu atsevišķi, tomēr ne visi spoku stāsti ietver pietiekami daudz informācijas, kas ļautu nojaust spoku piederībai kādai no pārdabisko būtņu kategorijām.⁵ Par spokiem var tikt uzskatītas tādas pārdabiskas būtnes kā velis, vadātājs, lietuvēns, velns, ragana, aprakto mantu sargs u. tml.

Guntis Pakalns, kas pētīja spoku stāstu stāstīšanas tradīciju, norāda, ka tikai svešiniekiem, nezinātājiem stāsti tiek stāstīti aptuveni tādā formā, kādā tos pazīstam no folkloras pierakstiem. Savukārt pierakstīšanas brīdī tie tiek no runu valodas pārtulkoti rakstu valodā, nogludinot teikumus un ar attiecīgām pieturzīmēm aizstājot emocijas zīmes, runas ritmu, intonāciju utt., cik nu iespējams. Bet savējo vidū zināmie stāsti dzīvo īsos pieminējumos, atgādinājumos, replikās, ticējumos, aizliegumos, darbībās, dažkārt arī rotaļās, spēlēs zīmējumos utt. Tomēr gandrīz katram cilvēkam ir savi īpašie stāsti, kurus tas vēlas stāstīt atkal un atkal pilnā, arvien vairāk izkoptā formā arī tad, ja klausītājiem tie ir zināmi.⁶

⁴ Pakalns, Guntis. *K. Barona dienas konferencei Dainu skapis vēsturiskos tekstos un kultūras kontekstos*. Tēzes, 2002.

⁵ Laime, Sandis. *Pārdabisks būtnes Svētipes krastu folklorā: reģionālais aspekts*. 94.lpp.

⁶ Pakalns, Guntis. Daži Džūkstes spoku stāsi – senāk un mūsdienās. *Letonica Humanitāro zinātņu žurnāls: Literatūras un folkloras māksla*. 14 nr. 202-203.lpp.

1.2. Spoku stāsta mīksakarības ar vēstītājfolkloras žanriem

Spoku stāstiem ir līdzības ar vairākiem vēstītājfolkloras žanru kategorijām. It īpaši teikām un personīgās pieredzes stāstiem. 20. gs. otrajā pusē tika aktualizētas folkloristikas žanra klasifikācijas nepilnības saskaroties mutvārdu tradīcijām ar teksta formām, kas nav ievietojamas nevienā no paredzētajām kategorijām. Tika aktualizēti jauktā žanru piederības teksti, kas, paši piederēdami vienam žanram, vienlaikus ietver cita žanra vienības vai to fragmentus, kā arī dažkārt viena žanra sacerējums, pat nemaz nemainot savu poētisko struktūru dzīvajā lietojumā iegūst cita žanra funkciju. Mūsdienu folkloristika samierinājusies ar faktu, ka „dzīvajās tradīcijās tīri žanri ir retums”⁷ - žanru sistēma ir relatīva. Viennozīmīgas un skaidras definīcijas, kas ļauj nešaubīgi ievietot vienu vai citu stāstījumu noteiktā kategorijā, ir grūti atrodama visā folkloristikas vēsturē un, kā norāda folkloriste Bente Alvere (*Alver*), lielākā daļa no tām ir „neprecīzas un neloģiskas”. To labi parāda teikas žanrs, kuru definēšana ir bijusi un vēl joprojām ir viens no sarežģītākajiem žanru problēmjaudājumiem folkloristikas vēsturē.⁸

1.2.1 Teika

Brāļi Grimmi bija pirmie, kuri nošķīra teikas no pasākām, klasificējot tās trīs grupās: 1. vēstures teikas; 2. mitoloģijas jeb demonoloģijas teikas; 3. etnoloģijas teikas.⁹ Saskaņā ar Grimmu teoriju teika ir forma, kā tiek atainota tautas vēsture, kurā tiek atklāts paties, vēsturisks notikums tradicionālā naratīva formā.¹⁰ Tā iespaidā 19. gs un 20. gs sākumā izveidojās tendence, ka teikas tika izmantotas kā vēsturisks avots arheoloģijas un vēstures pētījumos. Tomēr 20. gs 70. gados folkloristikā tendence mainījās, un teikas tika uzskatītas tikai kā sekundārs avots, sakarā ar to, ka tās vēsturisko vērtību uzticamība ir apšaubāma. Vienlaikus čehu pētniece Marta Šramkova (*Marta Šrámková*) atbalstīja agrāko viedokli, ka teikas atbalsojas tautas vēsturē, izceļot saistību ar naratīvu un kopienu, laikā un telpā, to tradīciju paliekas.¹¹ Amerikas folklorists Roberts Džordžess (*Robert Georges*), kurš izpētīja dažādas teiku definīcijas, kas tapušas līdz 20. gs. 70. gadiem, izveidoja hipotētisku šo

⁷ Bule, Dace. *Mūsdienu folkloristika: Paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne, 2011. 246.-261.lpp.

⁸ Reinsone, Sanita-Bērziņa. *Apmaldīšanās Stāsti: priekšstati, interpretācija, stāstījumu poētika*. 57.lpp.

⁹ Dégh, Linda. *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2014. 51.lpp.

¹⁰ Tangherlin Timothy. *Interpreting Legend: Danish Storytellers and Their Repertoires*. New York & London: Grand Publishing INC, 1994. 13.lpp.

¹¹ Tangherlini, Timothy. "It Happened Not Too Far from Here...": A Survey of Legend Theory and Characterization. *Western Folklore*, Vol. 49, No. 4, 371.-390.lpp.

definīciju sintēzi: „Teika ir stāsts vai naratīvs par nesenu vai vēsturisku pagātni, un to gan klausītājs, gan stāstītājs uzskata par ticamu”. Šajā definīcijā ietvertos raksturlielumus, proti, stāsts, vēsturiskums un ticamība Džordžess soli pa solim atspēkoja, konstatējot: „Teika ir stāsts vai naratīvs, kas var nemaz nebūt stāsts vai naratīvs; tajā stāstīts par nesenu vai vēsturisku pagātni, ko var uzskatīt par attālu antivēsturisku vai vispār nevar uzskatīt par pagātni; daži to uzskata par patiesu, citi par nepatiesu (...)”¹², kas aktualizēja teikas iepriekš pieņemtās definīcijas nepilnības un pretrunas, stimulējot pētniekiem radīt jaunus teiku formulējumus, klasifikācijas. Tiek radītas jauni, teikām pakārtoti žanri kā mūsdienu teika (*modern legend, contemporary legend*), pilsētas teika (*urban legend*), ticējumuteika (*belief legend*), migrācijas teikas (*migration legend*) u.c.

Latviešu folkloristikā teika ir ieviesusies samērā vēlu pretstatā pasakai – tautā pazīstama un jau 17. gadsimta rakstu pieminēkļu apliecinātam stāstījumu žanra nosaukumam.¹³ Tomēr teikas termina pirmreizējais minētājs saistībā ar latviešu kultūrtekstiem ir Garlībs Merķelis, kurš „nav šķīris teikas no leģendas un nostāstiem, apzīmēdams visus trīs vēstītāj folkloras žanrus ar teikas (*Sage*) vārdu”.¹⁴ Tomēr kā norāda Dace Bule, teika īsi ieviešas vien jaunlatviešu laikā, meklējot „kādu apzīmējumu mītiskas iedabas vēstījumam”, paralēli vēl tiek lietoti tādiem žanra apzīmējumiem kā stāsts, pasaka, pasaciņa un arī poetizēts žanra apzīmējumam teiksma.¹⁵ Publicējot pirmos četrus Latviešu tautas pasaku sējumus (1891-1893), Ansis Lerhis-Puškaitis vēl nav jutis vajadzību vēstītājfolkloru dalīt divos žanos – par Latviešu tautas teikām un pasakām šis izdevums pievēršas tikai no 5. sējuma.¹⁶ Folkloriste Alma Ancelāne norāda uz teikas struktūru: Teika parasti izklāsta kāda notikuma vienu epizodi, sižeta viena galvenā motīva risinājumu. Jaunākā laikā nereti redzama tendence pagarināt tekstu, plašāk izvērst stāstījumu. Teiku vēstījumu paplašinājumu panāk, piemēram, pievienojot vienā teikā par kādu objektu vairākus saturā atšķirīgus variantus.¹⁷ Kā arī lielākā daļā teika ietver sevī lokālu elementu, ir saistītas ar noteiktu laiku, vēstī par kādu konkrētu personu, kā arī daudzās latviešu tautas teikās darbojas dažādas mitoloģiskas būtnes, kā dievs, velns, milži, raganas, lietuvēns u.c.¹⁸ Latviešu tautas teikas glabā tautas dzīvesveidu, savdabīgo ieražu, ticējumu, uzskatu, un tautas likteņu

¹² Reinsone, Sanita Bērziņa. *Apmaldīšanās stāsti: Priekšstati, Interpretācija, Stāstījumu poētika*. 57.lpp.

¹³ Bule, Dace. *Mūsdienu folkloristika: Paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne, 2011. 255.lpp.

¹⁴ Reinsone, Sanita Bērziņa. *Apmaldīšanās stāsti: Priekšstati, Interpretācija, Stāstījumu poētika*. 59.lpp.

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Bule, Dace. *Mūsdienu folkloristika: Paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne, 2011. 255.lpp.

¹⁷ Ancelāne, Alma. *Latviešu tautas teikas. Vēsturiskās teikas izlase*. Rīga: Zinātne, 1988. 5.lpp.

¹⁸ Turpat.

atainojumu.¹⁹ Sanita Bērziņa Reinsona norāda, ka Alma Ancelāne pirmās personas izmantojumu teikās uzlūko par stāstījuma stratēģiju, lai vairotu klausītājos ticamību par vēstīto.²⁰

1.2.3. Mūsdienu teika

Pieeja, ka folkloru pielīdzinājums pagātnes kultūras reliktam folkloristikā dominēja līdz 20. gs. vidum. Tad nāca atklāsme, ka nozares pētījumu priekšmets kā mūsdienu kultūras ir pa daļai konstruēts mākslīgi. Tika pamanīts, ka arī šodienas izglītotais pilsētnieks, nebūt nav vienīgi racionāli domājoša, no savas dabas atsvešināta būtne. Tradīcija, rituāli, iracionalitāte, dienišķa vēlme radīt joprojām ir nozīmīga ikdienas kultūras daļa, kas vienīgi maina savu izpausmes veidu.²¹ 20. gs. 20. gados aizsākās pētījumi par folkloru pilsētā,²² kuru rezultātā amerikāņu folklorists Ričards Dorsons rakstā „Vai pilsētā ir tauta”, norādīja, ka pilsētā ir tauta, „bet pilsētas tauta ir atšķirīga no tautas, kura kādreiz dzīvojusi laukos, un folkloristam, kas vēlas pētīt tās dzīvi, pamatīgi jāpārskata priekšstati par tautu un tās zināšanām”.²³ Izveidojoties jaunam folkloristikas izpētes laukam vienlaikus tika izveidots jauns teikai pakārtots žanrs: pilsētas teikas. Par pilsētas teikām tika saukti mutvārdu stāstījumi, kuri cirkulē pilsētvidē un vēstī par notikumiem, kas notikuši pilsētā. Pilsētas teikas definīcija tiek norādīta, kad gan klausītājs, gan stāstītājs uzlūkoja par ticamām, taču patiesībā to vēstījums ir nepatiess. Šajā teikas apakšzara definīcijā dažkārt tiek norādīts, ka tā nosaukums ir maldinošs un ierobežots, un pilnībā iekļaujams mūsdienu teiku grupā, un citviet tiek lietots kā absolūts mūsdienu teikas sinonīms.²⁴

Mūsdienu teikām ir plašs un daudznozīmīgs stāstījumu veids. Viena no atzītākajām ir Deivida Bakena (*Buchan*) mūsdienu teiku definīcija. Tie ir stāsti, kas saistīti kā patiesība un kas cirkulē mutvārdos mūsdienu sabiedrībā un kam ir raksturīga tradicionāla variēšana. Džiliana Benete par šī žanra novitāti uzlūko teikas, pasakas, fabulas un personīgās pieredzes stāstu sintēzi, kas „rada reālā/nereālā opozīciju”, savukārt to nevar uzlūkot nedz par jaunu, nedz netradicionālu.²⁵ Harijs Everets Šmits (*Harry Everett Smith*) norāda, ka mūsdienu teikas ir starpposms starp laicīgu, ikdienišķu notikumu un pārdabisko. Tās stāsta par laicīgu un

¹⁹ Ancelāns, Alma Latviešu tautas teikas. *Latviešu tautas teikas izlase. Latvijas PSR Zinātņu akadēmijā: valodas un literatūras institūts*. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1988. 5.lpp.

²⁰ Reinsone, Sanita Bērziņa. *Apmaldīšanās stāsti: Priekšstati, Interpretācija, Stāstījumu poētika*. 61.lpp.

²¹ Bule, Dace. *Mūsdienu folkloristika: Paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne, 2011. 84.lpp

²² Turpat. 16.lpp.

²³ Turpat. 87.lpp.

²⁴ Reinsone, Sanita Bērziņa. *Apmaldīšanās stāsti: Priekšstati, Interpretācija, Stāstījumu poētika*. 59.lpp.

²⁵ Turpat. lpp.

parasto, bet ar negaidītu pavērsienu, un tieši laicīgums, ikdienišķums piešķir kvalitāti, kas tās atšķir no tradicionāla naratīva.²⁶

Mūsdienu teikām kā būtisks elements ir baumas.²⁷ Lai veidotos baumas ir nepieciešama sižetiskā nenoteiktība un informācijas trūkums, kas tiek aizvietots ar kopienas refleksijām saskaņā ar ticējumiem un interesēm.²⁸ Baumas pārtrauc pastāvēt brīdī, kad tās pārtrauc reflektēt kolektīva aizspriedumos. Tomēr, kaut arī baumas ir izzudušas, tās potence, atdzimšana teikās nepazūd.²⁹ Vācu vēsturnieks Ernests Bernheims (*Ernst Bernheim*) aplūkojot līdzības starp teikām un baumām norāda, ka teikas, iespējams, ir baumas paliekas. Teikas saista ar baumām, jo attēlotais notikums tiek pasniegts kā patiesība.³⁰

Ar mūsdienu teikām tiek saprasti dažāda veida stāstījumi, kas cirkulē mūsdienās, gan pilsētvidē, gan laukos.³¹

1.2.3. Ticējumu stāsts jeb ticējumu teika

Viens no folkloras žanriem, kas aktualizējas 20. gs. 60. – 70. gados un arī vēlāk ir ticējumu stāsts jeb mutvārdu prozas žanrs.³² Ticējumu teikas ir bāzētas uz pamata zināšanām par cilvēka saskarsmi ar pārdabisko. Kā svarīgs elements ticējumu teikām ir personīgā pieredze,³³ kā arī tradicionālie ticējumi,³⁴ bez tradicionāla vēstījuma.³⁵ Džiliana Beneta ierosina trīs raksturlielumus, kas būtu attiecināmi uz šo dažādi interpretēto žanru 1. parāda mūsdienu sabiedrības ticējumus; 2. stāsta ne tikai par personīgajām pieredzēm, bet arī par notikumiem, kas atgadījušies ar citiem cilvēkiem; 3. tiek izmantoti, lai izzinātu un pārbaudītu noteiktības kopienas ticējumu tradīcijas, parādot, ka pieredze saskan ar kultūras gaidām.³⁶ Ticējumu pārbaudīšana izpaužas stāstos, kuros parādās ticējuma pārbaudīšanas formula, piemēram, „agrāk neticēju, tagad ticu”.³⁷

²⁶ Dégh, Linda. *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2014. 45.lpp.

²⁷ Turpat. 45.lpp.

²⁸ Tangherlin Timothy. *Interpreting Legend: Danish Storytellers and Their Repertoires*. New York & London: Grand Publishing INC, 1994 18.lpp.

²⁹ Turpat.

³⁰ Tangherlini, Timothy. *"It Happened Not Too Far from Here...": A Survey of Legend Theory and Characterization..*

³¹ Reinsone, Sanita Bērziņa. *Apmaldīšanās stāsti: Priekšstati, Interpretācija, Stāstījumu poētika*. 59.lpp.

³² Turpat.

³³ Dégh, Linda. *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre*.

³⁴ Tangherlini, Timothy. *"It Happened Not Too Far from Here...": A Survey of Legend Theory and Characterization..*

³⁵ Reinsone, Sanita Bērziņa. *Apmaldīšanās stāsti: Priekšstati, Interpretācija, Stāstījumu poētika*. 62.lpp.

³⁶ Turpat.

³⁷ Turpat. 62. lpp.

Bērni garīgās attīstības maģijas fāzē tic pasakas patiesībai, tomēr vēlāk pieaugušo vadībā apgūst kā nošķirt fantāziju no realitātes. Pieaugušam, kurš vēl joprojām tic pārdabiskām būtnēm, kā zobu fejām vai baidās, ka pilnmēness laikā vampīri viņiem uzbruks, ir nepieciešama psihiatra palīdzība. Tomēr iedomu pasaulē teikās ne vienmēr var nošķirt izdomu no realitātes. Iedomas tiek absorbētas realitātē.³⁸ Luts Rohrič (*Lutz Röhrich*) uzskata, ka viena no teikas pamata iezīmēm ir ticamība: Teika pieprasa no teicēja un klausītāja uztvert stāstījumu kā patiesību. Rohrič skata teikas arī no baiļu skatupunkta. Viņš norāda, ka teikas ir „kultūras bailes valoda”. Cilvēki stāsta teikas, lai verbalizētu raizes un bailes.³⁹

Tieši daļu spoku stāstu ietekmē svārstība starp ticību vai tieši neticību pārdabiskajam, kas maina stāstu saturu. Pirms teicējs sāk stāstīt spoku stāstu, viņš sākumā novērtē vai viņš tic stāsta saturam vai tieši pretēji netic stāstu saturam un attiecas skeptiski pret to.

1.2. 4. Personīgās pieredzes stāsts

20. gs. 70. gados folkloristikas žanru paradigmas maiņu periodā uzplauka interese arī par personīgās pieredzes stāstiem. Personīgās pieredzes stāstus kā folklorai piederīgus ikdienas stāstījumu žanru „leģitimizēja” amerikāņu folkloriste Sandra Dolbija-Stāla, pierādot, ka neskatoties uz idiosinkrātisko saturu, personīgās pieredzes stāstos ietvertās vērtības un attieksmes ir kultūrai raksturīgas un tādejādi tradicionālas.⁴⁰

Personīgās pieredzes stāsts ir īss stāsts vēstījums prozā. Tā pamatā ir viena epizode vai kāds notikums teicēja personīgajā pieredzē. Stāsta sižeta struktūra tiek veidota atbilstoši literārajai stratēģijai: stāstam ir ievads jeb sākums, vidus – notikums un beigas ar notikumu atrisinājumu.⁴¹ Kā personīgās pieredzes pazīme tekstā ir izmantotas ievadformulas jeb orientieri – es atceros tādu gadījumu; man vienreiz bija tāds īsts dzīves gadījums u.c.⁴² Kā arī vēstījums pirmajā personā.⁴³ Šai vēstījumu formai raksturīga ticamība, jo stāstītājs stāsta nevis par kāda cita, bet paša piedzīvotajiem notikumiem,⁴⁴ un dramatisks vēstījums.⁴⁵ Amerikāņu folkloriste Sandra Stāle uzskata, lai kāda būtu pieredze, stāsts pats par sevi ir teicēja naratīva jaunrade, un viņš lieto ne tikai pieredzi kā pamatu, bet arī daudzus stāstīšanas tradīcijas aspektus – iepriekš paredzamu formu, liecības par kultūru un personīgo stilizāciju,

³⁸ Dégh, Linda. *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre*. 6.lpp.

³⁹ Turpat. 37.lpp.

⁴⁰ Reinsone, Sanita Bērziņa. *Apmaldīšanās stāsti: Priekšstati, Interpretācija, Stāstījumu poētika*. 62.lpp.

⁴¹ Garda, Ieva. Personīgās pieredzes stāsti mūsdienas folkloras aspektā: Alsungas piemērs. *Letonica Humanitāro zinātņu žurnāls: Literatūras un folkloras māksla*. 14 nr. 63.lpp

⁴² Turpat. 64.lpp.

⁴³ Turpat. 70.lpp.

⁴⁴ Turpat.

⁴⁵ Reinsone, Sanita Bērziņa. *Apmaldīšanās stāsti: Priekšstati, Interpretācija, Stāstījumu poētika*. 68.lpp.

konvencionālās funkcijas.⁴⁶ Teicēja repertuārā visbiežāk ir vairāki spilgta notikuma un ārkārtējo pieredzi saistīti stāsti, kas stāstīti ne reizi vien, iegūstot zināmu atpazīstamību to cilvēku vidū, kuriem šis stāsts visbiežāk stāstīts.⁴⁷

Latviešu folklorists G. Pakalns, analizējot, spoku stāstus, personīgo pieredzi uzskata par būtisku, jo tā it kā apliecina piedzīvotā patiesumu. Mūsdienu spoku stāsti, kas sakņojas personīgas pieredzē, un to būtisks pamatkomponents ir pārdabisku spēku vai būtņu klātbūtne, tiek uzskatīts par personīgās pieredzes stāstiem.⁴⁸

⁴⁶ Garda, Ieva. *Pieredzes stāsti mūsdienu folkloras aspektā: Alsungas piemērs*

⁴⁷ Reinsone, Sanita Bērziņa. *Apmaldīšanās stāsti: Priekšstati, Interpretācija, Stāstījumu poētika*. 68.lpp.

⁴⁸ Garda, Ieva. *Pieredzes stāsti mūsdienu folkloras aspektā: Alsungas piemērs*

2.SPOKU STĀSTA IETEKMES AVOTI

Spoku stāsti rodas mijiedarbībā ir vidi - lokalizējoties. Katrā kultūrā spoku stāstiem ir sava iezīme, piemēram, tēli, kas tiek izmantoti visbiežāk, konkrētā tēla nosaukums, un tam piemītošās īpatnības. Spoku stāsti parasti ir vairāku avotu mijiedarbības kopums. Bakalaura darba ietvarā iepazīstināšu tikai ar divām ietekmēm jeb avotiem, kuri veido spoku stāstus, un ir arī nozīmīgi studenta spoku stāsta repertuārā.

2. 1. Latviešu mitoloģija kā avots spoku stāstu radīšanā

Kā būtisks spoku stāsta elements ir pārdabiskās būtnes līdzdarbība, kas daudzos gadījumos balstās uz kultūrā esošajiem mitoloģiskiem priekšstatiem. Kaut arī jēdziens spoks ir abstrakts un var apzīmēt jebkuru kaitniecisko būtni latviešu mitoloģijā, tomēr daudzos gadījumos ar jēdzienu spoks ir saprotama tieši mirušā dvēsele. Latviešu mitoloģijā mirušā dvēsele ir klasificējama divās grupās 1. senču gari jeb mirušā radnieka, paziņas, drauga dvēsele, kas tiek saukts arī par veli. 2.nelaimīgās dvēseles: dvēseles, kas nav aizgājušas uz aizsauli, un veic kaitnieciskas darbības šai saulē.

Slāvu priekšstatos par „nelaimīgām dvēselēm” tiek uzskatītas 1. „nelabā” vai „ne savā” nāvē mirušo dvēseles (*noslepkavotie, pašnāvnieki, negadījumā miruši, nosliktušie u.c.*); 2. to cilvēku dvēseles, kas dzīves laikā nav veikusi kādu svarīgu pienākumu vai „saņēmusi savu daļu”; 3. to cilvēku dvēseles, kas dzīves laikā bijušas sakaros ar ļaunajiem gariem. Līdzīgas paralēles ir novērojamas Eiropas tautās, tostarp latviešiem.⁴⁹ Par nelaimīgajām dvēselēm kļūstot arī to cilvēku dvēseles, kas dzīves laikā pārkāpušas kopienā akceptētās reliģiskās, sociālās un citas normas, tādejādi pēc nāves tām nav miers.⁵⁰ Savukārt Juha Pentikaeins norāda, ka indonēziešu priekšstatos nelabā nāve mirušo raksturo trīs pazīmes 1) tiem tiek veiktas atšķirīgas apbedīšanas vietas 2) tiek uzskatīts, ka nelabā nāvē mirušie vai nu nespēj veikt ceļojumu uz mirušo pasauli, vai nu nav spējīgi pievienoties mirušo sabiedrībai 3) no nelabā nāvē mirušajiem bīstas, jo uzskata, ka tie kļūst apkārt pa zemes virsmu. Šīs trīs pazīmes nelabā nāvē mirušo raksturojumā ir gandrīz universālas un atspoguļojas arī Latvijas tradicionālos priekšstatos.⁵¹ Krievu folklorists Dimitrijs Žeļņins, kurš ir viens no pirmajiem, kas sistematizēja un aprakstīja par nelaimīgās dvēseles saistītos krievu tradicionālos priekšstatus, norāda, ka nelaimīgās dvēseles pēc nāves cieši saistītas ar miršanas un kapu vietu,

⁴⁹ Laime, Sandis. *Raganu priekšstati Latvijā: Nakts Raganas*. Rīga: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2013. 179.lpp.

⁵⁰ Turpat.

⁵¹ Turpat. 180.lpp.

kā arī nereti uzturā stāvošos ūdeņos (ezeros, dīķos, purvos), gravās, pamestās ēkās un citās „netīrās vietās”.⁵² Līdzīgas paralēlas ir arī latviešu tradicionālos priekšstatos. Latvijas ticējumos un teikās par nelabā nāvē mirušajiem nereti norāda, ka šāda cilvēku dvēsele noteiktu laiku paliek attiecīgajā nelaimes gadījumā, slepkavības, pašnāvības u.tml. vietā, ko reizēm apzīmē ar vārdu „nevieta”, veicot tur cilvēkiem traucējošas, kaitējošas un pat bīstamas darbības, kā arī šīs vietas nosaukuma došana var tikt motivēta no konkrētā atgadījuma, kura liecības, iespējams, ir saglabājušās teikās,⁵³ tātad arī spoku stāstos. Par nelaimīgām dvēselēm latviešu folklorā tiek uzskatīti, ēni, māži, ķēmi, vadātāji jeb maldinātāji, baidēkļi u.c. Nošķirt šos dažādos spoku veidus pēc funkcijas gandrīz nav iespējams. Tos apvieno kaitniecība pret cilvēkiem un viņu lopiem, kas var izpausties visdažādākos veidos.⁵⁴

Vadātājs ir nelaimīgā dvēsele, kas tiek pielīdzināta arī mirušo gara dvēselei. Ticējumā teikts, ka šis gars vientuļus gājējus vai nu nakts, vai dienas laikā vadā un maldina, ka nespēj aizsniegt to vietu, kurp tie nodomājuši iet.⁵⁵ Ticējumos ir arī liecības, ka rezultāts var būt letāls. Vadātāji bieži vien ievēdot cilvēkus kādā meža biezoknī un apmulsina prātu, tā kā vairs neatgiedot laukā tikt un tur bieži dabūjot galu vai ievilinot ūdeni, kur cilvēki noslīkst, jo izglābties neesot iespējams.⁵⁶ S. Bērziņa Reinsone, stāstus saistībā ar vadātājiem sauc par apmaldīšanās stāstiem. Viņa norāda, jo labākas orientēšanās spējas stāsta varonim piedēvētas, jo ārkārtējāks šķiet tēlotais apmaldīšanās notikums. Kā viena no tādām grupām ir ogotāji un sēņotāji, kurus mēdz dēvēt arī par skrējējiem un joņotājiem. Pretstats joņotājiem un skrējējiem ir t.s. nepraša, nejēgas un topogrāfiskie idioti/analfabēti, kas mežā pārvietojas ļoti lēni, pārdomāti, bet neskatoties uz to, regulāri pamanās iekļūt muļķīgās un biežās apmaldīšanās situācijās. Vietas, kur apmaldās ir mājas pagalmi, ikdienas maršruti, iecienītās sēņu vietas, arī pārskatāmas un ar orientieriem iezīmētas vietas, uz kuriem stāsta varonis devies kompasu vai cita orientēšanas palīgīdzekļa pavadībā. Vadātājs kā mitoloģisks tēls vēstīts latviešu teikās un ticējumos. Par neredzamo vadātāju liecina dažādas skaņas, kas gandrīz vienmēr saistītas ar to, ko rada cilvēks pats vai ar kādu priekšmetu palīdzību vai dzīvnieku. Lielākoties vadātājs parādās arī antropomorfā atveidā vai dzīvnieka izskatā.⁵⁷ Vadātāju jeb apmaldīšanās stāstus var saukt arī par spoku stāstiem. Šāda veida stāsti vēl joprojām ir aktuāli studentiem. Tēma

⁵² Laima, Sandis *Pārdabiskās būtnes Svētupes krasta folklorā: reģionālais aspekts*.

⁵³ Laime, Sandis. *Raganas priekšstati Latvijā: Nakts Raganas*. 184 -185.lpp.

⁵⁴ Kursīte, Janīna. *Latviešu folklorā mītu spoguļi*. Rīga: Zinātne, 1996

⁵⁵ Šmits, Pēteris. *Latviešu tautas ticējumi IV*. Rīga: Latviešu folkloras krātuves izdevums ar kultūras fonda atbalstu, 1941. (31473)

⁵⁶ Turpat. (31472)

⁵⁷ Reinsone, Sanita Bērziņa. *Apmaldīšanās stāsti: Priekšstati, Interpretācija, Stāstījumu poētika*.

nav izgājusi no aprites, jo cilvēki apmaldījās pagātnē un apmaldās arī tagad, un, tā kā šādi parādībai latviešu mitoloģijā ir dots nosaukums, tad bieži tas tiek izmantots.

Tikpat atpazīstama nelaimīgā dvēsele ir lietuvēns. Ticējumos lietuvēns ir raksturots kā nožņaugta bērnu, pakārušos slīkoņu, vai nosisto dvēsele, kurai jāmaldās pa šo pasauli tik ilgi, cik ilgi tai ir nospriests dzīvot.⁵⁸ Kādā citā ticējumā lietuvēns ir bērns, kurš nav aprakts kapsētā,⁵⁹ tomēr ja viņu kaulus apglabās kārtīgi kapsētā,⁶⁰ tad viņš vairs saulē nerādīsies.⁶¹ Turpretī Svētcieņā uzskatīja, ka lietuvēns ir ļauna cilvēka dvēsele.⁶² Tāpat interpretācijas par šo mitoloģisko tēlu ir atšķirīgas. Kā viena no lietuvēna kaitnieciskām funkcijām ir mocīt cilvēkus miegā. Ticējumā ir raksturots, ka cilvēks gulēdams it kā nomodā redz, ka pie viņa pienāk mazs cilvēciņš, lietuvēns, kas uzgulstas uz gulētāja ar tādu svaru, ka tas nevar kustināt nevienu locekli.⁶³ Tāpat kā par vadātājiem un apmaldīšanos, arī situācijas, kad cilvēks nevar pakustēties, vai ir sajūta, kad kāds ir uzgūlies ar svaru, pastāv arī mūsdienās. Tāpat kā par vadātājiem, šim notikumam bieži nevar atrast cēloni, dēvējot to par kaut ko neizskaidrojamu. Šādi stāsti ir sastopami arī studentu vidē.

Arī senču gari jeb labvēlīgā nāvē mirušie gari var parādīties vēl šai dzīvē pilnīgi tāds pats, kāds bijis, būdams dzīvs, un rādījās sapņos.⁶⁴ Mirušie ģimenes locekļi atgriežas un viņi ir atpazīstami pēc lietām, ko viņi dara. Viņi uzvedas tāpat kā kad bija dzīvi, sēž vietā, kur parasti sēdēja, izdveš skaņas, lūdz kaut ko izdarīt. Veidos iespaidu, ka nekas dzīvē nav mainījies. Ja viņiem bija kāds dīvains ieradums, tad tas tiks turpināts arī būdams mirušam. Tāpat kā par nelaimīgām dvēselēm arī mirušajiem radniekiem ir vienmēr kāds iemels kāpēc viņš ir atnācis ciemos.⁶⁵

Spoks stāstos bieži konstatējams motīvs ir, ka spoks par savu klātbūtni un esamību paziņo ar skaņu. Daļa skaņas trokšņi ir tiešā sakarā ar uzskatiem par velnu, spokiem un miroņiem. Senākie šādi nostāsti atrodami, jau jezuīta ziņojumos.⁶⁶ Kliegšana, tāpat kā dažos gadījumos klauvēšana, ir saukšanas paņēmiens. Pirmatnējās tautās sastopama paraža kliedzot aizturēt mirēja dvēseli un, pretēji, slimniekam mirstot ievērots klusums un ļaut dvēselei

⁵⁸ Šmits, Pēteris. *Latviešu tautas ticējumi II* (17506)

⁵⁹ Turpat. (17508)

⁶⁰ Turpat. (17528)

⁶¹ Laima, Sandis *Pārdabiskās būtnes Svētupes krasta folklorā: reģionālais aspekts*. 98.lpp.

⁶² Šmits, Pēteris. *Latviešu tautas ticējumi II* (17505)

⁶³ L. Adamovičs. *Senlatviešu reliģija: vēlajā dzelzs laikmetā*. Rīga: Kr. Barona biedrības apgāds, 1937.

58.lpp.

⁶⁴ Dégh, Linda. *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre*. 337.lpp.

⁶⁵ Turpat.

⁶⁶ Straubergs, Kārlis. *Latviešu tautas paražas I*. Rīga: Latvju grāmata, 1944. 529.lpp
Turpat. 528.lpp.

mierīgi aiziet. Kliegšana sevišķi bīstama, ja dzird savu vārdu saucam: saucējs ir kāda slimība vai nelabais.⁶⁷

2.2. Mēdiju vide kā avots spoku stāstu radīšanā

Ar masu mēdiju starpniecību pasaules iedzīvotāji cits pēc cita iegūst aizvien vairāk informācijas. Informācijas izplatības ātrums it īpaši avīzēs un televīzijās veido vidi, kur nekas nav vērtīgs, ja tas nav aktuāls. Žurnālists Ričards Kapučinskis (*Ryszard Kapuscini*) apgalvo - redaktoriem vairs nerūp stāsta ticamība, bet viņiem ir svarīgi, lai tas ir interesanti. Visātrākie saziņas līdzekļi ir televīzija un internetu avīzes raksti, kas ir īsi, izklāsta skaidri, bet to notikumu fons ir skops.⁶⁸ Nikolas Džonsons (*Nicolas Johnson*), kurš strādāja federālo sakaru komisijā, pētīja mēdiju vidi vairākus gadus, un 1971. gadā secināja, ka televīzija ir varenākais, intelektuālo, kulturālo, sociālo, politisko varu spēks vēsturē. N. Džonsons arī secināja, ka lielāko daļu amerikāņu ģimenēs televīzija ir pamata atzars zināšanām un vērtībām.⁶⁹ Masu mēdijiem ir liela nozīme arī sabiedrības attīstībai. No vienas puses, masu mēdijos tiek izveidots stabils sabiedrības tēls, kas liek to auditorijai saplūst ar šo realitāti. Realitāte, kas sastāv no faktiem, normām, vērtībām un gaidām. No otras puses, mijiedarbība starp sevi un mēdiju ieņem lomu uzvedības un paštēla veidošanā. Tādā veidā mēs iepazīstam sociālo vidi, kurā atrodamies. Varam pieprasīt, lai masu mēdiji mums piegādā informāciju par sabiedrības normām, vienlaikus gaidām par sfērām kā darbs, ģimene, dzīve, politika utt. Kā arī mēs varam pieprasīt, lai masu mēdiji mums piešķir kārtību un struktūru pasaules ainai, neņemot vērā vai tā ir fikcija vai patiesība.⁷⁰

Torunes Selbergs (*Turunn Selberg*) rakstā „Use of the television in everyday life: ritualisation and every day culture” raksturo, televīzijas programmu skatīšanos kā ikdienišķu rituālu, kas ietver tradīcijas. Viņš norāda arī uz līdzībām starp televīzijas programmām un tradicionālo naratīvu.⁷¹ Tātad folklorā kā masu kultūras produkts masu mēdiju tīklā veido atšķirīgu saziņas veidu nekā tradicionālos priekšstatos par folkloras saziņu. Tradicionāli tiek uzskatīts, ka folklorā ietver tiešu komunikācijas kontaktu, kurā folkloras izplatījās un tās

⁶⁷ Turpat. 528.lpp.

⁶⁸ Ēriksons, Tomass Hillanns. Mirkļa *Tirānija: Staujš un gauss laiks informācijas sabiedrībā*. Rīga: Nodren AB, 2005.

⁶⁹ 64. Stygley, Sara Kretzman. *Influence of Mass Media on today young people*. Pieejams: http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_197804_srygley.pdf

⁷⁰ 54. McQuail, Denis. *The Influence and effects of mass media*. Pieejams: <http://www2.sunysuffolk.edu/oconnog/media/download/the%20influence%20and%20effects%20o.pdf>

⁷¹ 1. Selberg, Torunn. *Use of television in everyday life: ritualisation and everyday culture*. Lore and Language. Vol. 16. nr. 12. 104.-114.lpp.

saņēmējs veido savstarpēju informācijas apmaiņu.⁷² Amerikāņu folkloriste Linda Degā, kas ir pētījusi masu mēdijus, norāda, ka masu mēdiji atsvabina folkloru no tās agrākā piesaistījuma tā sauktajiem zemākajiem slāņiem. Tādā veidā folklorā pieder ikvienam, ne tikai nepriviliģētajām, neizglītotajām masām.⁷³ Šī grupa zaudē arī agrāk pieņemto tradīciju mantošanas veidu - tradīcijas mantošanu no vienas paaudzes nākamajā paaudzē, kad bērni manto tradīcijas no vecākiem un vecvecākiem.⁷⁴

Folkgrupas masu mēdijos vieno kopīgas intereses. Rodas jauni stāsti, kā arī senie stāsti atgriežas aprītē, papildinot tos ar sabiedrībā valdošiem viedokļiem. Rezultātā masu mēdiji kļūst par daļu no folkloras glabātājiem.⁷⁵ Masu mēdiji ir atvērta telpa jebkurai personai, kas vēlas dalīties ar savu stāstu, iegūstot iespēju gūt atzinību no masu mēdiju lietotājiem. Stāsti, kas ir ieguvuši sabiedrības atzinību tiek stāstīti atkārtoti, veidojot dažādas variācijas, par vienu un to pašu atgadījumu.⁷⁶ Pasakas, teikas atdzimt jaunā kontekstā kļūstot par izteiksmes līdzekli cilvēka pamatu sajūtu - bailes, cerība, degsme - dokumentēšanai.⁷⁷

Masu mēdiji ietekmē arī spoku stāstu veidošanos. Spoku stāsti tiek konstruēti literatūrā, televīzijā un filmā. Mēdiju teksti, kas tiek plaši izplatīti un bieža atkārtoti atstāj varenu ietekmi uz sabiedrības konsensu, individuālo pārliecību, pasaules skatījumu. Atkārtoti saskaroties ar spoku stāstiem, kas ir balstīti uz personīgo pieredzi dokumentālās filmās vai filmās, kur fiktīvi tēli nonāk kontaktā ar spokiem, izveido kultūras gaidas un priekšstatus par spoku autentiskumu.⁷⁸ Masu mēdijos spoku stāsti ir kļuvuši par popkultūras produktu. Noteiktas popkultūras formas ieguva panākumus tāpēc, ka tā atdarina folkloru. Līdz zināmam mēram tā var aizstāt folkloras naratīvu, bet ne ar kaut ko novatoru. Šie popkultūrā radītie spoku stāsti atbilst auditorijas esošo stāstu kopumu paražām.⁷⁹ Liela daļa programmas, kuras satur vai vismaz piemin paranormālos fenomenus ir pārraidītas vakaros,⁸⁰ kas sakrīt ar tradicionāliem priekšstatiem par pārdabisko būtņu parādīšanas laiku spoku stāstos. Seriāli ar paranormāliem motīviem, piemēram, Vampīru medniece Bafija (1997-2003), X-faili, Supernatural (2005-2007), ir guvuši grandiozus panākumus, jo tika pārraidīti tieši vakaros.⁸¹

⁷² Seberg, Torunn. *Folklore of Mass Media. Nordic Frontiers*. Turku:NIF, 1993. 201.lpp.

⁷³ Bule, Dace. *Mūsdienu folkloristika: Paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne, 2011. 13.lpp.

⁷⁴ Dégh, Linda. *American Folklore and the Mass Media*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1994. 24.lpp.

⁷⁵ Turpat.

⁷⁶ Turpat. 25.lpp.

⁷⁷ Turpat. 28.lpp.

⁷⁸ Goldstein, Diane E., Grider, Sylvia ann., Thomas, Jeannie Banks. *Haunting Experiences: Ghosts in Contemporary folklore*. Logan, Utah: Utah Sate University Press, 2007. 212.lpp.

⁷⁹ Turpat. 214.lpp

⁸⁰ Turpat. 215.lpp.

⁸¹ Turpar.

Līdztekus komēdijām un drāmām, kas satur paranormālus motīvus ir izveidojusies ievērojama kustība eksperimentālajam žanram, kur realitātes šovi, dokumentālās filmas, dokumentāli attēlojošas filmas, kur saskarsme ar paranormālo tiek pasniegta kā nefikcionāls notikums. Šis eksperimentālais žanrs rada iespaidu par neinscenētu situāciju, kur galvenais varonis ir cilvēks, kas nav profesionāls aktieris. Tādā veidā tiek radīts iespaids, ka paranormāla klātbūtne ir ikdienišķa. Paralēles ir konstatējams spoku stāstu tradīcijā. Lielā daļā spoku stāstu ir personīgās pieredzes klātbūtne tādā veidā paranormālo, neikdienišķo transformē par normu.⁸² Filmās, televīzijas programmas, literatūra rada atgriezenisku spoku stāstu tradīciju. Fikcija saplūst ar tautā radītajiem spoku stāstiem, tādā veidā radot vēl nebijušus stāstus. Internets, televīzija, filmas izveido plašu pieeju spoku stāstu entuziastiem.⁸³ Elizabete Tukere (*Elizabeth Tucker*) demonstrē savā pētījumā, ka bērni mūsdienās izmanto video naratīva tekstu, lai radītu paši savus stāstus. Neviens no bērniem, kurus viņa pētīja, veidojot naratīvu, kā atsperes punktu neizmantoja neko citu kā redzēto video versiju. Līdz tādām galējībām, kad video ieraksts triumfēja pār tradicionālo drukāto stāstu versiju. E. Tukere attīstīja Silvija Grideres (*Sylvia Grider*) novērojumu, ka bērni no mīļākajiem televīzijas raidījumiem un filmām bieži vairākkārt atkārtoti naratīva sižetu, pārveidojot tos par ļoti sarežģītiem un oriģināliem stāstiem.⁸⁴ S. Gridere apgalvoja, ka mēdīju naratīvs iemieso simbolisku saikni starp mēdīju un orālo tradīciju: mēdiji nodrošina ar saturu, bet orālā tradīcija nodrošina situāciju un formātu mūsdienu hibrīdu naratīvam.⁸⁵ Glēna Sparka (*Glenn Sparks*) pētot paranormālo raidījumu ietekmi sabiedrībā secina, ka cilvēki, kuri ir pieredzējuši paranormālu fenomenu noraida, kad paranormālās programmas ir saistītas ar pieredzēto. Tomēr cilvēki, kam šāda pieredze nebija uzskata, ka ticība pārdabiskajam ir saistītas ar paranormālo programmu skatīšanos. Kad Cilvēks ir nonācis kontaktā ar paranormālu fenomenu, viņš dod priekšroku personīgai pieredzei, nevis mēdijiem. Savukārt, ja šādas pieredzes nav, tad mēdijs kļūst par svarīgu informācijas avotu - veido ietekmi par pārdabiskām būtnēm.⁸⁶ Spoku stāstos ir ievērojama ietekme uz mūsdienu tehnoloģijām, to var novērot Lina Degā (*Linda Degh*) pētījumā, kur viņa citē vairākus stāstus, kad arī sadzīves tehnoloģijas tiek izmatots kā mēdijs komunikācijai ar aizsauli. Šāda veida motīvs ir arī konstatējams filmās un literatūrā

⁸² Turpat. 216.lpp.

⁸³ Turpat. 220.lpp.

⁸⁴ Koven, Mikel J. Folklore Studies and Popular film and Television: A Necessary Critical Survey. The *Journal of American Folklore*. Vol. 116, no. 460. 176.-195. lpp.

⁸⁵ Turpat.

⁸⁶ Sparks, Glenn. *Never seen a ghost? When TV may be your teacher*. Pieejams: <http://www.purdue.edu/uns/html4ever/1997/971017.Sparks.survey.html> [skatīts 2016.02.24.]

3.STUDENTA SPOKU STĀSTA REPERTUĀRA RAKSTUROJUMS

Students un spoku stāsts - Kādas ir attiecības starp šiem diviem jēdzieniem? Vai paranormālā pasaule ir vēl joprojām aktuāla studijas gados? Vai varbūt aktualitāte ir zudusi, un spoku stāsti ir tikai daļa no pagātnes? Ir zināms, ka katrs students, kā daļa no studentu grupas, pārvalda tajā valdošo valodu, uzvedības modeļus, un likumus, rakstītos vai nerakstītos. To vieno kopīga vērtība sistēma.⁸⁷ Rodas jautājums vai spoku stāsti vispār it vērtība studentu vidē? Ir zināms, ka katra perona izvēlētos piederību jaunā grupā, tādā veidā veidot identitāti, kādu šī persona vēlas.⁸⁸ Tādā veidā rodas nākamais jautājums - vai spoku stāsti ir daļa arī no studenta identitātes? Vai tieši pretēji spoku stāsti ir kaut kas tāds no kā studenti atsakās uzsākot studijas? Ir zināms, ka persona, kura kļūst par studentu grupas dalībnieku, apgūst grupas tradīcijas un folkloru. Sākot ar jokiem, neparastiem atgadījumiem no studiju dzīves, bet vai spoku stāsti ir daļa no folkloras, kuru students pārzina?

3.1. Studentu vide kā daļa no studenta spoku stāsta repertuāra

Ar studentu vidi es definēju ne tikai vietas, kur students pavada lielāko daļu studijas laiku, bet arī pašu studenta grupas kopumu. Par studentu, bakalaura darba ietvaros, uzskatu tikai tās personas, kas pašlaik studē kādā no augstskolām. Tātad ar jēdzienu students es domāju tieši tagadējo studentu, neatkarīgi no grāda, pēc kura šī persona tiecas vai nozares, kuru tā apgūst. Studentam nav noteikts vecums, kaut arī liela daļa uzsāk studēt kādā no augstskolām uzreiz pēc vidusskolas beigšanas, tādā veidā students bieži ir arī jauniešs. Studentu var asociēt arī pēc augstskolas, kurā viņš studē, piemēram, Latvijas Kultūras akadēmijas students vai Latvijas Universitātes students. Studentu var asociēt arī pēc fakultātes, kurā viņš studē, piemēram, medicīnas fakultātes students vai vēstures fakultātes students. Studentu vide kā vietas apzīmējums ir 1. mācību iestādes, kurā students uzturas, kā arī telpas mācību iestādē, piemēram, ēdnīca, bibliotēka, gaitenis u.tml.; 2. studentu kopmītnes; 3. Iecienītākā studentu izklaides vietas, piemēram, bārs; 4. Mācību ekspedīcijas vai vienkārši lekcijas vieta. Studentu kā daļa no studenta grupas raksturo viņa piederība kādai no mācību iestādēm un piederība, kādai noteiktai specialitātei, kuru viņš apgūst. Tomēr katrs students, kas pieder pie studentu grupas ir arī indivīds, tāpēc, vērtējot folkloru studentu vidē, jāņem vērā katra studenta dzīves stāsts. Katrs students vienlaicīgi atrodas vairākās grupās, kas var un var arī nebūt saistīts ar mācību vidi. Tādā veidā students nepārtraukti kontaktējas arī ar

⁸⁷ Sims, Marth C., Stephan, Martine. *Living folklore: An introduction to the study of people and their traditions*. Logan, Utah: Utah States University Press, 2011. 30.lpp.

⁸⁸ Turpat. 43.lpp.

personām, kas ir ārpus studentu grupas un apgūst jaunus stāstus, kas vēlāk kļūst daļa no viņa paša repertuāra. Katrs students pārstāv arī konkrētu paaudzi, dzimumu, tautību, sociālo slāni. Šie un citi faktori ietekmē veidu kā students pasniedz konkrēto naratīvu, un viņa attieksmi pret to. Tādā veidā konkrēti stāsti kļūst aktuāli, bet citi aktualitāti zaudē.

Studenti, studijas laikā apgūst arī folkloru, kas ir saistīts ar vidi, kurā atrodas students, kas papildina jau iepriekš iegūto stāstu repertuāru, un spoku stāsti ir viena no šī repertuāra sastāvdaļām. Rolands Bakers (*Roland L. Baker*) rakstā „The folklor of students” norāda, ka folkloru un tradīciju, ko studenti apguva sākumskolā un pamatskolā dažreiz tiek pārņemtas arī studentu dzīvē.⁸⁹ Tāpat spoku stāsti ar kuriem studenti saskārās no sākumskolas līdz vidusskolas periodam dažreiz var aktualizēties arī studiju periodā. Spoku stāsti, kas ir konstatējami studentu folklorā, ir saistīti ar mācību vidi. Šie spoku stāsti stāsta par universitātēm, kurās spokojās, piemēram, Ričards M. Dorsons (*Richard M. Dorson*) rakstā „Folklore of colleges” piemin spoku Kalifornijas universitātē kuru sauc Pedro, kas tiek dēvēts par studenta garu, kas nomira no pārsteiguma par savām atzīmēm vai Indiāņu gars, kura mājvieta tika iznīcināta, lai uzbūvētu bibliotēku, vai meitenes puīša gars, ko viņa sauca ieslēgusies kopmītnēs.⁹⁰ Savukārt Čarlz Gregs Kellijs (*Charles Greg Kelley*) rakstā „Joseph E. Brown Hall: a case study of one university legend” apraksta mūsdienu leģendu Džordžijas Universitātē par studentu Džozefs E. Brauns kopmītnes istabā izdarīja pašnāvību, pakaroties. Šī leģenda tika balstīta uz patiesu notikumu. Džordžijas Universitātē pakārās students Dž. E. Brauns 1972. gadā. Šis notikums tika publicēts Universitātes laikrakstā. Stāsts tika stāstīts no viena studenta nākamajam studentam, kuru rezultātā mainījās stāsta apraksts, un notikums kļuva par mūsdienu leģendu. Par kopmītni, kurā pakārās Dž. E. Brauns, izveidojās spoku stāsts. Šajā ēkā tiek pārvietotas mēbeles un ir dzirdami soļi.⁹¹ Spoku stāsti studentu folklorā ir saistīti tieši ar kādu konkrētu vietu, kas var būt gan, mācību iestāde, kopmītnes ēka, kā arī daļa no kāda notikuma mācību izbraukumā, ekspedīcijās. Laika gaitā stāsts transformējas. Var izmainīties notikuma un mirušā gara raksturojums orālās tradīcijas ceļā. No viena stāsta tiek izveidots nākamais stāsts.

Studentu folklorā ir saistīta ar studenta dzīvi, un tā ir tikai viena veida vide, kurā students nonāk kontaktā ar folkloru. Ar spoku stāstiem studentam ir lielākas iespējas nonākt

⁸⁹ Baker, Ronald. *The Folklore of Students*. Pieejams: [http://people.wku.edu/barry.kaufkins/371/The %20Folk lore%20of%20Students.pdf](http://people.wku.edu/barry.kaufkins/371/The%20Folk%20lore%20of%20Students.pdf) [skatīts 2016.04.24.]

⁹⁰ Dorson, Richard. The folklore of colleges. *The American Mercury*, 1949, 671-676.lpp. Pieejams: <https://www.unz.org/Pub/AmericanMercury-1949jun> [skatīts 2016.02.24.]

⁹¹ Kelley, Charles, Greg, Joseph E. Brown Hall: a case study of one university legend. *Contemporary Legend vol. 2*. Indian University: Hisarlik Press, 1992. 137.-153. lpp.

kontaktā tieši ārpus studiju vides vai nu tiekoties ar draugiem, paziņām, ģimeni, kolēģiem un uzklausot viņu pieredzētos vai arī dzirdētos spoku stāstus vai apmeklējot kādu vietu, kas ir saistīta ar spokošanās atgadījumiem. Tāpat komunikācijas rezultātā students iegūst folkloru no citām grupām. Katras grupas identitāti nenosaka tikai komunikācija grupas ietvaros, bet arī saskarsme ar citām grupām, un savstarpējo informācijas apmaiņu.⁹² Tādejādi viens veids, kā students papildina spoku stāstu repertuāru ir, saskaroties ar citām grupas pieredzētajiem vai dzirdētajiem spoku stāstiem.

3.2. Bērniņas atmiņu stāsti kā būtiska studenta spoku stāsta repertuāra sastāvdaļa

Katra persona, kas pieder studentu grupai, satur bērniņas atmiņas, kas ir nozīmīga spoku stāsta repertuāra sastāvdaļa. Katrs students, piemēram, pārvalda folkloru, kas pastāv viņa dzimtajā pilsētā, kas daudzos gadījumos var būt bagātīgāka nekā folklorā, kuru viņš ir apguvis studijas laikā. Šāda veida folkloru students jau apgūst kopš bērniņas. Vairums gadījumos periods pirms studijām ir laika ziņā apjomīgāks nekā pavadītais laiks studijās. Piederība studentu grupai kā tagadējais students ir salīdzinoši īss laika sprīdis, protams, ir arī izņēmumi.

Teiku pieredze sākas jau agrā bērniņā. Pieaugušo pavadībā bērns tiek iepazīstināts ar bailēm kultūrā. Tradicionālos uzskatos pieaugušie izmanto biedējošus stāstus ne tikai izklaides nolūkā, bet arī lai disciplinētu, kontrolētu un pasargātu bērnu no reālām vai paranormālām briesmām. Tāpat kā svešinieki, likumu pārkāpēji arī spoki, raganas u.c. ir galvenie tēli šajos scenārijos, kas tiek izmantoti agrīnās bērniņas fantāzijās, stimulējot aizsargmehānisma izveidi.⁹³

Bērnu radītās teikas atspoguļo sabiedrību. Aktieriskums, rīcība, manieres, ieradumi rodas no ikdienas pieredzes. Bērni neizdomāja raganas, spokus, vilkačus, bet iepazīstas ar tiem mēdijos, vienlaikus iekļaujoties mācību sistēmā, apgūstot mācību vielu. Teiku pieredze bērniem veido saikni ar pieaugušo pasauli. Baiļu pieredze izveidojas - iepazīstoties ar neizskaidrojamo un ar vēl nezināmām pieaugušo pasaules briesmām. Izaicinot un apgūstot tās ir veids kā sasniegt briedumu.⁹⁴ Bērnu spoku stāsts parasti ir īss, satur vienu notikumu, un beidzas ar humoristisku frāzi. Bērni lielākoties stāsta spoku stāstus viens otram, lai izklaidētos, kas bieži paradoksāli iekļauj arī viens otru iebiedēšanu. Bērnu spoku stāsti tiek stāstīti par

⁹² Sims, Marth C., Stephan, Martine. *Living folklore: An introduction to the study of people and their traditions*. 36.lpp.

⁹³ Dégh, Linda. *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre*. 231-235.lpp.

⁹⁴ Turpat.

pārdabiskām būtnēm, kuros tiek aktualizēta šī saule un aizsaule. Stāstu stāstīšana ļauj bērnam kontrolēt un pārvarēt bailes no nezināma. Bērniem, kuriem ir bail no briesmoņiem, kas slēpjas tumsā: ietērpj un iesloga šos tēlus stāstos, tādā veidā nonākot tiešā kontaktā ar bailēm, kas palīdz viņam sadzīvot ar tām. Viens veids kā bērni racionalizē bailes vai vismaz kontrolē tās, ir raksturojot pārdabisko būtni virspusēji iekļaujot tikai dažas detaļas, kā, piemēram, acis, rokas u.tml., tādā veidā padarot tēlu neskaidru, un mazāk biedējošu. Līdzība ir saskatāma šausmu filmu skatīšanās laikā. Vizuālais tēls ir biedējošāks, nekā skaņa, ko rada šis tēls. Tāpēc parasti, lai izvairītos no šausmīga sižeta šausmu filmās bērns aizver acis, nevis ausis, līdzīgas parādības var novērot arī dažiem pieaugušiem. Bērns panāk tāda veida emocionālo distanci procesā, kad tiek raksturots spoks. Bērnu stāstu sižets bieži iegūst tradicionālu raksturo kombinējot dažādus stāstus vienā naratīvā. Daudzi stāsti stāsta par tumšām noslēgtām telpām kā, piemēram, pagrabs.⁹⁵

Viens veids no spocīgiem stāstiem, kas tiek stāstīts bērnībā, ir par mirušo garu izsaukšanu. Kā viens no šāda veida stāstiem ir par „Asiņaino Mēriju”. Asiņainā Mērija ir gars, kas meklē žēlsirdīgus bērnus, kas ir ar mieru, dot viņai iespēju parādīt savu izkropļoto seju spogulī. Viņa soda tos bērnus, kas notic viņas eksistencei. Bezbailīgajiem censoņiem jāatkārto frāze „Es ticu Marijai Vortai” vairākas reizes, no 10 līdz 10,00 reizēm, lai iedrošinātu nelaimīgo dvēseli parādīties.⁹⁶ Asiņainā Mērija tiek uzskatīta par tualetes spoku un šī pilsētu jeb mūsdienu teika vairums gadījumos tiek saistīta ar skolas ēku. Parasti Asiņainās Mērijas rituālu veic skolēni, kam ir 8 ~ 12 gadi. Tāds šis rituāls ir aktuāls, sākumskola un pamatskolas gados. Asiņainā Mērija tiek saukta arī kā Baltā dāma. Viniferds Havards (*Winiferd Haward*) apgalvo, ka Baltā dāma ir plaši izplatīts motīvs spoku stāstos. Lielākā daļā spoki ir balti, un vairumā ir sievietes. Tikpat universāls motīvs ir par Baltajām dāmām, kas ir apsēdušas ēkās. Arī tualetes spoks ir starptautiski atpazīstams motīvs kā, piemēram, Amerikas Savienotās Valstīs, Francijā, Zviedrijā, Japānā u.c. Tualetes spoki nav tikai saistīti ar skolas ēku, tie ir saistīti arī ar dzīvojamo ēku vannas istabām. Arī Asiņainās Mērijas saukšanas frāzes var variēt, piemēram, jāatkārto Asiņainā Mērija 3 reizes. Kā arī ne vienmēr rituālā ir spoguļa klātbūtne. Ne vienmēr Asiņainās Mērijas tēls parādījās spogulī. Dažos gadījumos viņa par sevi deva ziņas saistībā ar skaņām, bieži tieši saistībā ar tualetes skaņām. Rituāls ne vienmēr notiek telpā. Ir gadījumi, kad rituāls notiek ārpus ēkas.⁹⁷ Šo rituālu vairums gadījumos veica

⁹⁵ Goldstein, Diane E., Grider, Sylvia ann., Thomas, Jeannie Banks. *Haunting Experiences: Ghosts in Contemporary folklore*.

⁹⁶ Dégh, Linda. *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre*.

⁹⁷ Armitage, Marc. „All about Mary”: *Children’s use of the toilet ghost story as a mechanism for dealing with fear, but fear of what?*

meitenes. Zēni iesaistījās retāk. Simons J. Bronners (*Simon J. Bronner*) apgalvo, ka šo rituālu var uzskatīt par meiteņu tradīciju sākumskolās, kas parasti notiek tualetē ar izslēgtu gaismu, un, ja viņas patiešām nenoticēs Asiņainai Mērijai, tad nekas nenotiks. Žanete Langloisa (*Janet Langlois*) norāda, ka parastā situācijā, kad meitene skatās spogulī, viņa redz sevi. Tomēr saskaņā ar spēli viņa redz Mariju Velsu vai vismaz sagaida to. Savā ziņā Marija Velsa kļūst par meitenes atspulgu. Lielai daļu rituālu parādās negaidīta asins klātbūtne. Alans Dantes (*Alan Dundes*) uzskata, ka Asiņainās Mērijas rituāls ir saistīts ar meitenes pirmajām menstruācijām. Šis rituāls brīdina meitenes par to, kas ir sagaidāms iestājoties pubertātei. Par to, kad iegūstot pirmās menstruācijas, meitene kļūst par sievieti. Aristotelis teica: „Ja sieviete, kurai ir menstruācijas ieskatīties spogulī, tad ne tikai spodrība ir zudusi, bet arī nākamais cilvēks, kas ieskatīsies spogulī, tiks noburts. Apraipītajam spogulim spodrība var tikt restaurēta, ja tā pati sieviete cītīgi skatīsies uz spoguļa pretējo pusi.” Nozares pētnieku apgalvo, ka menstruācijas tiek uzskatīts kā notikums, kas bija jātur noslēpumā. Savukārt folklorā atļauj indivīdam darīt to ko parasti neatļauj sabiedrībā, normatīvās morālēs, veselais saprāts u.tml., ietērpjot tās fantāzijas slēpnī. Šī iemesla dēļ tabu tēmas tiek apspēlētās folklorā.⁹⁸ Elizabete Tukere (*Elizaveth Tucker*) rakstā „Ghosts in Mirrors: Reflections of the self” raksturo abu dzimumu studentus, kas ir pieredzējuši Asiņainās Mērijas rituālu bērnībā un piedzīvo tos atkārtoti studijas gados. Brīdī, kad students ir pieradis studiju vidē paranormālais kļūst par vienu no laukiem, kur saiknes starp cilvēkiem tiek vienotas. Asiņainās Mērijas rituāls ir par nelaimīgo dvēseli, kur nevar rast mieru, un par bērniem un jauniešiem, kas vēlas izaicināt likteni, vai vienkārši vēlas izklaidēties vēlu vakarā vai dienas vidū tumšā telpā.⁹⁹ Asiņainās Mērijas rituāls ir uz robežas starp paranormālo un reālo pasauli, kas vienlaikus izaicinošs un izraisa bailes. Šis rituāls aktualizē ticības jautājumu – kas ir viens no būtiskākiem elementiem, jo ja dalībnieki netic, tad nekas nenotiks. Ja dalībnieki notic Asiņainai Mērijai, tad tas stimulē ticību pārdabiskām būtnēm. Mirušie gari kļūst patiesi un mājas, kurās spokojas, vairs nešķiet tik neparastas. Garu izsaukšanas motīvs ir universāls un ir sastopams arī Latvijā.

Kāda cita veida teikas, kuras aktualizējas bērnībā, ir stāsti par pamestām ēkām, kā arī stāsti par ēkām vai vietām, kurās spokojas. Piedzīvojumu vilināti skolēni vēlāk jaunieši un pat studenti apmeklē kādu noslēpumainu objektu. Stāstos par šāda veida pieredzi raksturo

Pieejams:<http://marc-armitage.eu/upload/documents/Papers/Armitage,%20Marc/All-about-Mary-2006.pdf>

⁹⁸ Dundes, Alan. Bloody Mary in the mirror a ritual reflection of pre-pubescent anxiety. *Western Folklore*, Vol. 57, nr 2/3. 119-135.lpp.

⁹⁹ Tucker Elizabeth. Ghosts in Mirrors: Reflections of the Self. *The Journal of American Folklore*. Vol. 118, nr. 468. 186-203.lpp.

dalībniekus, to savstarpējās attiecības, fizisko un garīgo kondīciju, veiktās rituālās darbības. Dodoties uz šo noslēpumaino objektu: teicējs, kopā ar saviem grupa dalībniekiem stāsta viens otram biedējošas teikas tādā veidā izveidojot ceļojumam piemērotu atmosfēru. Tiek izveidota spriedze un gaidas, lai teikā izstāstītais realizētos. Stāsti rosina bailes un veido sajūtu, ka dzīvība tiek apdraudēta. Tie ir šausmu stāsti, kuros daudzos gadījumos ir paranormālā klātbūtne.¹⁰⁰

Spoku stāstus, kurus bērns ir pieredzējis vai dzirdējis bērnībā, atceras arī studijas gados. Citos, gadījumos bērnības pieredze ir viens no stimuliem iet jaunu spoku stāstu medībās vai tieši otrādi kļūt par spoku stāstu stāstnieku.

¹⁰⁰ Dégh, Linda. *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre*.

4. STUDENTU INTERVIJAS ANALĪZE PAR SPOKU STĀSTIEM

Studentu intervēšana par spoku stāstiem notika 2016. gada marta un aprīļa mēnesī. Kopumā tika intervēti 56 studenti, no kuriem 11 bija Latvijas Kultūras akadēmijas (*tradicionālā kultūra un latviešu folklorā un kultūras socioloģijas un menedžmenta*) studenti, 34 bija Latvijas Universitātes (*vēstures, socioloģijas, bioloģijas, komunikācijas zinātnes, vides zinātnes, medicīna, grāmatvedības, žurnālistikas, ķīmijas un bioloģijas pedagoga, ģeogrāfijas, tiesību zinātnes, angļu filoloģijas, franču filoloģijas*) studenti, 5 bija Latvijas Mākslas akadēmijas (*tēlniecības, gleznošanas, dizaina, grafika*) studenti, 4 bija Jāzepa Vītola Latvijas akadēmijas (*vispārējās mūzikas izglītības pedagogi un kora diriģēšanas*) studenti, 2 bija Rīgas Tehniskās universitātes (*vides zinātnes un ķīmijas*) studenti. No intervētiem studentiem tikai 11 bija vīrieši. Savukārt intervēto studentu dzimšanas gads bija no 1996. gada līdz 1987. gadam. Intervēšana notika mācību iestādēs (*ēdnīcā, bibliotēkā, koridorā, pagalmā, pīpētavā, studentu padomes telpā*), pirms tam norunātā vietā (*kafejnīcā, bārā, Latvijas Nacionālā bibliotēkā*). Studenti tika intervēti individuāli vai arī grupās, kas parasti sastāvēja no 2 cilvēkiem ar pāris izņēmumiem.

Intervējot studentus saistībā ar spoku stāstiem, tiek aktualizēts jautājums, vai konkrētais students tic spokiem vai arī netic spokiem. Studentus, kurus intervēju var sagrupēt trīs kategorijā: 1. students, kurš tic spokiem; 2. students, kurš ir uz robežas starp ticēšanu spokiem vai arī neticēšanu spokiem; 3. students, kurš netic spokiem. Ar jēdzienu spoks, students lielākoties apzīmē mirušās dvēseles garu, kuram ir palicis kāds nepadarīts darbs uz šīs zemes. Daļa studenti cenšas izvairīties no jēdziena spoks, un aizstāj to ar jēdzienu enerģija. Citi studenti apgalvo, ka spoks ir notikumu kopums. Daži no studentiem vairāk spoku asociē ar palagu, kuram ir izgriezti divi caurumi. Vairums gadījumos students bija starp robežu starp ticēšanu un neticēšanu. Tie studenti, kas spokiem neticēja, apgalvoja, ka spoks ir fikcija, un intervijas laikā ik pa laika atgādināja, kad viņš šādai parādībai netic. Kā viens no iemesliem, kāpēc students neticēja spoku stāstiem bija tāpēc, kad viņš nekad nebija guvis personīgo pieredzi saistībā ar spocīgiem atgadījumiem. Šādos gadījumos, es pajautāju vai šis konkrētais students noticētu spoku stāstiem, ja būtu guvis personīgo pieredzi, tad parasti sagaidīju atbildi jā. Tie studenti, kuri bija guvuši personīgo pieredzi bērnībā parasti, bija tie, kas bija uz robežas starp ticēšanu un neticēšanu. Tādas studentam kā spoku stāstu teicējam studentu gados ir ļoti būtiska bērnības pieredze un personīgā pieredze. Studenti, kuri jau bērnībā bija skeptiski pret visu paranormālo arī pieaugot saglabāja tāda pašu nostāju. Intervējot studentus es konstatēju, ka liela daļa studenti ticēja spokiem, kad bija bērnu, bet kā studenti vairums uz

to skatījās ar racionālu prātu, ar doma, kad visam var atrast racionālu izskaidrojumu. Sāka apšaubīt arī personīgo pieredzi, kura bija gūta bērnībā. Lielākā daļa studenti apgalvoja, kad visaktuālākais spoku stāstīšanas periods bija no sākumskolas līdz pamatskolai. Pēc tam aktualitāte sāka zust. Tikai 1/3 no intervētajiem studentiem apgalvoja, kad ir dzirdējuši spoku stāstu pēdējos gados. Kaut arī daudzi studenti daļēji tic spokiem pret spoku stāstiem tiek izrādīta lielāka skepse. Lielākā daļa studenti apgalvo, ka ir sākuši mazāk ticēt spokus stāstiem tajā brīdī, kad no bērna kļuva par pieaugušo. Daži studenti apgalvoja, ka paranormālais izraisīja bailes un tāpēc nemaz nevēlas tam ticēt. Kaut arī students apšaubā ticamību spoku stāstiem ir saglabājusies interese literatūrai un filmām ar spoku tematiku.

4.1. Mūsdienu teika par garu izsaukšanu

Kā viens no studentu iecienītiem spoku stāstiem bija par garu izsaukšanu. No 56 studentiem, kurus intervēju, 43 studenti bija dzirdējuši par garu izsaukšanu vai arī paši bija reiz mēģinājuši izsaukt garu. Lielāko daļu no gara izsaukšanu rituāliem var uzskatīt par Asiņainās Mērijas rituāla variāciju. 3 studenti, kuri bija dzirdējuši par garu izsaukšanu, atsaucās tieši uz Asiņaino Mēriju. Tātad Asiņainā Mērija nebija iecienīta skolēnu vidē Latvijā. Par visbiežāk izsauktajiem gariem tika uzskatīta Pīķa dāma un Melnā dāma, tomēr tika izsaukta arī Baltā dāma, Sarkanā Dāma, Saldumu rūķītis, Šokolādes rūķītis un Zaļais rūķītis. Lielākā daļa studentu apgalvoja, ka esot garus saukuši tieši sākumskolā vai pamatskolā, kas atbilsts laika periodam, kad tika saukta Asiņainā Mērija. Viens students apgalvoja, ka esot garus saucis tieši bērnudārzā.¹⁰¹ Vēl viena cita studente teica, ka pēdējo reizi garus esot saukusi pirms 2 gadiem, tātad šis students sauca garu jau kā students, nevis skolēns.¹⁰² Gari lielākoties tika saukti skolās (*tualetēs, pagrabā, klasē, klases vakaros, pusdienu starpbrīžos, Latvijas Lauksaimniecības universitātē jeb Jelgavas pilī*), pagalmā (*teltī, slēpnī*), nometnēs, mājās (*vannas istabā, istabā, dzimšanas dienās*), pamestās ēkās. Studenti bērnībā par garu izsaukšanu bija uzzinājuši no citiem klasesbiedriem, draugiem, māsām vai brāļa, vecmammiņas vai arī izlasījuši kādā no grāmatām. Kā viena no prasībām, lai izsauktu garu, bija tumša istaba. Ja nebija tumša istaba, tad gars neparādījās. Viens no studentiem norādīja, ka gari esot tikuši saukti tieši tualetē, jo tur esot bijis tumšs.¹⁰³ Otra prasība, lai izsauktu garu, bija spogulis. Trešā prasība bija sveces, kuras nebija jauni pirktas, pirms tam jau

¹⁰¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Dzintru Spradzensko un Kornēliju Ābeli*. 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁰² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Maiju Odi*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁰³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Asnāti Srebeli*. 2016, 3. mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

dedzinātas.¹⁰⁴ Tie, kas sauca Pīķa dāmu, vai arī dažos gadījumos Melno dāmu, uz spoguļa ar lūpu krāsu zīmēja trepītes un trepīšu galā bija jāiezīmē punktiņš vai arī durtiņas, uz trepītēm bija jāuzzīmē čibiņas, un viens pakāpiens bija jāizdzēš, savādāk gars paliks mūžīgi izsaukšanas vietā.¹⁰⁵ Ceturtā prasība bija tāda, ka gars vienmēr bija jāsauc grupā. Grupa parasti sastāvēja no pieciem skolēniem, tomēr bija arī izņēmumi. Piektā prasība bija tāda, ka bija jāpasaka burvju vārdi, piemēram, Melnā dāma parādies 3 reizes.¹⁰⁶ Sestā prasība bija tāda, ka gara saucējam, bija tam jānotic, savādāk gars neparādījās. Lielākā daļa no studentiem norādīja, ka viņiem nekad neiznāca izsaukt gariņu. Tomēr viņi bija dzirdējuši no citiem klasesbiedriem, draugiem, brāļiem vai māsām, stāstus, ka gars ir parādījies. Gara parādīšanās, lielāko daļu gadījumu, nesa ko ļaunu. Tie, kas ir izsaukuši garu, ir kļuvuši par invalīdiem¹⁰⁷, uz ķermeņa vai sejas parādījās skrāpējumi¹⁰⁸, uz rokas¹⁰⁹ vai ap kalu parādās nospiedumi¹¹⁰, kaut kas salauzts¹¹¹, letālas beigas¹¹², cilvēkiem nomira suņi¹¹³, spogulis esot sācis lēnām plaisāt¹¹⁴, trauki plīstot¹¹⁵, sākusi pulksteņa dzeguze skanēt, kaut arī viņa nav mājās bijusi¹¹⁶, bumbiņa esot ripojusi pa trepītēm¹¹⁷, tika iedezzināta pīķa zīmīte uz ķermeņa¹¹⁸, parādījās punktiņš ap kaklu¹¹⁹. Viens students atzinās, kaut arī viņam nekas nenotika gara izsaukšanas

¹⁰⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Maiju Odi*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁰⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Māru Upmali*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁰⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Asnāti Srebeli*. 2016, 3. mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁰⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Agitu Želtkovsku*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁰⁸ Turpat.

¹⁰⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Māru Upmali*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹¹⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Asnāti Srebeli*. 2016, 3. mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹¹¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹¹² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Diāni Jansonu un Līgu Vēsmu*. 14. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹¹³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Aigaru Vāveri, Alekseju Krištiānu, Uldi Āvi, Kristu Esiņu, Miļeli Vīmani*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹¹⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Māru Upmali*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹¹⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Lauru un Diānu*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹¹⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsonu un Sanitu Skaldni*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹¹⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹¹⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Līgu Daģi*. Audioieraksts. 2016, 19. apr. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹¹⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Artu Inderksonu un Līgu Papardi*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

laikā, viņš tik un tā pēc tam citiem stāstīja, ka viņam izdevās izsaukt garu, un ar viņu notika visādas neizskaidrojamas lietas.¹²⁰ Dažiem no studentiem tomēr bija izdevies izsaukt garu. Viens veids kā izsauktais gars deva par sevi ziņas bija, atverot durvis.¹²¹ Viena studente stāstīja, ka viņa ar atslēgu bija aizslēgusi durvis ciet, bet tad, kad esot izsaukuši gariņu, durvis esot pašas no sevis atvērušās vaļā un aizvērušās ciet.¹²² Bija pat ticējums, ka nedrīkstēja iet ārā no telpas, kamēr durtiņas ir vaļā, jo tad varēja notikt kaut kas nelāgs.¹²³ Ar frāzi - kamēr durtiņas ir vaļā, ir saprotams, kamēr rituāls nav novadīts līdz galam. Vēl viens cits veids, kā gars devis par sevi ziņu, bija ar skaņu.¹²⁴ Viens students stāsta, ka skaņa bija rituāla galvenais elements. Bija jāapsēžas pie spoguļa, jāaizdedzina svece un reizē jāsauc melnā dāma: „Parādijs melnā dāma, parādijs melnā dāma, parādijs melnā dāma”, tad visiem bija jāaizver acis, un jāgaida skaņa, un tad kad parādās skaņa var attaisīt acis. Ja acis attaisa ātrāk, tad spogulī varēja redzēt melno dāmu, un viņa tevi nozaga, un aizvilka aiz spoguļa.¹²⁵ Tiem, kam ir izdevies izsaukt garu, esot sākuši kliegt no bailēm vai arī izskrējuši ārā no telpas.

Saistībā ar rūķīšiem tika veikti, citādāka veida rituāli. Lai izsauktu mazo, zaļo rūķīti, bija jāaiziet uz tumšu istabu kopā ar draugiem, un jāaizspiež kārtīgi acis ciet, un tad mazie, zaļie rūķīši parādīsies. Ja tumsā skatīsies apkārt, tad tu varēsi redzēt mazas, zaļas gaismiņas.¹²⁶ Vēl viens cits variants kā saukt zaļo rūķīti bija šāds: bija jāsavāc ozollapas, katrai pa buntītei, grupā bija jābūt piecām meitenēm. Bija jāsaplēš buntīte kopā, noteiktā gabaliņu skaitā, un pēc tam bija uz vienas lielas sveces jāsadēdzina. Bija vēl vesels pantiņš jāskaita. Nekas uzreiz nenotika, bet tad kad gāja gulēt bija sajūta, kad kāds tevi rausta.¹²⁷ Lai izsauktu šokolādes rūķīti, 100 reizes bija jānoliek šokolāde kaut kur, un 100 reizes jāsauc šokolādes rūķītis.¹²⁸ Izsaucot šokolādes rūķīti, visapkārt parādījās šokolāde. Viss pārvērtās

¹²⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Tomu Barvidi*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹²¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹²² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Maiju Odi*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹²³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹²⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Evu Liepiņu*. Audioieraksts. 2016, 14. apr. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.

¹²⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Tomu Barvidi*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹²⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Asnāti Srebeli*. 2016, 3. mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹²⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Maiju Odi*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹²⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Nikolu Kāršu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

šokolādē.¹²⁹ Lai izsauktu saldumu rūķīti, bija jāziedo savi saldumi, un tad saldumu rūķītis, tev dos divtik daudz saldumus.¹³⁰

Vēl viens iecienīts gariņu izsaukšanas rituāls bija šķīvīša dancināšanu. Uz A formāta lapas bija jāuzzīmē burtiņi, pēc tam ciparus apkārt, un pēc tam jādancina šķīvītis.¹³¹ Ar šķīvīša dancināšanu ne vienmēr bija konkretizēts kāds gars tiks saukts. Bieži tika saukti mājas gariņi, no pagātnes miruši gari¹³² (*mirušos prezidenti*¹³³, *mirušos radnieki*¹³⁴) Līdzīgs rituāls bija arī par zīmuļu vilkšanu. Bija jāsaliek zīmuļi kvadrātā. Divi cilvēki turēja zīmuļus, un pa vidu bija jābūt svecei. Tad bija jāuzdod jautājumi, uz kuriem var atbildēt ar jā vai nē. Kad bija jā zīmuļi vērsās uz āru, bet ja nē, tad uz iekšu, vai otrādi.¹³⁵ Savukārt viens cits students teica, ka kādās dzirnavās varēja izsaukt un parunāties ar kaut kādu māti.¹³⁶

Tomēr, kā var noprast no studentu stāstiem par bērņības rituāliem, bija arī vēl daudz citi rituāli, kas bija saistīti ar gara izsaukšanu. Viena no studentēm pieminēja garu izsaukšanas rituālu, kas bija saistīts ar Aglonas pamesto klosteri: septītajā vai piektajā klasē aizbraucām uz Aglonas pamesto klosteri. Mums teica, ka mēs nedrīkstam iet ārā staigāt. Blakus Aglonas pamestajam klosterim bija kapsēta un mēs tur gājām. Tur arī bija kaut kādi rituāli, lai izsauktu garus. Bija uz ceļiem jārāpo apkārt kapiem. Mēs tā arī darījām, bet nekas nesanāca.¹³⁷

Šie gariņu rituāli skolēniem likās biedējoši, un tas bija arī viens no iemesliem, kāpēc daudzi studenti bērņībā nebija mēģinājis izsaukt garus. Viena studente teica, ka viņai bija tik ļoti bail izsaukt gariņu, ka nekad neuzdrošinājās pateikt gara vārdu trešo reizi.¹³⁸ Cita studente apgalvoja, ka garu izsaukšana bija kaut kas tāds, ko nevajadzēja darīt.¹³⁹ Vēl cita studente

¹²⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Līgu Lāci*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹³⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹³¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsoni un Sanitu Skaldni*. 2016, 19.apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹³² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Elvīru Žvarti*. 2016, 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.

¹³³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹³⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsoni un Sanitu Skaldni*. 2016, 19.apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹³⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Dzintru Spradzensko un Kornēliju Ābeli*. 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹³⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹³⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Annu Žildi un Ievu Muižnieci*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹³⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹³⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

stāstīja, kad viņai bija tik bail, kad viņa piedalījās rituālā tikai ar skatīšanu.¹⁴⁰ Vēl pavisam cita studente stāstīja, ka viņai bija tik bail, ka pēc tam nevarēja sevi piespiest gulēt pie spoguļa.¹⁴¹

Viens no iemesliem, kāpēc studenti bērnībā baidījās izsaukt garu bija tāpēc, ka viņi nezināja, kā garu aizsūtīt prom.¹⁴² Studenti stāstīja, ka bija arī tādi atgadījumi, kad gars esot saucēju vajājis. Viena studente stāsta, ka viena viņas klasesbiedrene esot izsaukusi melno dāmu, bet netikusi no viņas vaļā. Viņa bijusi tik pārbijusies, ka gājusi pie klases audzinātāja pēc padoma. Klases audzinātāja esot teikusi, ka meitenei esot, jāaiziet ar dāmu parunāties, kad viņa parunāsies un palūgs viņu aiziet prom, tad viņš beigs sekot. Meitene esot tā arī darījusi, un Melnā dāma esot beigusi sekot. Skolā izveidojās mūsdienu teika, par meiteni, kura ir izsaukusi Melno dāmu, kas viņai līdzī staigājusi pa gaitenīiem, kā vienīgais veids, kā tik no viņas vaļā esot bijis ar šo dāmu parunāties. Lūdzu, liec mani mierā! Ko tu no manis vēlies, viņa teica, un gars esot pārstājis meitenei sekot.¹⁴³ Vēl viens no iemesliem kāpēc baidījās izsaukt garu, bija tāds, ka baidījās no lāsta.¹⁴⁴ Viena studente stāstīja, ka esot saukušas melno dāmu. Paņēma spoguļi, uzzīmēja uz viņa trepītes, uzlika punktiņu, un tad bija jāsaka melnā dāma parādies trīs vai piecas reizes. Viņas izskrēja ārā kliegdamas, jo punktiņš uz trepēm bija izkustējies, un telts tagad bija nolādēta. Nevienš kopš tā laika tur negulēja. Arī tad, kad viņu nojauca un uzcēla pa jaunam nākamajā vasarā citā vietā, neviens viņai klāt negāja, jo notika sliktas lietas ar tiem, kas iegāja iekšā.¹⁴⁵ Viena cita studente stāsta, ka pēc izsaukšanas mājās bija dīvaini trokšņi, un nevarēja aizmigt kādu laiku. Tad viņas mamma ar savu mammu, vecmāmiņu, sūtīja garus prom. Telpā bija tāda dīvaina sajūta. Tā kā augstums telpā bija. Studente šajā procesā nepiedalījās.¹⁴⁶

4.2. Spoku stāsti par ēkām

Studenti visvairāk stāstīja stāstus, kas bija saistīti ar kādu no ēkām, lielākā daļa stāsti saistījās ar bērnības atmiņām, kad studentiem visvairāk patika spoku stāsti. Studenti stāstīja

¹⁴⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Elvīru Žvarti*. 2016, 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.

¹⁴¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Artu Inderksoni un Līgu Papardi*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁴² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Agitu Želtkovsku*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁴³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Asnāti Srebeli*. 2016, 3. mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁴⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁴⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Asnāti Srebeli*. 2016, 3. mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁴⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Maiju Odi*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

par vēsturiskām ēkām kā pils un muiža, par skolas ēkām, kurās mācījās no sākumskolas līdz pamatskolai, par pamestajām ēkām, kurās ir bijuši un sajutuši spoka klātbūtni, par dzīvojamām mājām, kurās mitinās mirušais gars. Stāsti, kuri vēl joprojām ir saglabājuši aktualitāti studentu gados. Stāsti, kuri vēl joprojām tiek stāstīt atkārtoti. Tādā veidā ir novērojams cik ļoti liela ietekme ir studenta spoku stāsta repertuāram saistībā ar bērņības atmiņām.

4.2.1 Spoku stāsti par pilīm un muižām

No 56 intervētajiem studentiem tikai 29 studenti stāstīja par muižām vai pilīm. Studentu stāsti par pilīm un muižām lielākoties ir saistīti ar bērņības atmiņām, skolas gadiem. Students zināja par šiem spoku stāstiem, jo 1. bērņībā dzīvoja pilsētā, kurā atradās pils vai muiža; 2. skolas gados bija aizbraucis ekskursijā uz kādu no muižām vai pilīm; 3. palika pa nakti kāda muižā vai pilī; 4. pazina muižas vai pils darbiniekus, kuri izstāstīja kādu no stāstiem; 5. kāds no radniekiem izstāstīja kādu no stāstiem; 6. pats strādāja kādā pilī vai muižā. Studentu spoku stāsti par pilīm daudzos gadījumos ir abstrakti un nekonkrēti. Daļā no stāstiem nav precizēts muižas vai pils nosaukums vai lokācija. Vairums gadījumos pieņēmums, ka katrā pilī spokojas pa kādai dāmai, liekas pats par sevi saprotam. Tiek sauktas dāmas dažādās krāsās (*balta, zilā, zaļā, baltām, brūnā, sarkanā*), jeb vienā vārdā krāsainās dāmas. Arī pieņēmums, ka šī dāma tika iemūrēta ēkas mūros, liekas pats par sevi saprotams. Dažos gadījumos, dēļ šiem vispārējiem pieņēmumiem, spoku stāsts tiek uzskatīts par neinteresantu. Visizplatītākie stāsti studentu vidū par muižām un pilīm ir par ekskursijas izbraucieniem skolēnu gados. Par iecienītāko ekskursijas vietu tika uzskatīta Rundāles pili. Dažos studenta stāstos tiek pieminēts gadījums, kad students skolas gados nonāca tiešā kontaktā ar pils spoku. Viena students stāstā piemin atgadījumu, ka viņa ir redzējusi, kā balta sieviete pazūd Ēdoles pils sienā, un viņa bija pilnīgi pārliecināta par savu pieredzi pamatskolā. Tomēr tagad, būdama studente, viņa vairs nav tik ļoti pārliecināta vai viņa patiešām to redzēja.¹⁴⁷ Kāda cita studente stāsta par atgadījumu, kad viņa ir palikusi pa nakti kādā pilī, kuras tornī dzīvo rūķīši. Nākamajā rītā viņas vecmamma stāstīja, ka viņa esot atradusies zem gultas ar segu un spilvenu, ka viņu tajā naktī esot rūķīši nesuši. Studente stāsta, ka šis notikums viņu bērņībā ļoti ietekmēja.¹⁴⁸ Vēl pavisam cita studente stāsta, ka viņa vienu dienu kopā ar trīs meitenēm ir skraidījusi augšā pa Viesītes kultūras pils gaiteni, līdz brīdim, kad

¹⁴⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Artu Inderksoni un Līgu Papardi*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁴⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

viņas ir pēkšņi pamanījušas zaļas acis un tā pārbijušās, ka noskrēja lejā.¹⁴⁹ Vairāki studenti apgalvoja, ka bērnībā viņi ir patiešām ticējuši pils spokam. Viena no intervētām studentēm vēl joprojām jūtas neomulīgi atrodoties starp pils sienām. Viņa saka, ka katru reizi, kad viņa aizbrauc uz Rundāle pili, vietās „kur iestājas klusums, uzreiz skatās apkārt.”¹⁵⁰ Tātad daži no studentiem vēl joprojām tic pils vai muižas spokiem. Kā viena no autoritātēm, kas apstiprina viņu aizdomas, ir iestādes darbinieks vai arī radnieks. Viena no studentēm, apgalvoja, ka stāsti ir patiesi, jo viņai onkulis Rundāles pilī strādā par inženieri, un naktī viņš ir redzējis Balto dāmu.¹⁵¹

4.2.2. Spoku stāsti par skolām

Studentu vidē tika iecienīti spoku stāsti arī par skolām, kurās spokojas. No 56 intervētiem studentiem par spokošanos skolā pieminēja 24 studenti. Bija vairāki veidi kā studenti uzzināja par skolas spoku: 1. viņi bija mācījušies tajā skolā; 2. skolas darbinieki izstāstīja par skolas spoku; 3. kāds radnieks izstāstīja par skolas spoku; 4. kāds draugs izstāstīja par skolas spoku. Bija arī vairāki iemesli kāpēc skolā spokojās: 1. skolas tika ierīkota pils vai muižas ēkā; 2. skola agrāk bija hospitālis; 3. skolā agrāk atradās šautuve; 4. skolas ēka bija uzcelta uz kapiem; 5. kāda nozīmīga persona skolā bija nomirusi. Spoks parasti mitinājās kādā grūti aizsniedzamā telpā. Viens students stāsta, ka Rīgas 2. vidusskolā jeb tagad ģimnāzijā, Baltā dāma atradās aiz baltām durvīm, kas bija aizvilktas ar ķēdi priekšā. Kopā ar klasesbiedriem viņa vienmēr bija gājusi meklēt kādu staru, šķirbiņu, lai spoku varētu ieraudzīt. Tad, kad klīda baumas, ka skola tiks restaurēti, visi klasesbiedri lūdzās, lai durvis netiku vērtas vaļā.¹⁵² Spoks vēl mitinājās tumšā telpā. Viens studente stāstīja, ka viņa kopā ar klasesbiedriem gāja uz pagrabu aktīvi komunicēt ar skolas spokiem, kas bija kultūras cilvēku mirušie gari.¹⁵³ Spoks arī mitinājās telpā, kur bija liegts atrasties. Viena studente stāsta, ka visspocīgākā vieta Baldones mūzikas pamatskolā atradās bērniņos, tāpēc viņa esot gājusi uz turieni ar klasesbiedriem, bet vienmēr tur esot bijusi bibliotekāre, kas dzina viņus prom. Tomēr vakara orķestra mēģinājumos viņai tur bija ļauts atrasties. Viņa saka, ka tā bija labākā

¹⁴⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Līgu Daģi*. Audioieraksts. 2016, 19. apr. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹⁵⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Egli Ezer mali un Martu Kalpi*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs

¹⁵¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Elfu Kalniņu*. 2016, 7. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹⁵² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Artu Inderksoni un Līgu Papardi*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁵³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Dzintru Spradzensko un Kornēliju Ābeli*. 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

vieta, kur varēja stāstīt spoku stāstus.¹⁵⁴ Skolās esot spokojušies mirušie direktori. Viena studente stāsta, kad Valkas ģimnāzijā esot nomiris direktors, kurš visu laiku esot klibojis skolā. Viņas vecāmamma tur esot strādājusi par dežuranti un teikusi, ka naktī viņa varēja dzirdēt klibošanas soļus, un tur visu laiku kaut kas notika.¹⁵⁵ Mirušo garu parasti raksturoja tās pašas pazīmes kas dzīvam esot. Kāda cita studente stāstīja par direktora garu, ko viņa bija dzirdējusi no draudzenes. Deju skolā Kandavā spokojās vecais direktora gars. Kāds ir redzējis viņu kaut kādā atveidā vēlajos mēģinājumos zālē sēžam. Brīžiem tiek skatuvē virves raustītas, citreiz kaut kas notiek ar gaismām.¹⁵⁶ Kā viena no personām, kas bieži nonāk kontaktā ar skolas spokiem, ir skolotājas. Viena studente stāsta, ka vienu reizi skolotājai bija jāaiziet uz skolu vakarā. Tajā vakarā skolotāja redzēja, ka mūķene bīdīja krēslus. Nākamajā dienā viņa ir sūdzējusies mācību pārzinei par to, ka skolu izīrē kādai baznīcu sektai, kaut arī tā nekad nav bijis.¹⁵⁷ Citu reiz skolotājs skolas spoku patur noslēpumā. Viena studente teica, ka skolotāja teica, ka izstāstīšot par spokošanos skolā tikai pēc izlaiduma, bet tā arī neko neizstāstīja.¹⁵⁸ Vairums gadījumos nav raksturota skolēna paša personīgā pieredze, nonākot pret skolas spoku aci pret aci. Parasti stāsts tiek dzirdēts no kāda cita. Vai arī, ja skolēns sazinās ar skolas garu, tad tā vairāk līdzinās spēlei. Tomēr viena studente izstāstīja atgadījumu, kā viņa satika skolas spoku. Stāsts ir par atgadījumu Baldones mūzikas pamatskolā. Viņai tad bija kādi 12 gadi. Tad viņa vairs vecāko klašu skolēnu stāstiem par dāmu neticēja. Tas bija sestdienas vakars pēc vijoles klases nodarbības. Viņai vajadzēja gaidīt, kamēr mamma atbrauks pakal, tāpēc viņa sēdēja savas klases telpā. Skolā īsti neviens nebija. Klasē vecās durvis sāka čīkstēt. Tad viņa dzirdēja tādus tā kā soļus, un tad viņai bija sajūta, kad kāds viņai stāv priekšā, bet viņa neko neredzēja. Tad viņa sadzirdēja ar muti radītu klikšķa skaņu. Viņa sastinga, kājas palika augstas. Viņa dzirdēja klikšķi vēlreiz. Viņa nekavējoties devās ārā no klases un uzrunāja garu: „Man no tevis nav bail! Liec mani mierā!”. Viņa izskrēja no skolas. Viņa bija ļoti pārbijusies un skrēja kādu pus kilometru līdz brīdim, kad ieraudzīja pirmo cilvēku. Tagad, jau kā students, viņa vairs nav pārliecināta vai tiešām, kaut ko dzirdēja, bet viņa atceras sajūtu,

¹⁵⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Justīnu Jaundzemi*. 2016, 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personiskais arhīvs.

¹⁵⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Līgu Lāci*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁵⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁵⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Andru Pērkonu un Kristīni Antonovu*. 2016, 19. apr. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁵⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Madaru Salmu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

kādu viņa izjuta tad.¹⁵⁹ Skolas spoks varēja ne tikai iebiedēt, bet arī darīt citiem ļaunu, atriebties. Kāda studente stāstīja par Dundagas skolas zaļo jumpravu. Zaļajai jumpravai ir ļoti nepaticis atrasties skolā. Parasti, spēlējot teātra izrādes, kāds viņu attēloja, tas viņai ir nepaticis, un tāpēc viņa atriebās par to, padarot aktieri fiziski nespējīgu viņu atainot.¹⁶⁰ Viena no studentēm apgalvoja, kad sākumskolas un pamatskolas gados viņai bija baisi visu laiku, dēļ atgadījumiem skolā. Viņa mācījās Ķeguma komercvidusskolā. Visas viņas pamatskolas laikā katru gadu nomira kāds bērns no skolas. Ļoti daudz negadījumu notika uz Daugavpils šosejas. Tur nebija luksofori, un tāpēc notika daudz nelaimes gadījumu uz pārejas - tad notrieca, tad nositās, tad vienkārši auto avārija, un vienmēr tika iesaistīti bērni. Arī viņas klasesbiedrene nomira no slimības. Ķegumā bija Krusta kalns un tur bija tāda Krustu kalna Inta, kas bija to izveidojusi. Viņa bija redzējusi vīziju, ka vajag 8. b. klasi saukt pie sevis talkā un tā tika darīts. Talkas laikā Inta uzrunāja skolēnus un stāstīja, kad skola ir celta uz kapiem virsū, un tik līdz neuzliks piemiņas zīmi mirušajiem, nelaimes nebeigsies.¹⁶¹

Ja tiek uzdots jautājums vai studenti ir veidojuši arī stāstus par universitātēm, tad ir konstatējams šāds gadījums tikai Latvijas Lauksaimniecības universitātē, kura vienlaikus ir arī Jelgavas pils. Kā jau iepriekš pieminēju, ka Latvijas Lauksaimniecības pilī vēl joprojām tiek izsaukti gariņi. Šo faktu apstiprināja arī kāda studente, kura bija dzirdējusi spoku stāstu, kas bija saistīts ar šo ēku. Tomēr tad, kad pati bija aizbraukusi uz kādu pasākumu Latvija Lauksaimniecības universitātē, viņai nelikās, ka šajā ēkā spokojās.

4.2.3. Spoku stāsti par pamestām mājām

24 studenti no 59 kopā intervētiem studentiem bija pieredzējuši kādu spocīgu atgadījumu saistībā ar graustiem. Tāpat kā par pilīm un skolām arī spokošanās pamestās mājās lielākoties ir stāsti no pagātnes – bērnības gadiem. Studenti skolēnu gados, lielākoties pamatskolas vecumā, gāja uz graustiem, pamestām vai tukšām mājām. Viens no iemesliem, kāpēc gāja uz pamestām mājām bija, lai nomedītu kādu spoku. Tika meklēta informācija par mājām, kurās ir manīti spoki, arī tad, ja beigās plāni mainās un neviens neaiziet līdz šai spokainai vietai.¹⁶² Tomēr iemesls, kāpēc tiek apmeklētas pamestas mājas, parasti, nav spoku

¹⁵⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Justīnu Jaundzemi*. 2016, 14.apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personiskais arhīvs.

¹⁶⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Evu Liepiņu*. 2016, 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.

¹⁶¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹⁶² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsoni un Sanitu Skaldni*. 2016, 19.apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

medības. Kā vēl viens iemesls, kāpēc tika apmeklētas pamestas mājas, jo šai personai vienkārši patika pamestas mājas, kā viena studente teica, ka viņas mamma apgalvoja, ka pamestās mājās vienmēr varēja kaut ko atrast.¹⁶³ Citu reizi vēlme apmeklēt pamestās mājas ir, lai apskatītu kādu dekoratīvu elementu, ko iepriekš ir redzējis fotogrāfijā vai arī dzirdējis no kādas drauga vai paziņas. Viena studente stāstīja, ka viņa gribēja apmeklēt pamestu ēku, Dubultos, jo tur esot uz jumta rakstītas mīlas vēstules un ļoti skaista lustra, kuru viņa gribēja redzēt.¹⁶⁴ Kā var noprast, no vienas studentes teiktā, šāda veida mājas parasti atrodas nomaļā vietā, un šo ēku parasti neviens neapmeklē, arī tad, ja kādam šī ēka pieder un teorētisku to nevar uzskatīt par pamestu māju.¹⁶⁵ Tieši tāpēc, ka ēkā kādu ilgu laiku neviens nedzīvo, rodas jautājums, kāpēc tā ir noticis, un tādā veidā top jaunas teikas. Teikas sižetos hiperbolizācijas iespaidā rodas neiedomājami atgadījumi, kas izskaidro, kāpēc mājā neviens vairs nedzīvo, piemēram, mājā dzīvojošais vīrs sajuka prātā un ar cirvi nogalināja sievu un bērnus, un no tā brīža mājās spokojas, un neviens to māju nav nopircis.¹⁶⁶ Šo faktu parasti apliecina personas, kuras ir kaut reiz dzīvojušas šajā spoku stāstu bagātajā ēkā.¹⁶⁷ Vai darbinieki, kam bija uzdevums veikt ēkas remontdarbus.¹⁶⁸ Šādā veidā pamestajām vietām rodas apzīmējums pēc kura tās ir atpazīstams grupas pārstāvjiem, piemēram, viena studente līdzīgu vietu, kur ir notikusi slepkavība, un tagad tur spokojās, sauca par Asiņaino ciemu jeb Čugāniem.¹⁶⁹

Spoku klātbūtne pamestās mājās bija negaidīta. Studenti stāsta, ka spoku klātbūtni vairums asociē ar skaņām (*durvis nočīkstas*)¹⁷⁰ vai neizskaidrojamām lietām, kuras notiek mājās (*trauki krīt*¹⁷¹, *aizkari noplīvo*¹⁷², *pazūd lietas, cilvēki mirst*,¹⁷³ *uz sienas parādās siluēti*.¹⁷⁴). Studenti minēja racionālu izskaidrojumu kāpēc tā notika, viens no iemesliem bija

¹⁶³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁶⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁶⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁶⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Tomu Barvidi*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁶⁷ Turparat.

¹⁶⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁶⁹ Turpat.

¹⁷⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsoni un Sanitu Skaldni*. 2016, 19.apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁷¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹⁷² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Artu Inderksoni un Līgu Papardi*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁷³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁷⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Evu Liepiņu*. Audioieraksts. 2016, 14. apr. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.

tāpēc, ka māja bija vienkārši veca un uz sabrukšanas robežas un tas bija pats par sevi saprotams, ka kaut kas var nokrist un saplīst. Savukārt par skaņām aizbildinājās, ka tā varēja nākt vienkārši no iekļīdušiem kaķiem vai putniem.¹⁷⁵ Savukārt citi studenti norāda, ka viņiem vienkārši radās sajūta, ka tu neesi viens šajā telpā, kad ir vēl kāds, un sajūtu asociē ar spoka klātbūtni.¹⁷⁶ Ar spoku saistīja arī priekšmetus, kas atradās mājā, kā, piemēram, vienam studentam likās, ka lelle pasmaidīja, un viņam likās, ka pasmaidīja mirusī dvēsele.¹⁷⁷ Arī fotogrāfijas tika uzskatītas kā kaut kas tāds, kurā varēja iemiesoties mirušās dvēsele. Viena studente stāstīja, ka viņas mammai likās, ka mirušās dāmas fotogrāfija uz viņu skatās un uzrunā viņu.¹⁷⁸ Studenti arī apgalvoja, ka parasti pamestās vai vecās mājās nav bail atrasties, bet par spoku mājām liecina kaut kāda neparasta aura vai enerģija.¹⁷⁹ Tieši šī aura jeb sajūta rada vēlmi konkrēto vietu neapmeklēt, kā viena studente saka – ieslēdzas prāta paš aizsardzība, kas rada kaut ko, lai tur neietu.¹⁸⁰ Tomēr citus šī sajūta tieši vilina apmeklēt šo pamesto ēku, kā viena no studentēm saka, ka cilvēki tādā veidā ņer kaifu. Savukārt viena cita studente norāda, lai apmeklētu tāda veida ēkas, vispirms sevi ir psiholoģiski kaut kam tādām jānoskaņo, sevi iepriekš jā sagatavo turpmākam notikumam. Tad, kad konkrētā persona atrodas pamestā ēkā, šī aura jeb sajūta veido vēlmi pēc iespējams ātrāk tikt ārā no šīs neomulīgās vides.¹⁸¹ Šai aurai parasti pretojas līdz brīdim, kad kaut kas notiek, piemēram, ierauga, dzird kaut ko, ko asociē ar spoka tēlu.¹⁸² Pēc tam bailes triumfē un konkrētā persona pamet ēku, nonākot no bīstamās zonas drošībā. Arī ja students neticēja spoku stāstiem pirms tam, tad tajā brīdī uz vienu mirkli noticēja, ka spoki varētu eksistēt.¹⁸³ Par spokiem ne vienmēr tiek uzskatītas arī tās dvēseles, kas ir nelabā nāvē mirušas, bet arī tās cilvēku dvēseles, kuras nomirst konkrētajā vietā. Cilvēkam šī vieta piederēja pirms nāves, un pieder arī pēc nāves.¹⁸⁴

¹⁷⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Ventu Zuševicu*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹⁷⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁷⁷ Turpat.

¹⁷⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁷⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Annu Bērziņu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁸⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁸¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Annu Bērziņu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁸² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁸³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Annu Bērziņu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁸⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

Tomēr ne vienmēr pamestai mājai bija jāpieiet tuvumā, lai sataptos ar kādu no spokiem. Daži studenti minēja, ka viņi ir ieraudzījuši kādas personas siluetu logā, ejot pa ceļu gar māju, un asociēja to ar spoka tēlu¹⁸⁵ Šis mirklis varēja būt ļoti īss. Tomēr daudz studentu stāstos par lielākām briesmām tiek uzskatīti nevis spoki, bet narkomāni, alkoholiķi, kas tur varētu mitināties.¹⁸⁶ Ne tikai cilvēki ar atkarībām likās biedējoši, bet jebkurš cilvēks, kurš neuzvedās atbilstoši sabiedrības normām vai izolēja sevi no apkārtējās sabiedrības, likās bīstams. Tāpēc bērniņā par šādiem cilvēkiem tika izveidoti stāsti, kas balstījās uz patiesību vai aplamību. Tika veidoti briesmu stāsti par tantēm, kuras nekad nenāca ārā no mājām, par cilvēkiem, kuri dzīvoja pagrabos. Brīžiem stāsti par dzīvjiem cilvēkiem likās biedējošāki nekā tie stāsti, kas bija par mirušajiem cilvēkiem.¹⁸⁷ Kā daži studenti stāsta, bailes no paranormālā radās tāpēc, ka bija skatījušies televīzijas raidījumus, kuros tika pieminēta šī tematika, piemēram, Ekstrasensu cīņas.¹⁸⁸ Televīzijā redzētais likās paties, un tāpēc arī likās patiesas tās idejas, kuras bija saistītas ar mirušajiem cilvēkiem. Bailes no pamestajām ēkām veidojās arī tādās situācijā kad kaut kas asociatīvi norādīja uz nāvi, piemēram, priekšmeti, kas varētu būt saistīti ar pašnāvību. Viens students stāstīja, ka viņam likās pamestais pagrabs meža vidū biedējošs ne tikai tāpēc, ka tur bija tumšs, bet arī tāpēc, ka tur bija apgāztais krēsls ar elektrības vada cilpu virs krēsla, kas liecināja, ka šajā vietā kāds bija pakāries. Tomēr students līdz galam nevarēja pateikt vai šī aina par pašnāvību bija simulēta vai patiesa. Tāpēc bieži arī par baiļu vietām tiek izvēlētas slimnīcas, jo slimnīcas ēka kā tāda veido iespaidu par robežu starp nāvi un dzīvību, kā viena studente teica, ka šī drūmā noskaņa lika kaut ko izdomāt.¹⁸⁹ Tātad studentu spoku stāsti par slimnīcām bija par neizārstētiem pacientiem, kas tagad jau kā miroņi staigā apkārt pa slimnīcu. Šīs bīstamās vai neparastās vietas bija daļa no bērna ikdienas. Bērnu radītais spēļlaukums. Arī tad, ja par vietu nebija izveidoti stāsti, tie radās spēles laikā. Kaltuves graudu lente kļuva par objektu pa kuru maza meitenīte, kurai nav acu, bet ir ļoti gari mati un astoņas kājas, kāpa augšup.¹⁹⁰

Studenti, kuri ir stāstījuši par pamestajām mājām, dzīvojuši laukos, mazapdzīvotās teritorijās. Viens no iemesliem, kāpēc nekad neapmeklēja pamestas mājas bija tāpēc, ka

¹⁸⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Maiju Odi*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁸⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Ventu Zuševicu*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁸⁷ Turpat.

¹⁸⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁸⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁹⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Tomu Barvidi*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

dzīvoja lielpilsētā, un tādu māju tuvākā apkārtnē vienkārši nebija.¹⁹¹ Tie, kas ir pieredzējuši kādu no šādiem personīgās pieredzes stāstiem, pastāsta to kādam citam vai runā atkārtoti kompānijā, ar kuru tika pieredzēts šis notikums, piemēram, ar ievadfrāzi: „Vai tu atceries to reizi, ka mēs tur ielīdām?”¹⁹² Dažas no šīm vietām vēl joprojām liekas biedējošas studentu gados, piemēram, viens students, kad sāka stāstīt par biedējošo atgadījumu uzsāka ar ievadfrāzi: „Pirmā vieta kur man bija visvairāk bail, no kuras man vēl joprojām būtu bail(..)”¹⁹³

4.2.4. Spoku stāsti par dzīvojamām ēkām

Spoku stāsti par dzīvojamām ēkām bija visaktuālākie studentu spoku stāsta repertuārā par ēkām. No 59 studentiem 30 studenti bija dzirdējuši no kāda cita vai arī paši piedzīvojuši kādu spocīgu atgadījumā saistībā ar dzīvojamām ēkām. Spokošanās dzīvojamās ēkās ir vēl joprojām aktuāli studenta gados. Dzīvojamā ēka ir daļa no ikdienas rutīnas. Turpretim spoku stāsts ir kaut kas spontāns, negaidīts un neparasts. Tātad spoku stāstiem par dzīvojamām ēkām ir raksturīgs, ka tie negaidīti izjauc ikdienišķo ar kaut ko neparastu. Ar ikdienišķo es domāju jebkādu darbību, kas tiek darīta mājās, piemēram, televizora skatīšanās. Ar kaut ko nesaprotamu es domāju, kādu darbību, kam nav izskaidrojams iemesls, piemēram, pēkšņi izkrist ārā šķīvīšis no sekcijas. Daudzos studenta spoku stāstos ir novērojama dažādu telpu nošķiršana, piemēram, ģimene bija pirmajā stāvā, bet skaņas nāca no otrā stāva vai arī es biju vienā istabā, bet tas notika pretējā istabā. Tāda veida distance apliecina, ka tas kas notika tur nekādā ziņā nevar tik saistīts ar mani. Dažos studenta stāstos kā būtisks elements ir redze vai precīzāk neredzēšana, piemēram, ja stāstā pieminētā persona atrodas pirmajā stāvā, viņa neredz, kas notiek otrajā stāvā. Tādos stāstos ir novērojama vēlme pēc racionāla izskaidrojuma. Lai gūtu racionālu izskaidrojumu tekstā dodas no telpas A uz telpu B. Šī rīcība liekas pati par sevi saprotama. Telpa A ir droša, bet telpa B rada bailes. Šāda veida darbībai studentu stāstos ir novērojama arī mēdiju ietekme, kas tādā veidā liek apdomāt turpmāko rīcību divkārt, kā viena studente teica: „no šausmu filmām zinu, ka nevajag iet skatīties”. Tomēr parasti dabīgais instinkts pārvar mēdiju ietekmi, tā pati studente turpināja: „Un ko es daru? Es idiote pieceļos un aizeju paskatīties!”¹⁹⁴ Kā racionālais izskaidrojums vairākums

¹⁹¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Paulu Roderi*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁹² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Tomu Barvidi*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

¹⁹³ Turpat.

¹⁹⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

gadījumos ir kāda dzīvnieka klātbūtne. Vairums gadījumos tieši graužēja klātbūtne. Lielākoties tieši peles vai žurkas klātbūtne. Ja tekstā pieminētai personai pieder mājdzīvnieks, tad par iemeslu parasti tiek uzskatīts tieši tas. Ja mājā dzīvo vēl kāda persona, tad par iemeslu var tikt uzskatīta tās personas rīcība. Studentu spoku stāstos ir novērojuma nepārtraukta racionālā viedokļa apšaubīšana, kā viens students teica: „Vai tur tā žurka vai peles skraida pa plauktiem? To nevar tā zināt!”¹⁹⁵ Citos aprakstos tiek pieņemts racionālais izskaidrojums pirms aiziet pārliecināties. Šādos piemēros pieņemtais racionālais izskaidrojums ir aplams, kā viena studente teica: „Es viena sēžu istabā un dzirdu, ka māsiņa pamodusies blāuj. Es eju uz to istabu un tad pēkšņi atceros, ka māsa nav mājās (..)”¹⁹⁶ Citos studenta stāstos ir arī novērojams, ka spocīgais atgadījums notiek tajā pašā telpā, kurā atrodas persona. Vairums gadījumos, kad tekstā pieminētā persona, pieredz konkrēto atgadījumu, būtisks elements ir nekustēšanās, vērošana, un mēģināšana saprast notikušo situāciju. Tipisks piemērs ir saistīts ar mājdzīvniekiem. Šāda veida atgadījumos mājdzīvnieks ir sastindzis, skatās uz vienu punktu un nereaģē uz neko kā, piemēram, viena studente teica: „(.) tas suns visu laiku ir hiperaktīvs. Skraida visur un tad vienkārši apstājas. Tālāk tur bija tumša istaba, un viņš skatās tur, un es viņu saucu, bet viņš nereaģē.”¹⁹⁷ Personīgā pieredze, ko students ir novērojis ar redzi, ir daudz reizes emocionāli bagātāka kā tā pieredze, ko viņš ir pieredzējis ar dzirdi. Studenta spoku stāstos par dzīvojamām ēkām ir arī grupas pieredze. Daudzos gadījumos konkrēto spocīgo notikumu ir ievērojusi ne tikai viena persona, bet vēl kāda persona, kas dzīvo šajā ēkā. Šis notikums bieži tiek apspriest grupas ietvaros kā viena studente teica: „Tad, kad mēs vakarā pie kamīna sēžam, mēs par tādā lietām runājam (..)”¹⁹⁸ Ja notikums ir noticis kādā svešā mājā, tad par to runā ar mājas īpašnieku un šī persona noliedz vai tieši pretēji apliecina radušās aizdomas, kā viens students teica: „(.) pēc tam es stāstīju cilvēkiem, kas tur dzīvo regulāri tajā lauku mājā, un viņa teica, ka tur viss kaut kas notiek tajā mājā.”¹⁹⁹ Vienā no studenta stāstiem uzradās gaišreģe, kura izskaidroja iemeslu, kāpēc šajā ēkā spokojas. Iemesls ir teikas fragments par konkrēto atgadījumu saistībā ar ēku. Šajā vienā piemērā gaišreģe teica: „Šajā

¹⁹⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Ventu Zuševicu*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁹⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Agitu Želtkovsku*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁹⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Lauru un Diānu*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁹⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

¹⁹⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Ventu Zuševicu*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

mājā ir nosists kalps un tāpēc tagad šeit spokošanās.”²⁰⁰ Iecienīts tēls studentu spoku stāstos ir arī skeptiķis, kurš netic spoku stāstiem, bet ir pieredzējis kopā ar pārējiem spokošanos atgadījumu. Spokošanās tēls tiek saukts arī dažādos vārdos – mājas gariņš, poltergeists, lietuvēns (*vienā gadījumā*), Barabaška (*vienā gadījumā*). Spokošanās tēla atainojumā ir pieminētas daļas no cilvēka ķermeņa – plaukstas nospiedums²⁰¹, ķermeņa siluets zem segas.²⁰² Kā apzīmējums darbībām, kas tiek darītas acu priekšā, bet nav racionāls izskaidrojums – roktura kratīšanās²⁰³, kolas bundžas kratīšana. Ja students ir pieredzējis spoku stāstu būdams bērns, tad par spoku apzīmēšanu var kalpot kāds priekšmets istabā – elektrības slēdzis ar sarkanām lampiņām (*ar sarkanām lampiņām ir apzīmēta gara dusmīgās acis, bet ķermeni nevar redzēt, jo mugurā ir melna kleita*)²⁰⁴ Bērnu stāstos par mājas garu tiek izdomāts ievērojams sižets, ar kuru tiks iegūts tēls ar savu pagātņi un savu raksturu. Konkrētās studentes stāsts bija šāds: ”Doma bija tāda, ka viņa esot mirusi no sava vīra vai kaut kā tamlīdzīga. Lejā pie ezera viņa mazgāja veļu un viņš atnācis un viņu nošāvis. Nodūris, jo tad vēl nebija ieroči, un līdz ar to tagad viņa ir dusmīga, ka viņš esot atņēmis viņai dzīvību. Viņai mirdz sarkanas acis par to, ka viņa grib savus bērnus atriebt. Nu viņa tos nedabūja. Viņa iet gar logiem un skatās iekšā, meklē savus bērnus.”²⁰⁵ Tik izteikts spoka tēlu raksturojums citos studentu spoku stāstos vairs nav sastopams. Šāda veida raksturojumi ir raksturīgi bērnu folklorai. Vairums spoku stāstu raksturojumos ir minēts tikai fakts, ka šis gars ir nomiris, retāk tiek raksturots tieši kā šī persona ir nomirusi. Ja ir precizēts raksturojums kādā veidā konkrētā persona ir nomirusi, tad ar spokošanās atgadījumos tas parādās, kā piemēru minēšu fragmentu no studenta stāsta: „Dzīvoklī nomira veca tante, bijusi skolotāja. Viņa iegāja vannā un nekad no tās vannas neizgāja (...) Apakšējie kaimiņi sūdzoties, ka ik pa laikam no grieztiem pil ūdens.” Tātad, ja mājā tiek pieminēts mirušais gars svešinieks, tad lielākoties tas ir gars bez izteismīgas pagātnes. Tomēr to nevar apgalvot par radnieka garu. Ja mājās ir klātesošs kāds no radniekiem, tad tas parasti tiek atainots ar darbībām, kādas šis gars veica dzīvs būdams. Viena no studentēm raksturoja šāda veida gara parādīšanos dzīvoklī :„Manai vecvecmāmiņai esot bijis tāds krēsls, kur viņa esot sēdējusi, un tur ir tā kā galdiņš, kur

²⁰⁰ Turpat.

²⁰¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Lauru un Diānu*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁰² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁰³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Agitu Želtkovsku*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁰⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁰⁵ Turpat.

vienmēr stāvējušas avīzes. Viņai vienmēr ir ļoti patīcis lasīt tās avīzes, un oma saka, ka viņa esot virtuvē un dzirdot, kā kaut ka čabina avīzes, un tad viņa paskatās, un tur nekas nav tai krēslā. Viņa teica, ka tā vecmāmiņa esot atnākusi ciemos, un viņa tā kā sēžot tajā krēslā un lasot”²⁰⁶ Kā iemeslu, kāpēc viņas vecvecmāmiņas gars atrodas dzīvoklī, bija ticējums, ka mirušie gari paliek uz zemes virsmas 30 dienas.

Par būtisku elementu studentu spoku stāstos par dzīvokļa spoku var uzskatīt nakts klātbūtni un neizskaidrojamās lietās, kas notiek pieceļoties no miega vai tieši pretēji, ejot gulēt. Par neizskaidrojamu parādību studenta spoku stāstos, ko saista ar pamošanos, var uzskatīt stāvokli, kad pieminētā persona nevar pakustināt savu ķermeni. Vienā variantā žņaudzoša sajūta.²⁰⁷ Savukārt brīdī, kad konkrētā persona dodas gulēt, svara sajūta uz ķermeņa. Sajūta, ka kāds uz tevis apsēžas, kā viena studente teica: ”man bija tāda sajūta, ka uzliek roku uz kājām.”²⁰⁸ Viena studente norādīja, ka kaut kas tāds notika, jo viņas kaķis ceļoja pa astrālām sfērām.²⁰⁹ Ir arī viens variants, kurā šāda veida kondīcija tika iegūta, jo iepriekšējā dienā tika uzlikts lāsts. Lāsts skanēja šādi: „Šī būs tava briesmīgākā nakts mūžā”. Bez tā, ka stāstā pieminētai personai bija ķermeņa paralīze, būtisks elements ir arī tas, ka viņa sev blakus ieraudzīja mājās spoku jeb pēc viņas vārdiem sakot nelaiķi (*līķi*).²¹⁰ Spoka klātesamība ir pamanāma vairākkārt pamosties no miega dzīvoklī, kurā spokojās. Brīžiem tā ir tikai sajūta, ka kāds ir blakus, kā viena studente teica: „Vienkārši tā sajūta, ka tu pamosties un tu jūti, ka tev aiz muguras kāds ir (...)”²¹¹ Pēc latviešu mitoloģiskiem priekšstatiem šādas parādības var apzīmēt ar lietuvēna klātbūtni. Tikai viena studenta pieminēja lietuvēnu, lai raksturotu šādu veida situāciju.²¹² Tā kā viņa studē tradicionālo folkloru un latviešu folkloru Latvijas Kultūras akadēmijā, es pieņemu, ka viņa bija iepazinusies ar lietuvēnu latviešu mitoloģijā, un tāpēc šajā konkrētā situācijā pieminēja tieši lietuvēnu vārdu. Citos gadījumos šāda veida parādību saistīja ar poltergeistu vai pieņēma par neizskaidrojamu parādību, nesaucot vārdā kādu konkrētu pārdabisko parādību. Tātad veidā var pieņemt, ka lietuvēns, lai

²⁰⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁰⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsoni un Sanitu Skaldni*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁰⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Artu Inderksoni un Līgu Papardi*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁰⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Lieni Mustu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²¹⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsoni un Sanitu Skaldni*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²¹¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²¹² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Evu Liepiņu*. 2016, 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.

apzīmētu šāda veida parādību, ir gandrīz izkaisis no mutvārdu tradīcijas. Ja ne izkaisis, tad kā reta parādība tieši studentu vidē. Kaut arī stāsti netiek apzīmēt ar lietuvēna vārdu, tie vēl joprojām ir aktuāli un diskusiju raisošs temats.

Saistībā ar studentu folkloru divas reizes tika pieminēti arī atgadījumi saistībā ar spokošanos kopmītnēs. Vienu reizi viena studente stāstīja, ka viņas istabas biedrenei liekas, ka istabiņā spokojas. Tomēr pašai studentei tā neliekas. Viņa arī piepilda, ka viņas istabas biedrene ik pa laikam izstāsta kādu spoku stāstu gadījumu.²¹³ Otrajā gadījumā studente teica, ka no tās reizes, kad kaut kas pēkšņi nokrita no plauktiņa, pieņēmām, ka istabas kaktā ir spoks. Kopš šī atgadījuma viņa vairs nav runājusi ar savu istabas biedreni saistībā ar šo tēmu.²¹⁴ Tātad studentu folklorā pieminētais atgadījums ir saistīts ar spokošanos kopmītnēs, tomēr salīdzinot ar visu studenta spokošanās stāstiem dzīvojamās ēkās, šie stāsti ir maza,niecīga daļa no studenta spoku stāsta repertuāra.

4.3. Spoku stāsti par vadātājiem

No 59 studentiem, kas bija informēti uz zināja, kas ir vadātājs bija 27 studenti. No tiem 13 studenti stāstīja par personīgo pieredzi, 7 studenti par kāda cita cilvēka personīgo pieredzi, savukārt 7 studenti raksturoja vadātāju vispārīgi. Tie studenti, kas bija informēti par vadātāju, lielākoties asociēja to ar mežu vai purvu. Tomēr pa stāstam ir arī saistībā ar pilsētu, ceļu (*2 stāsti*), diži No visiem stāstiem tikai viena studente pieminēja pārdabiskās būtnes klātbūtni²¹⁵, un vēl viens cits students par vadātāju uzskatīja gaismiņas, kas parādījās mežā un vadāja.²¹⁶ Studenti, kam bija vispārīgi priekšstati par šāda veida parādībām, apgalvoja, ka vadātājs ir piesējies tad, kad tu visu laiku ej uz riņķi vai vienkārši esi apmaldījies mežā vai purvā. 2 studentes apgalvoja, ka tev ir piemeties vadātājs tad, kad tu brauc ar mašīnu pa ceļu un nevari nonākt līdz galapunktam. Tomēr studenti, kas bija paši pieredzējuši vai dzirdējuši, kāda cita personīgo pieredzi, lielākoties to saistīja ar mežu. 5 studenti norādīja, ka apmaldīšanās bija saistīta tieši ar sēņošanu. 1 students norādīja, ka apmaldīšanās bija saistīta ar ogošanu. Vēl 6 studenti to asociēja saistībā ar vienkāršu apmaldīšanos mežā, kad tu domā, ka ej ārā no meža, bet īstenībā maldies vairākas stundas. Studenti stāsta, ka šādos momentos ir

²¹³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Andru Pērkonu un Kristīni Antonovu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²¹⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²¹⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Asnāti Srebeli*. 2016, 3. mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²¹⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Tomu Barvidi*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

pēkšņi izlādējies telefons²¹⁷ vai kompass ir sācis rādīt aplami.²¹⁸ Viens studente norāda, ka vadātāja vārds tikai pieminēts jokojoties brīdī, kad apmaldījās.²¹⁹ Kāda cita studente norādīja, ka viņa var apmaldīties pat vismazākā mežā, un viņai likās, ka viņa pati iespējams ir vadātāja un vadā sevi un citus.²²⁰ Kā viens no informācijas avotiem, kur studenti uzzināja par vadātājiem, bija no vecvecākiem vai vecākiem, kā, piemēram, viens no studentiem teica, ka, katru reizi, kad viņa vecvecāki ir apmaldījušies, viņi teica, ka viņus ir vadājis vadātājs.²²¹ Citi uzzināja par vadātājiem, jo bija dzirdējuši personīgās pieredzes stāstu no kāda drauga vai paziņas. Vēl citi zināja par vadātājiem, jo bija lasījuši teikas par tiem.

Vadātāju stāsti ir sastopami arī studentu folklorā. Kā viena no situācijām, kad tika pieminēts vadātājs bija saistīts ar arheologu izbraukuma semināru. Vadātāju stāsts bija par arheologu Juri Urtānu, kas bija apmaldījies Alūksnes novadā. Jurim Urtānam esot piemeties vadātājs vienu reizi, kad viņš ir gājis no viena pieminekļa, kuru bija jāapseko līdz otram piemineklim, kas bija 1 km attālumā. Juris Urtāns esot tā maldījies, ka viņš visu dienu klīda apkārt un staigāja pa riņķi.²²² Šis bija viens no tiem stāstiem, kurs stāstīja, lai izklaidētu studentus izbraukumā. Šis stāsts pieder pie vēstures studentu folkloras. Vairāki vēstures studentiem, kad es ieminējos par vadātāju stāstiem saistībā ar izbraukumiem, atcerējās tieši šo stāstu. Tātad vēstures studentu vidē šis stāsts ir atpazīstams. Kā otrs stāsts ar vadātāju ir saistīts ar Latvijas Kultūras akadēmiju. Studente stāstīja, ka viņai pirmajā kursā pirmajā dienā ir piemeties vadātājs un viņa ir staigājusi pa Maskavas rajonu, un kādu stundu klīda apkārt akadēmijai, un nekur nevarēja tikt.²²³

4.4. Spoku stāsti par gara parādīšanos sapņos

No 59 studentiem par gara parādīšanos sapņos bija dzirdējuši vai arī paši pieredzējuši 27 studenti. Šāda veida stāstiem lielāko daļu bija tieši kāda miruša radnieka parādīšanās sapnī. Vairums gadījumos tieši vecvecāki rādījās sapņos. Mirušais radnieks parādījās negaidīti vai arī pēc dažām dienām, kad tika apglabāta konkrētā persona. Kā viena studente teica, kad

²¹⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Annu Žildi un Ievu Muižnieci*. Audioieraksts. 2016, 13. apr. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²¹⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Dzintru Spradzensko un Kornēliju Ābeli*. 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²¹⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Andru Pērkonu un Kristīni Antonovu*. 2016, 19. apr. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²²⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Elvīru Žvarti*. 2016, 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.

²²¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Annu Nordmani un Anniju Kristu Kļaviņu*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²²² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Mariju Šumilo*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²²³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

radinieki rādās sapņos, lai atvadītos.²²⁴ Cita studenta stāstos, mirušais parādās sapnī, lai sasveicinātos ar sev tuvu cilvēku.²²⁵ Kāda cita studenta teica, ka sapņos nāk atvadīties viņas bijušie mājdzīvnieki cilvēka veidolā.²²⁶ Sapņos ciemojas arī radinieki, kurus guļošā persona nebija iepazinusi.²²⁷ Viens studente teica, kad sapnī atpazīna savu vecvecākus, kaut arī pirms tam nebija viņus redzējusi.²²⁸ Tomēr cita studente atpazīna savu vecvecmāmiņu tikai tad, kad redzēja viņas fotogrāfiju.²²⁹

Kā viens no iemesliem, kāpēc mirušie radinieki ciemojas ir tāpēc, lai palīdzētu tuviniekam grūtā situācijā. Viena studente teica, ka viņas mammai vectētiņš rādījās sapņos 3 reizes un visos gadījumos, tas bija ļoti svarīgs lēmumu brīdī.²³⁰ Mirušie radinieki rādījās sapņos ja radās nepieciešamība pēc padomiņa. Tas varēja būt pavisam maznozīmīgs, ikdienišķs, padomiņš, kā piemēram, kā uztaisīt pupiņu zupu.²³¹ Mirušais radinieks arī rādījās sapnī, lai norādītu uz guļošās personas rīcības kļūdām. Kā viena studente norādīja, kad tad, kad mamma pieņēma nepareizu lēmumu, tad vectēvs, nākamajā dienā rādījās sapnī, un viņai teicis: „Nu šeit tu nu gan nošāvi greizi”.²³² Studenti norāda, ka mirušā dvēsele parādās sapņos arī tad, ja tai ir palicis kaut kāds nepadarīts uzdevums, bez kuras veikšanas tā nevarēs rast iekšējo mieru,²³³ piemēram, tādos gadījumos, kad nomirst pirms tuvinieka dzimšanas dienas, un nespēj dāvanu uzdāvināt jubilāram,²³⁴ tāpēc vairums gadījumos mirusī dvēsele sapnī parādās ar kādu lūgumu, kaut ko izdarīt viņas vietā. Mirušās dvēseles nemiera sajūtu var radīt, kad notikums pēc šīs personas nāves kā, piemēram, saistībā ar finansiālām lietām, mantojuma

²²⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsoni un Sanitu Skaldni*. 2016, 19.apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²²⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Egli Ezer mali un Martu Kalpi*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.

²²⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Annu Bērziņu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²²⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Nikolu Kāršu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²²⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

²²⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Nikolu Kāršu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²³⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

²³¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsoni un Sanitu Skaldni*. 2016, 19.apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²³² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā

²³³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Līgu Lāci*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²³⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Justīnu Jaundzemi*. 2016, 14.apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personiskais arhīvs.

nesadalīšana pēc nopelniem.²³⁵ Tādā veidā mirusī dvēsele parādās sapnī ar mērķi atrisināt radušos netaisnību. Viena cita studente, norāda, ka mirušais parādās sapņos, jo tas cilvēks vēlas, lai aiziet uz kapiem.²³⁶ Mirušās dvēseles parādīšanās sapnī, var apzīmēt arī kaut ko sliktu, piemēram, ja mirusī dvēsele sapnī piesauc nāvi, un aicina līdzī.²³⁷

Studenti uzskata, kad mirušai dvēsele, kura rādās sapņos, vienmēr ir kāds pamatojums, it īpaši, ja šī dvēsele parādās sapnī, atkātoti vai regulāri. Tomēr šis iemesls ne vienmēr ir acīm redzams. Viena no studentēm, apgalvoja, kad viņas mammai mirušās dvēseles sapņos rādās regulāri, bet cēlonis, kāpēc tā notiek nav izskaidrots, un viņa, piepilda, kad viņas mamma bieži domā par šo sapni. Domā, ko tas varēja nozīmēt.²³⁸ Saskaņā ar ticējumu, lai mirušais gars nerādītos sapnī ir tāds - ir jāaiziet uz baznīcu un jānoliek tur svecītes, tad mirušais gars vairs nerādīsies sapnī.²³⁹ Tomēr šāda veida sapņos radinieki, nav vienīgie, kas apciemo gulētāju. Viena studente apgalvo, kad viņas mamma regulāri sapnī redz puisī, kas bija viņas pirmā mīlestība astoņpadsmit gados, kurš nelaimīgā kārtā pakārās. Tagad pēc divdesmit septiņiem gadiem studentes mamma vēl joprojām redz puisī garu regulāri sapņos.²⁴⁰

Attieksmes pret šāda veida stāstiem studentu vidū ir dažādas. Viens students norāda, kad šādi sapņi ir redzēti, jo šī konkrētā persona, pirms gulētiešanas domā par šo konkrēto personu, piemēram, par omi, un pēc tam tā, prātā konstruēta, parādās sapnī.²⁴¹ Viena cita studente norāda, ka šāda veida sapņi veidojas, jo cilvēkiem parādās vēlme satikt mirušo cilvēku. Vēlme ir tik spēcīga, kad sapnī redzamos tēlus sāk uzskatīt par mirušajiem radiniekiem.²⁴² Daži studenti, pieredzēdami šāda veida sapņus, sajuta iekšējās skumjas. Sapnī redzētā ilūzija jutās tik patiesa un patīkami, kad pieceļoties saprotot, kad cilvēks vēl joprojām ir miris, veidojot iekšējās skumjas. Viena studente norādīja, ka viņai bija ļoti sāpīgi pēc tam, kad redzēja sapni. Pēc tam, kad viena studente redzēja sapnī vecmammiņu viņai sāka viņa

²³⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Lienī Mustu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²³⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Diāni Jansonī un Līgu Vēsnu*. 14.apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²³⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²³⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Lauru un Diānu*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²³⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Lauru Ulišāni*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁴⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Dzintru Spradzensko un Kornēliju Ābeli*. 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁴¹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Aigaru Vāveri, Alekseju Krišānu, Uldi Āvi, Kristu Esiņu, Miļeli Vīmani*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁴² Gūtmane, Velta. *Saruna ar Diāni Jansonī un Līgu Vēsnu*. 14.apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

pieotrūkt daudzas reizes vairāk nekā pirms viņu redzēja sapnī, kas izraisīja viņā skumja.²⁴³ Kā viena studente norāda, kad šāda veida sapņi ir prāta konstrukcija, jo mirušais bijis ļoti dārgs.²⁴⁴ Pēc studenta viedokļa ticamība mirušajiem gariem, kas parādās sapņos ir daudz reizes augstāka, nekā tiem gariem, kas klaiņo apkārt un veic kaitnieciskas darbības, kā viena studente teica, ka viņa spokiem neticot, bet mirušajām dvēselēm, kas rodas sapņos, gan tic. Viņai pašai arī bija personīgās pieredzes stāsts, kad viņa redzēja savu nomirušo vecmāmiņu sapnī.²⁴⁵ Viens no iemesliem, kāpēc šāda ticība izveidojās, jo parasti, kad nomirst mirušā dvēsele un rādās sapņos, tad tā parasti notiek ar vairākiem tuviniekiem vienlaicīgi. Par šāda veida tēmu tiek diskutēts, un iespējam tātāt, kad studenta vecāki bieži tic tādām lietām, tad arī students sāk kaut kam ticēt. Tomēr studentu vidū ir tādi, kas kategoriski netic šāda veida parādībām. Turpretī citi studenti šāda veida parādībām, un daži no tiem svārstās starp ticēšanu un neticēšanu. Tomēr salīdzinoši ar spokiem mirušajiem radnieku garie tic daudzas reizes vairāk.

4.5. Spoku stāsti un masu mēdija mijiedarbība studenta stāstos

Masu mēdiju ietekme ir novērojama studentu radītos spoku stāstos. Pajautājot studentam, kādus spoku stāstus viņš ir dzirdējis, brīžiem var dzirdēt atsauces uz raidījumu “Ekstrasensu cīņas”, ka šajā pārraidē ir daudz spoku stāsti, un pēc tam seko jautājums, vai es esmu redzējusi šo pārraidi. Intervijas laikā students atsauca uz vairākiem raidījumiem, kuros stāstīja par pasaules vai Latvijas spokiem. Pieminēja filmas, kurās bija sastopama paranormālā klātbūtne. Vai grāmatas, kuras bērnībā vai tagad ir viņus ietekmējušus. Spoku stāsts mūsdienās brīžiem ir kaut kas starp fikciju un tradicionālo mantojumu.

Daudzi studenti piemin, kad viņiem esot bijis bail skatīties šausmu filmas bērnībā. Viens no studentiem teica, ka viņam nekad nav patikušas šausmu filmas, un tieši tas ir viens no iemesliem, kāpēc viņam nav nekad bijuši aktuāli spoku stāsti.²⁴⁶ Liepājas kara osta ir ieguvusi popularitāti, pateicoties dokumentālai filmai. Filmas vieta, kur darbojas amerikāņu spoku mednieki, ir atzīta par spocīgāko vietu Eiropā. Šo pašu faktu no filmas pēc tam var dzirdēt no studentiem, pēc kura seko dokumentālās filmas atstāstījums. Vienu reizi, kad es

²⁴³ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Līvu Bausku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁴⁴ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Dzintru Spradzensko un Kornēliju Ābeli*. 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁴⁵ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsoni un Sanitu Skaldni*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁴⁶ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Ervīnu Cauni*. 2016. 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.

pajautāju, vai esat dzirdējušas kādu atgadījumu par pilīm, uzreiz tiek izveidota atsauce uz LTV1 raidījumu ciklu, kurā katrā raidījumā tika stāstīts par kādu pili un tajā mītošajiem spokiem.²⁴⁷ Atsauce uz kādu filmu vai seriālu tiek izmatota, ja students pats nezināja atbildi uz uzdoto jautājumu. Šāda veida atsauces tika uzskatīti par drošiem avotiem, ja bija jārunā par spokiem. Kad es vēlējos noskaidrot ko studenti domā par spokiem, es bieži jautāju vai no spokiem var kaut kā aizsargāties. Lielākā daļa uz šāda veida jautājumu apmulsā. Tomēr atceroties Supernatural seriālu, uzreiz atbildēja, ka no spokiem var aizsargāties kaisot sāli, un bieži par to pasmējās. Šāda veida atbilde nav neparasta, jo spoku stāsti sevī ietver pasauli, kas ir starp iespējamo un neiespējamo, un lielākā daļu filmas un seriāli piedāvā tāda paša veida realitāti. Tad, kad es pateicu vēstures studentiem, ka spoku stāsti ir daļa no folkloras, viņi bija tik pārsteigti par šo faktu, ka mani kādu laiciņu iztaujāja par šo tematu. Interesants fakts ir veids kā redzētais televizorā kļūst par spoku stāsta jaunrades avotu. Par šāda veida ietekmi bija ļoti labi informēta viena studente. Viņa man iepazīstināja ar vairākiem seriāliem, kas radīja paši savus spoka stāstus. Viens no tādiem seriāliem bija Amulets, un sērija, kurā stāstīja par dūmu vīru, un cik ļoti šim tēlam nozīmēja. Pēc seriāla sižeta dūmu vīrs mitinājās pagrabā, un daudzi viņas draugi ir tik ļoti nozīmējuši šim faktam, ka pēc tam nevarējuši ieiet pagrabā. Vienu reizi bērnībā studente ciemojās pie draudzenes, kura ļoti ticēja dūmu vīram. Viņa atceras, cik ļoti šī meitene pretojās iet pagrabā, lai uznestu sulu, kā mamma bija lūgusi. Tik ļoti, ka viņai bija ar draudzeni jāiet kopā uz pagrabu, turot rokā luksturīti, lai parādītu, ka pagrabā nemaz nedzīvo dūmu vīrs, ka tur nekā nav no kā baidīties. Viņa arī teica, ka tik par ļoti ietekmēja arī seriāls „X faili”, kas pirmo reizi parādījās, kad viņai bija tikai kādi 4-6 gadi. Tas tika uzskatīts par aizliegto seriālu, ko vecāki neļāva skatīties, tāpēc viņi raidījumu skatīšanos turēja noslēpumā no vecākiem. Vienā sērijā jāņtārpiņi bija atveidoti kā briesmoņi, kuri ietina cilvēku baltā tīklā, pakarināja kokā, un pēc tam izsūca visu kā zirnekļi. Šim stāstam tik ļoti nozīmēja, ka pēc seriāla noskatīšanās nevarēja ieiet mežā, kad pienāca tumsa. Viņa pastāstīja par vienu puisī, kurš vēl joprojām atceras šo stāstu un mazliet nobīstas katru reizi, ejot uz mežu vakarā. Kaut arī šis puisis saprot, ka seriālā redzētais ir fantāziju, tas nemaina radīto ietekmi, kas tika iegūta bērnībā. Kā studente apgalvoja, katru reizi, kad šis puisis ierauga jāņtārpiņus mežā, viņu pārņem panika. Viņa teica, ka pazīst daudzus, kurus ir ietekmējis seriāls „X faili”.²⁴⁸ Redzētās filmās ar paranormālo klātbūtni rada baiļu sajūtu tā

²⁴⁷ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁴⁸ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Asnāti Srebeli*. 2016, 3. mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

skatītājam un kaut uz mirkli ļauj noticēt, ka paranormālā klātbūtne ir iespējama šajā pasaulē. Viena studente stāstīja, ka pēc filmas “Jātnieks bez galvas” noskatīšanās, baiļu pārņemti, veica izaicinājumu pilnmēness naktī pagalmā. Tikai drosmīgākā no visiem spēja šo izaicinājumu īstenot, un tā bija pati studente. Saskaņā ar izaicinājumu studentei bija jāaiziet uz tuvāko kalnu, kas atradās netālu no mājas, un no kalna virsotnes jāskatās uz mēnesi. Filmas ietekmē, nonākusi uz kalna virsotnes, viņa ieraudzīja balto dāmu, kura tur nemaz nebija.²⁴⁹ Arī grāmatas izlasīšana, kurā notika kāds paranormāls notikums varēja atstāt uz lasītāju lielu ietekmi. Viena studente teica, ka viņa maza būdama izlasīja grāmatu „Spoku stāsti”, un no tās dienas viņai parādījās bailes no tumsas, jo viņa grāmatā rakstītajiem stāstiem patiešām noticēja.²⁵⁰ Tiem studentiem, kuriem interesēja spoku stāsti, parasti interesēja arī literatūra un filmas par paranormālām parādībām.

²⁴⁹ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

²⁵⁰ Gūtmane, Velta. *Saruna ar Māru Upmali*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

NOBEIGUMS

Studenta spoku stāstu repertuārs lielāko daļu iever tieši spoku stāstus, kas ir dzirdēti pirms studiju gadiem. Vairums spoku stāsti ir saistīti tieši ar sākumskolas un pamatskolas gadiem saistīto pieredzi. Liela daļa ir spoku stāsti ir daļa no skolēnu folkloras - stāsti par skolām, kurās spokojas un par dažādiem gariņu izsaukšanas rituāliem. Tikpat daudz ir stāsti ir par dažādām ēkām kā, piemēram, pilīm, slimnīcām, pamestām ēkām u.c. Daļu spoku stāstu repertuāru ir saistīts tieši ar bērnu folkloru. Spoku stāsti, kas ir dzirdēti pēdējo gadu laikā ir saistīti tieši ar ģimenes folkloru jeb spokainiem atgadījumiem saistībā ar tuviniekiem, kā, piemēram, spokaini atgadījumā saistībā ar vecvecākiem vai vecākiem. Personības pieredzes stāsti studijas gados, lielākoties ir saistīti ar dzīvojamām ēkām. Spoku stāsti saistībā ar studenta dzīvi ir ļoti niecīga daļa no spoku stāstu repertuāra. Šāda veida studenta spoku stāstu folkloru konstatēju tikai deviņos gadījumos. Studentu spoku stāstiem brīžiem ir arī novērojama mēdiju ietekme, kur piemēram, kāds fragments no kādas filmas vai radījuma tiek pārnesti uz stāstu. Studentam raksturojuša, pazīmi var uzskatīt skepticizmu un racionalizēšanu.

Iemesls kāpēc spoku stāsti ir vairāk saistīti ar bērniības atmiņām ir tāpēc, kad šajā dzīve posmā, liela daļa studenti ticēja spoku eksistencei, kā arī spoku stāstīšana tradīcija tika uzskatīta, ka daļa no skolēnu sadzīves, kā, piemēram, vecāko klašu skolēni stāstīja spoku stāstus jaunākai paaudzei, nometnes izbraucieni, kur spoku stāsti tika stāstīti pie ugunskura, ekskursijas pilīs, kur gids stāstīja spoku stāstus par dažādās krāsainām dāmām. Studentu vecuma ticēšana spokiem ir strauji samazinājies tāpat arī aktualitāte saistībā ar spoku stāstu stāstīšanu ir samazinājies, tomēr, studentu vidē ik pa laiku arī uzrādās kāds spoku stāstu teicējs, kaut arī skeptiski noskaņo (brīžiem šo skepsi slēpj) stāsta citiem visdažādāko spocīgos atgadījumus. Kaut arī ticība spokiem jeb nelaimīgajām dvēselēm ir zudis, ir saglabājusies ticība senču dvēselēm, šo, savā ziņā paradoksu, var novērot spoku stāstos par garu parādīšanos sapņos, kuros liela daļa studenti, kuriem ir bijusi tāda veida pieredze, tic, kad sapnī ciemojās tieši viņa bijušais radnieks. Tāpat studentu spoku stāstos ir redzama nošķirtība starp nelaimīgām dvēselēm un senču gariem. Studentu ticību arī iespaido viņa vecāku ticībai pārdabiskām būtnēm. Ja kāds no vecākiem būs pieredzējis kādu neizskaidrojamu atgadījumu, kuru definēsi ar spoka tēla klātbūtni tad arī students iespējams tam noticēs, kas ir arī viens no iemesliem, kāpēc studenti tic mirušo radnieku parādīšanos sapņos.

Studenta spoku stāstos ir arī sastopamas mitoloģiskās būtnes no latviešu mitoloģijas, kā, piemēram, vadātājs. Studentu folklorā vadātājs atbilstoši tradicionāliem priekšstatiem ir saistīts ar mežiem un purviem. Tomēr ir ievērojama arī tendence, kad vadājas pārvietojās uz

pilsētvidi, kas ir diezgan niecīga daļa, jo bija konstatējama tikai vienā gadījumā. Arī lietuvēnu tēls ir konstatējams studenta spoku stāstos, kaut arī šis tēls ir zaudējis apzīmējumu „lietuvēns”, tas saglāb sev raksturīgās iezīmes un tiek pārdēvēts par „poltergeistu” un „mājas gariņu”.

KOPSAVILKUMS

Par nozīmīgu studenta spoku stāsta repertuāra daļu ir uzskatāma tieši folklorā, kas ir saistīta ar sākumskolas un pamatskolas gadiem. Latviešu mitoloģiskās būtnes kā „lietuvēns” un „vadātājs” ir daļa no studenta spoku stāsta repertuāra. Par vienu no iecienītāko spoku stāstu grupu var uzskatīt skolnieka stāstus par mirušo garu izsaušanas rituāliem, kas ir viena no Asiņainā Mērijas variācijām, kas ir lokalizējušies. Lielākā daļa studentu spoku stāsti ir saistīti ar kādu ēku, un visieciņītākie stāsti ir par pamestajām ēkām vai dzīvojamām ēkām, kas aktualizējas arī studijas gados. Spoku stāsti, kas ir saistīti ar studentu folkloru ir ļoti niecīga daļa no visa studenta spoku stāsta repertuāra. Spoku stāstos ir novērojama attieksmju nošķirtība starp stāstiem, kas stāsta par senča gariem un stāstiem, kas stāsta par nelaimīgām dvēselēm.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. Ancelāns, Alma. Latviešu tautas teikas izlase. *Latviešu tautas teikas Latvijas PSR Zinātņu akadēmijā: valodas un literatūras institūts*. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1988.
2. Ancelāne, Alma. Latviešu tautas teikas. *Vēsturiskās teikas izlase*. Rīga: Zinātne, 1988.
3. Armitage, Marc. „All about Mary”: *Children’s use of the toilet ghost story as a mechanism for dealing with fear, but fear of what?* Pieejams: <http://marc-armitage.eu/upload/documents/Papers/Armitage,%20Marc/All-about-Mary-2006.pdf> [skatīts 2016.04.24.]
4. Baker, Ronald. *The Folklore of Students*. Pieejams: [http://people.wku.edu/barry.kaufkins/371/The %20Folk lore%20of%20Students.pdf](http://people.wku.edu/barry.kaufkins/371/The%20Folk%20lore%20of%20Students.pdf) [skatīts 2016.04.24.]
5. Bule, Dace. *Mūsdienų folkloristika: Paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne, 2011.
6. Dégh, Linda. *American Folklore and the Mass Media*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1994.
7. Dégh, Linda. *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2014.
8. Dorson, Richard. The folklore of colleges. *The American Mercury*, 1949, 671-676.lpp. Pieejams: <https://www.unz.org/Pub/AmMercury-1949jun> [skatīts 2016.04.24.]
9. Dundes, Alan. Bloody Mary in the mirror a ritual reflection of pre-pubescent anxiety. *Western Folklore*, Vol. 57., nr. 2/3. 119-135.lpp.
10. Ēriksons, Tomass Hillanns. *Mirkļa Tirānija: Staujš un gauss laiks informācijas sabiedrībā*. Rīga: Nodren AB, 2005.
11. Garda, Ieva. Personīgās pieredzes stāsti mūsdienų folkloras aspektā: Alsungas piemērs. *Letonica Humanitāro zinātņu žurnāls: Literatūras un folkloras māksla*. 14 nr. 58-74.lpp.
12. Goldstein, Diane E., Grider, Sylvia ann., Thomas, Jeannie Banks. *Haunting Experiences: Ghosts in Contemporary folklore*. Logan, Utah: Utah Sate University Press, 2007.
13. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Agitu Želtkovsku*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

14. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Aigaru Vāveri, Alekseju Krišiānu, Uldi Āvi, Kristu Esiņu, Miļeli Vīmani*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
15. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Aigu Vāveri*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
16. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Alisi Šalkovsku un Agnesi Čimeli*. 2016. gads 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
17. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Anci Kristāli, Lindu Mežsargi, Nadīnu Rutku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
18. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Andru Pērkonu un Kristīni Antonovu*. 2016, 19. apr. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
19. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Annu Bērziņu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
20. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Annu Nordmani un Anniju Kristu Kļaviņu*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
21. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Annu Žildi un Ievu Muižnieci*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
22. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Artu Inderksoni un Līgu Papardi*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
23. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Asnāti Srebeli*. 2016, 3. mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
24. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Dāvi Liepiņu*. 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
25. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Diāni Jansoni un Līgu Vēsmu*. 14. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
26. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Dzintru Spradzensko un Kornēliju Ābeli*. 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
27. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Edgaru P.* 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
28. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Elfu Kalniņu*. 2016, 7. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
29. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Egli Ezer mali un Martu Kalpi*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.

30. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Elvīru Žvarti*. 2016, 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.
31. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Ervīnu Cauni*. 2016. 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.
32. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Evu Liepiņu..* 2016, 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.
33. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Jutu Rozentāli*. 2016, 14. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personīgais arhīvs.
34. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Justīnu Jaundzemi*. 2016, 14.apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personiskais arhīvs.
35. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Kabrialantu Elvišķu un Martu Malilenko*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
36. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Kristīni Upīti*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
37. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Lauru Ulišāni*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
38. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Lauru un Diānu*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
39. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Lieni Mustu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
40. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Līgu Daģi*. Audioieraksts. 2016, 19. apr. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
41. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Līgu Lāci*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
42. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Līvu Bausku*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
43. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Madaru Salmu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
44. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Maiju Odi*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
45. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Mariju Šumilo*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
46. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Māri Upmali*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.

47. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Nikolu Kāršu*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
48. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Patrīciju Vilsoni un Sanitu Skaldni*. 2016, 19.apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
49. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Paulu Roderi*. 2016, 19. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā
50. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Tomu Barvidi*. 2016, 13. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
51. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Undīni Kupču*. 2016, 7.mar. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
52. Gūtmane, Velta. *Saruna ar Ventu Zuševicu*. 2016, 21. apr. Audioieraksts. Glabājas V. Gūtmanes personiskajā arhīvā.
53. Kelley, Charles, Greg, Joseph E. Brown Hall: a case study of one university legend. *Contemporary Legend vol. 2*. Indian University: Hisarlik Press, 1992. 137.-153. lpp.
54. Koven, Mikel J. Folklore Studies and Popular film and Television: A Necessary Critical Survey. *The Journal of American Folklore*. Vol. 116, nr. 460. 176.-195. lpp.
55. Kursīte, Janīna. *Latviešu folkloras mītu spoguļi*. Rīga: Zinātne, 1996.
56. Ludvigs, Adamovičs. *Senlatviešu reliģija: vēlajā dzelzs laikmetā*. Rīga: Kr. Barona biedrības apgāds, 1937.
57. Laime, Sandis. *Raganu priekšstati Latvijā: Nakts Raganas*. Rīga: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2013.
58. Laime, Sandis. Pārdabisks būtnes Svētupes krastu folklorā: reģionālais aspekts. *Zinātniski raksti un folkloras kopojums Vidzemes Svētupe: mītiskajā un reālajā kultūrtelpā*. Rīga: NT Klasika, 2015, 92-108.lpp.
59. McQuail, Denis. *The Influence and effects of mass media*. Pieejams: <http://www2.sunysuffolk.edu/oconnog/media/download/the%20influence%20and%20effects%20o.pdf> [skatīts 2016.02.24.]
60. Pakalns, Guntis. Spoku stāsti ir mūžīgi. *Žurnālam Skola un Ģimene*. 1994, Nr. 11
61. Pakalns, Guntis. Daži Džūkstes spoku stāsi – senāk un mūsdienās. *Letonica Humanitāro zinātņu žurnāls: Literatūras un folkloras māksla*. 14 nr, 189. – 206.lpp
62. Pakalns, Guntis. *K. Barona dienas konferencei Dainu skapis vēsturiskos tekstos un kultūras kontekstos*. Tēzes, 2002.
63. Reinsone, Sanita-Bērziņa. *Apmaldīšanās Stāsti: priekšstati, interpretācija, stāstījumu poētika*. Promocijas darbs filoloģijas doktora grāda iegūšanai folkloristikas zinātnes

- nozārē (apakšnozare: latviešu folkloristika) / zin. vad. Dace Bule. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013.
64. Seberg, Torunn. Folklore of Mass Media. *Nordic Frontiers*. Turku:NIF, 1993.
65. Selberg, Torunn. Use of television in everyday life: ritualisation and everyday culture. *Lore and Language*. Vol. 16. nr. 12. 104.-114.lpp.
66. Sims, Marth C., Stephan, Martine. *Living folklore: An introduction to the study of people and their traditions*. Logan, Utah: Utah States University Press, 2011.
67. Sparks, Glenn. *Never seen a ghost? When TV may be your teacher*. Pieejams: <http://www.purdue.edu/uns/html4ever/1997/971017.Sparks.survey.html> [skatīts 2016.02.24.]
68. Straubergs, Kārlis. *Latviešu tautas paražas I*. Rīga: Latvju grāmata, 1944.
69. Stygley, Sara Kretzman. *Influence of Mass Media on today young people*. Pieejams: http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_197804_srygley.pdf [skatīts 2016.02.24.]
70. Šmits, Pēteris. *Latviešu tautas ticējumi II, IV* Rīga: Latviešu folkloras krātuves izdevums ar kultūras fonda atbalstu, 1940-1940.
71. Tangherlin Timothy. *Interpreting Legend: Danish Storytellers and Their Repertoires*. New York & London: Grand Publishing INC,1994.
72. Tangherlini, Timothy. "It Happened Not Too Far from Here...": A Survey of Legend Theory and Characterization. *Western Folklore*, Vol. 49, No. 4, 371.-390.lpp.
73. Tucker Elizabeth. Ghosts in Mirrors: Reflections of the Self. *The Journal of American Folklore*. Vol. 118, nr. 468. 186-203.lpp.

ANOTĀCIJA

GHOST STORIES THAT ARE TOLD IN STUDENTS ENVIROMENT

Ghost stories are well known even in 21. century. There are many books with ghost motive in every children or adult library. Ghost stories tell paranormal events that happens in everyday life. Question like – is there life after death – is often present in ghost stories. Ghosts stories are at the same time a tool for entertainment and intimidation. What kind of ghost stories are told in students enviroment is one of the main topics in this work. Do students know any ghost stories? Are stories present in students life?

My reserch probelem is to undersatnd what kind of ghost stories are told by students. Hypothesies – Students ghost stories repertoire mostly consist of stories of personal experiance from the past but sometimes study enviremnet is a tool for new ghost story creations. This work consist of 4 parts. Firts part of this work describe ghost stories character and it gener borderline. Second part of this work describe spirtis of latvian mythology and how mass media influence ghost stories creation. Thrid part of this work describe character of students ghosts stories and the importance of childhood memories. In the last part there is students ghost stories analyze that was collected in study enviroment. The methods for this work is 1. literature interpetation 2. interviews 3. observation.

Research conclusion is that ghost stories that are told by students are connected to childhood memories. The biggest infuance is middle school and elementary school years. Stories are about school, other buildings, variations of bloody Marry rituals, about dreams of relative spirits.

PIELIKUMS

[1.pielikums]

STUDENTA INTERVIJAS TRANSKRIPCĪJA

Teicējs: Asnāte Skrebele, dzimusi 1991. gadā, studē Rīgas Tehniskajā universitātē vides zinātnēs.

Intervētājs: Velta Gūtmane, dzimusi 1993. gadā, studē Latvijas Kultūras akadēmijā tradicionālo folkloru un latviešu folkloru 4. kurss.

Intervijas vieta un laiks: kafejnīca „Costa Coffe”, Vecrīgā. 2016. gada 3. martā.

V.G.: Tātad tu zini spoku stāstus. (smiekli)

A.S.: Jā (smielkli). Nu tālāk.

V.G.: Tātad tu teici, ka esi vairāk spoku stāstu kolekcionāra.

A.S.: Es viņus ļoti daudz uzklāsu. Es ļoti daudz klausos stāstus.

V.G.: Tieši no kādiem cilvēkiem tu uzklausi?

A.S.: Skolas biedri, klasesbiedri, studiju biedri, cilvēki apkārt, tramvajā braucot, sāk stāstīt.

V.G.: Nu, piemēram, pastāsti pāris kurus tu atceries. Nu tavi mīļākie spoku stāsti, kurus zini.

A.S.: Nu.. Visinteresantākais spoku stāsts ir tam kuram noticēja. Nu man efektīvs spoku stāsts ir tāds, kuram notic. Stāsti ir ļoti, ļoti daudz. Un lielākā daļa no tiem ir vienkārši pasakas. Nu, es tur redzēju rūķīti vai es redzēju kaut ko, un cilvēki viņiem netic, bet labs spoku stāsts ir kaut kas, kas nobiedē daudz cilvēkus, tāpēc vislabākais bija, tas kas notika 5 vai 6 klasē. Tajā klasē mācījās. Nezinu kāpēc skolā pacēlās tās mistiskās lietas visas, un tur pusdienu starpbrīžos meitenes gāja uz tualeti, izsaukt mazos zaļos rūķīšus, un spiegdamas skrēja ārā. Tad tur viena pajokoja un izdomāja, ka izsauks melno dāmu, un tad, viņa esot viņu izsaukusi, un, tad riktīgi pārbijusies staigā apkārt, un saka, ka viņai visu laiku tā dāma sekojot, un tiešām cilvēks tāds pārbijies, un staigā apkārt aiz visiem stūriem, un nevar saprast, kas tur notiek, un tad viņa bija tik ļoti pārbijusies, kad viņa aizgāja pie klases audzinātāja. Tad viņas klases audzinātājam stāstīja, kā tikt galā ar to spoku. Patiesībā tev jāaiziet ar to dāmu parunāt, tad kad tu ar viņu parunāsi un palūgsi viņai aiziet prom, tad viņa tev beigs sekot, un tad viņa to stāstīja to ļoti daudzām meitenēm, un tad tur vēl bija sīkākās detaļās, ka iepriekšējos gados, esot bijušas meitenes, kas ir izsaukušas balto dāmu, kas viņām staigājušas līdz pa gaitenītiem, ka vienīgais veids, ka tikt no viņām vaļā, esot bijis parunāt. Lūdzu, liec mani mierā! Ko tu no manis vēlies! Un tad divas reizes klases meitenes bija tā pārbijušās, apmeta pilnībā ar roku, un

vispār uz to pusi vairs neskatījās, jo bija tas, ka bija dažas, kas ticēja, tik ļoti ticēja, ka viņas redzēja, un teica, paskaties, kas tur nokrīt, kas tur čabinās un tā. Atnāca vienreiz uz skolu un rāda, ka ir tādi kā nospiedumi uz rokas. Viņai pirms tam nebija kaut kas tāds un pa nakti gulējusi, un pamodusies, un visi tā pārbijušies. Tas bija viens kam ļoti daudz noticēja. Otrs no kā pārbijās bija daudz mazākā apjomā, bet arī pagalmā. Pagalma bērni uztaisīja vasarā telti un bija riktīgi labā ideja. Uztaisīt telti un izsaukt melno dāmu. Tad arī bijām salasījušies grāmatās, ka vajag paņemt spogulīti, uzzīmēt uz viņa trepītes, uzlikt punktiņu, un tad bija jāsaka melnā dāma parādies, 3 vai 5 reizes, īsti precīzi neatceros, un arī kaut kas, un es nezinu kādā veidā, izskrien ārā kliegdami, kad tas punktiņš ir izkustējies, un ka tā telts tagad esot nolādēta, un kas tur viņā pa nakti esot. Neviens tur kopš tā laika negulēja. Visi viņai gāja apkārt. Pat tad, kad viņu nojauca un uzcēla pa jaunu nākamajā vasarā citā vietā, neviens viņai klāt negāja, jo tie, kas, ieejot iekšā.. Ar viņiem notiekot sliktas lietas. Pazūdot mantas, viss plīstot, kad paši paliekot riktīgi dīvaini. Arī vēl viens ļoti labs stāsts, kas man ļoti patika, bet ir jāatzīst, ka to es esmu pati izdomājusi, bet arī bija sasodīgi efektīvs. Bija Jāņu vakarā. Man ir lauku māja, ļoti dziļi, dziļi laukos.

V.G.: Kurā vietā tas ir?

A.S.: No Madonas netālu. Tur tuvākie kaimiņi ir 5 km attālumā. Tai mājai ir vairāk, kā simts gadi. Viņa ir tiešām veca. Viņa ir tipiski ļoti vecā latviešu māja ar koka milzīgajām istabām. Tur jau 50 gadus neviens nedzīvo. Tur ir palikušas dažas cilvēku mantas, un ir tā, ka bērniņos ir atstātas vecās tās sievietes, kura ir nomirusi, viņas personīgās mantas. Tur bija arī fotogrāfija. Nezinu kāpēc vecos laikos bija tendence vecos cilvēkus filmēt zārkos, un viņa bija tur nofilmēta, kā mirusi tajā zārkā iekšā. Ar draugiem izdomāju baigāko joku. Paņēmu fotogrāfiju un ieliku bērniņos augšā logā, kad tu ej uz to māju tā fotogrāfija uz tevi skatās, un tu viņu vari redzēt ejot. Bija Jāņu nakts. Riktīgi vēls pusnaktī un mums vienmēr bija tāds joks spēlēt tajā mājā paslēpes, un katru reizi, ka tur aizved jaunus cilvēkus, mēs stāstījām vienu stāstu. Tajā mājā tiešām kāds nomira. Nu pilnīgi dabiskā nāvē. Un otrs, tur ir blakus akmens čupa, kas tur ir izbērtā, jo tad kad bija zirgi, velka tos akmeņus, tad iekrita akā, un nomira. Nu noslīka akā. Nu kā tur viss bija. Nu būtībā tas ir patiess. Ejot uz to māju mēs vienmēr darām to tumsā, jo tur nav elektrības, nav nekā, ar lāpām. Ejot uz turieni vienmēr stāstām stāstu par to māju, kā tur esot nomiruši cilvēki, ka viņu fotogrāfijas stāv augšā tur logā, kad viņi tevi tur ved, ejot caur istabu. Par katru istabu tiek izstāstīts stāsts, kas tur ir noticis. Protams, ne tie visi stāsti ir interesanti, nu kaut kā, bet interesantākais, ka tā ir veca māja un tur neviens nedzīvo, un tur mēbeles pārvietojas. Ir tā, ka brauc, kaut kādi svešie cilvēki un to visu.. Un ir tā ka tu aizej vienā dienā krēsls ir vienā vietā, un pēc kaut kādās nedēļas krēsls ir citā istabā

nolikti. Neviena tajā mājā nav teorētiski bijis iekšā. Šādus stāstus stāstot, un vienmēr ir tā, ka ieved tādā attālākā istabā. Vecās mājas ir ļoti interesanti sabūvētas. Tur ir daudz tumšas istabas, un ir daudz kakti. Un viens čalis tiešām noticeja, ieraudzīja to spoku! Tā sieviete, kas tur bija, tā kā, nomirusi. Redzēja! Viņš tā pārbijās! Tas man liekas efektīvs stāsts! Labs spoku stāsts ir laba atmosfēra, kas ir ļoti vajadzīgs. Otrs cilvēks, kas tam kaut nedaudz notice. Viņš tiešām nobijies, bija tā, ka citi nelaida viņu bišķi ārā no tās istabas. Viņš bija tā pārbijies! Viņš aizskrēja tik ilgi! Viņš tiešām aizskrēja prom no tās mājas kliegdam, un vispār, cik ilgi negāja atpakaļ pie pārējiem.

V.G.: Tu esi vēl kādā citā vietā kādus cilvēkus biedējusi ar saviem spoku stāstiem?

A.S.: Jā, pilīs, kā gids kādreiz strādāju.

V.G.: Tieši par kurām pilīm tu biji?

A.S.: Es biju Cēsu pilī, bet tā nav biedēšana. Tur tiešām, tas stāsts eksistē par to, ka pilī ļoti daudz šajās drupās, ļoti daudz cilvēki ir gājuši bojā vienmēr, un nezina kāpēc, bet arī pašnāvības taista mūsdienās, ja ir tāda iespēja un tiek klāt..

V.G.: Taisa pašnāvības? Es nezina.

A.S.: Par to īpaši nerunā. Viņi dara visu, lai tas nenotiktu, bet kādreiz, kad tas viss bija atvērts, bet tas nebija Cēsu pilī, bet citās, un man pat viena klasesbiedrene no vecās skolas bija. Viņa arī noleca nost no pils. Viņa bija iedzērusi, uzkāpa augšā un nokrita lejā, bet viņa pa laimi izdzīvoja. Viss bija kārtībā. Es nezina, kāpēc tādas idejas rodas, un pa Cēsu pili, tur ir tāda istaba, kur mestrs gulēja. Viņam tur ir guļasvieta. Viņam ir kamīns, un tad, kad viņi veica pils restaurāciju, viņi skatījās vai tur ir zvaigznes bijušas, kas tur ir bijis. Un tad viņi ieiet iekšā un redz, ka uz sienas ir parādījušies interesanti simboli zilā krāsā, un neviens nevar saprast, kas tad tas ir. Pajet laiks, un parādās jauna simbolika. Izskatās pēc kaut kādas valodas. Neviens to nevar izlasīt, un neviens tā arī nezina no kurienes viņi ir atnākuši, kā viņi vispār ir nokļuvuši. Nu cilvēkiem patīk. Kā es saku labs spoku stāsts. Tu nekad nenobīsi un nekad nenoticēsi ja sēdēsi pie galda un vienkārši ar viņu runāsi. Labs stāsts ir simprocentīgi atmosfēra. Ja apkārt ir tumšs, kaut kas, kas tevi uz to vedina, un tādā veidā, kad kāds tev pastāsta, tad tiešām, tiešām var nobīties.

V.G.: Kāds ir tavs mīļākais pils spoku stāsts?

A.S.: Kāds?

V.G.: Pils spoku stāsts.

A.S.: Man ļoti patīk no.. Tā nav pils, no muižas, kas ir Taurenē. Tur ir par dāmu, kas dzīvo tur, tai muižā, un staigā apkārt pa naktīm, kā jau kārtīgai dāmai pienākas. Klejo tur pa istabām. Viņu var redzēt. Bet viņai tur ir stāsts, kuru kārtīgi neatceros, bet tas bija tāds, ka man pašai

palika atmiņā. Ka viņa tur ir, ka cilvēki viņu esot redzējuši, un kad tur esot spogulis, kurā varot redzēt tā kā otru pasauli. Un viena meitene tam tik ļoti noticeja, ka noģība, un teica, ka to esot redzējusi, bet vienkārši tas esot ļoti vecs spogulis. Ak dievs, es esmu tik ļauns cilvēks!

V.G.: Nē, nē. Tas nekas.

A.S.: Tam visam reāli ir izskaidrojums, kāpēc reāli tas tā ir. Par Turaidas rozi viss ticami. Tas vairāk zināmais stāsts, kā divi mīlnieki nekad nesatikās. Romeo un Džuljetas stāsts, kuri aizgājuši bojā. Katrai sevis cienīgai pilij ir dāma, kas par viņu staigā. Tas ir tāpat, kā par vecām baznīcām, klosteriem, kur katrā tiek dāma iemūrēta iekšā, un tāpēc viņiem ir tie stāsti.

V.G.: Sanāk pilīs, kurās spokojas, ir tās iemūrētās dāmas.

A.S.: Nē tās ir baznīcās vairāk. dāmas īpaši nemūrēja, bet nomira ik pa laikam. Nu neveiksmīga mīlestība, pazudis kaut kas. Baigi interesanti, ka kungi nemēdz spokoties, tikpat bieži kā ir dāma.

V.G.: Kādi kungi spokojas?

A.S.: Teikšu atklāti. Nevienu neesmu dzirdējusi. Nu nezinu, mazos rūķītus vienīgi varu uzskatīt.

V.G.: Kas ir mazie rūķīši?

A.S.: Tas ir arī stāsts. Ir tāda tā kā leģenda vai kā var izsaukt mazos zaļos rūķītus? Viņi tev parādās, tad kad tu atrodies tumšā lokā. Tu nekad viens nevari izsaukt. Tev vajag obligāti ar draugiem. Jāaiziet tumšā telpā un jāaizspiež kārtīgi acis ciet. Un jāsauc - mazie zaļie rūķīši parādies. Tur bija arī konkrēti, cik reizes ir jānosauc tas viss, un tad kad tumsā skaties apkārt, tu vari redzēt mazas zaļas gaismiņas, kas ir tie mazie rūķīši, kas tev visu laiku tā kā seko līdzī kamēr tu viņus nepalaid prom. Ir arī izskaidrojums, kāpēc tu viņus redzi.

V.G.: Kā viņus var palaist prom?

A.S.: Neatceros. Par to neviens nerunā. Stāsta par to, ka netiec no viņiem vaļā. Un ka viņi tev visu dzīvi staigā, skaida līdzī.

V.G.: Pastāti man stāstu kā netiek no viņiem vaļā.

A.S.: Nu, meitene man stāstīja, ka, tā kā ākstoties, viņa tam visam esot neticējusi, izsaukusi mazos zaļos rūķītus tualetē. Nu tipiski tumša vieta, kur to varēji izdarīt. Izsaukusi mazos rūķītus, un, esot viņus tā kā ieraudzījusi, bet pēc tam, tad viņi ir pazuduši. Tad kad tālāk, viņi esot braukuši autobusā, esot redzējusi, tos mazos zaļos mazos rūķītus aiz loga. Viņai visu laiku viņi sekojot līdzī! Tad viņai mantas sākot visu laiku pazust. Viņa visu laiku redz mazos zaļos rūķītus. Viņa tagad nevar saprast kā tikt no viņiem vaļā. Viņi sāk viņai nelaimi nest, vai kaut kā tā. Viņi pārāk neko sliktu nedarot. Viņi kaut ko paņem, kaut kas pazūd, kaut kas uzrodas. Un tas arī bija skolas laikā. Tas ir reāls spoku stāsts skolas laikā.

V.G.: Var izskaut pīķa dāmu, mazos zaļos rūķīšus. Vēl ko vēl var izsaukt?

A.S.: Balto dāmu var izsaukt. Nu protams simts procenti tev tam visam ir jātic. Reāli tie stāsti nestrādā, ja tu viņam netici. No tiem kuriem esmu dzirdējusi to, ka izsauc melno dāmu ir vispopulārākais. Pīķa dāmu, balto dāmu, zaļie rūķīši, tad tur vēl bija.. Tur bija vēl viss kaut kādi. Jo būtībā bija tā, ka skolā pametās tas viss, kad parādījās grāmata par spoku stāstiem, un tur bija viss.. Izlasot to grāmata, tu dabūji otru atgriezenisko saiti. Tur bija spoku stāsts, bet tur bija arī aprakstīts kā tu vari pie tā..

V.G.: Kā to grāmatu sauca?

A.S.: Es nezinu. Es neatceros kā to grāmatu sauca tiešām.

V.G.: Latviešu autors?

A.S.: Bija kaut kāda bibliotēkā stāvēja. Tur bija tā ka, bija aprakstīts sīki, un smalki kā tu to vari izskaut. Ņemot vērā, ka tur vēl bija piebilstams. Nekad to nedari, jo tas un tas. Tur nekad nebija rakstīts kā no tā tikt vaļā. Tā rezultātā cilvēki to izdarot, noticeja. Viņi sāk iet runāt ar skolotāju, kura teica ar to parunāt. Varbūt izauga no tā visa.

V.G.: Kā tu domā kādās vietās spokojas bez pilīm, muižām? Vai ir vēl kādas vietas, kur spokojas?

A.S.: Tu man jautā vai es ticu spokiem?

V.G.: Nē, tieši kādās vietās domā? Tieši par kādām vietām ir stāsti?

A.S.: Stāsti? Tas simts procenti ir, vismaz manā uzskatā, par vēsturiskām lietām, par mežiem varētu būt. Tai konkrētai atmosfērai ir jābūt. Ir nedaudz tāda drūma, jo labs spoku stāsts.. Tumsa. Iespējams, pilnmēness. Tas ļoti labi palīdz, jo tur tās ēnas un gaismu spēlēs. Un skaņa ap to, ja tu nevari viņu izskaidrot, kāpēc tur pūš, durvis aizsītās, vai kāpēc kaut kas tur mirgo. Jo tiklīdz to kaut ko redzi, piemēram, jāņtārpiņi, tu uzreiz radi stāstu, jo tu nevari izskaidrot. Stāsti iet no paaudzes paaudzē. Ar kuriem bērņus vari iebaidīt. Tāpēc tur ir sarežģīts rituāls tam visam, lai to dabūtu. Aktīvākās vietas, tur kur daudz cilvēki ir nomiruši, vecas vietas, kur traģēdijas notikušas. Nu stāsts par tikko uzceltu māju... Nu, bet tur kaut kas briesmīgs ir noticis. Ja cilvēkiem tā vieta paliek prātā, tad viņi izdomā kāpēc, viņai iet apkārt. Kaut kādas negatīvas enerģijas.

V.G.: Vai tu zini kādu skolu, kurā spokojas? Kādu skolas spoku?

A.S.: Hmm.. Jā to pašu kur mācījos. Tur bija. Tur bija nometne uztaisīta pa nakti. Tas bija kaut, kas ļoti reti. To var teikt nekad nedarīja, un viņiem bija nepabeigts baseins. Tur bija, tā ka skola ar to baseinu bija savienota kopā. Bet tur viss nav pabeigts. Aizsistiem dēļiem ciet. Tur bija trīs skolas saliktas kopā, bet gulējām klasē. Nakts laikā tu dzirdi tā kā soļus. Neviena nav. Tu esi augšējā stāvā un tu dzirdi, ka virs tevis ir soļi. Un tu esi otrajā stāvā. Telpā pilnīgs

klusums. Visi skatās, visi ir pamodušies. Skatās apkārt un nevar saprast. Sitiens pie loga otrajā stāvā. Drosmīgākais pieceļas, apskatās pie loga. Apskatās, neviena apkārt nav. Nevar saprast, kas tas ir, kas notiek. Varbūt kaut kas pajokoja? Otrā telpas galā pa jumtu. Neviena to nakti negulēja.

V.G.: Vai tu zini kādu vietu, kur cilvēki uzzinājuši, ka tur ir spoks, un iet pārbaudīt?

A.S.: Ar to pašu māju, kur man ir tie lauki ir tas, kad tur arī ir, kad tos stāstus pastāsta par veco māju, kad tur tā un tā. Ir cilvēki, kas iet. Es nu tagad iešu un.. Ir tādi, kas ir gājuši uz to māju runāt.

V.G.: Runāt? Kādā veidā runāt?

A.S.: Tās ir tās ezotērikas. Aiziet parunāt un tās mājas auru. Nu par tādām lietām. Jā, esot tai mājai. To grūti izstāstīt. Jo māja no ārpusē izskatās ne pārāk glauna. Viņai ir slīpais jumts, un augšā tas logs izsists, un tad kad pilnmēnes, tad kādu cilvēkus uz turieni aizvedu. Tas mēnesis perfekti uz viņu spīd, taisot tādās ēnas, kad izskatās, ka tā māja būt no citas pasaules iecelta iekšā. Tu to nekad nevar bildē dabūt. Baigi abstraktu toņu atšķirība. Man zināmi.. Es ar būvniekiem esmu strādājusi. Viņi stāsta, kad uz pilīm un baznīcām, arī tā kā mēģina spokus atrast.

V.G.: Tieši būvnieki?

A.S.: Nu viņi tur strādā un ir dzirdējuši stāstus, un vajadzētu pamēģināt, vai viņiem kāds tur pazīstamais. Un ir tipiskie, kas uz cietumiem iet.

V.G.: Uz cietumiem?

A.S.: Piemēram, Liepājas cietumu. Viņi uztaisa tādu kā atrakciju.

V.G.: Spoku atrakcija?

A.S.: Tā nav īsti atrakcija, kad cilvēki paliek pa nakti, un daudzi, kas tiem spokiem tic.

V.G.: Kādi spoki ir Liepājas cietumā?

A.S.: Visticamāk kādi noziedznieki. Tur ir par cilvēkiem, kas ir.. Tas nav no jautrajiem. Man šitie nepatīk. Tie ir jauno laiku. Man patīk viduslaiku dāmas. Visi modernie, kas iet par šaušanas vietām, kur ļoti daudz cilvēki nogalināti. Tieši kara laikā, un tādās vietās. Tas pats ir par nāves salu. Arī tur esot spoki, kas spokojas.

V.G.: Tas tā kā kara laikā?

A.S.: Jā tie kara laika stāsti. Par dvēselēm, kas nav aizgājušas.

V.G.: Tādus stāstus tu parasti neklausies. Mēģini aizmirst.

A.S.: Ne jau mēģinu aizmirst. Man nesaista. Spoku stāstā ir mistērija. Viņš ir biedējošs, bet savā ziņā skaists. Tie ir vienkārši drausmīgi. Tu zini, ka viņš ir uz patiesiem notikumiem balstīts stāsts. Visos stāstos ir daļa patiesība, bet viņā ir ļoti daudz patiesības, ļoti daudz

sāpīgas patiesības. Ja būtu jāsadala, tad ir labais. Tas ir tāds estētiskais spoku stāsts, un tas ir tā biedējošā daļa. Tā pārāk tuva realitāte.

V.G.: Ja ir pārāk tuva realitāte, tad tev nepatīk.

A.S.: Jā. Tā jau ir vēsture. Tā vairs nav pasaka tāda.

V.G.: Kamēr pasaka..

A.S.: Tamēr mistērija.

V.G.: Kamēr, tas ir pārāk reālistiski, tamēr tev vairs nepatīk.

A.S.: Jā.

V.G.: Esi dzirdējusi par kādiem pilskalniem? Kaut kādā pilskalnā, kalnā?

A.S.: Tur vecas pilis ir bijušas. Tipiskie. Nu kādi. Es tev iesaku paceļot, tāpēc pilskalniem apkārt. Viņiem jau blakus raksta. Man lieka ir grāmata Latvijas pils. Nu tur ir par katru pili mītošie stāsti. Nu, tur pārsvarā ir vienādi. Kaut kas mīlē, kaut kas mirst. Kaut kas tagad klejo un meklē savu vietu pasaulē.

V.G.: Vai tu esi kaut ko dzirdējusi par vadātājiem?

A.S.: Nu jā, tikai purvā.

V.G.: Tikai purvā?

A.S.: Nu..

V.G.: Vai ir kāds, kas pieredzējis un stāstījis?

A.S.: Man ir teikuši, kad aiziet purvā un apmaldās. Nu arī tā kā cilvēks. Es nezinu. Tam visam ir tā racionālā puse, kāpēc tu apmaldies tai purvā. Tas cilvēks. Viņš jau man nekad neteica, ka viņš ir redzējis kādu cilvēku, kas tur kaut kur ved. Es esmu dzirdējusi kādus stāstus no orientieristiem, kas mēnešiem skrienot. Viņš ir teicis, viņš ir, jā redzējis citu skrējēju, kas aizskrien uz ne to pusi un kad viņš ir tai purvā apmaldījies. Viņš ir skrējis viņam līdz. Vai gājis, vai skrējis, un tas priekšējais pēkšņi pazudis, un īsti nezina, kas. Vai tiešām kāds bija? Un, nevar saprast. Man radīniece stāstīja, kad jā, ka purvā esot gājusi un apmaldījusies. Arī tā kā lasījusi ogas. Pieceļas, un tad pēkšņi.. Arī cilvēks, kas visu laiku seko ir, tad pieceļas un nesaprot kur ir, vairs nepazīst, kur atrodas. Meklē ceļu. Pati esmu purvā apmaldījusies. Tas ir piedzīvojumu bagāts pasākums, jo tur apkārt ir reāli, galvenais purvā ir neiekrist un galvenais atrast izeju no tā visa pasākuma. Jo tu īsti nezina, kur tu esi. Tur nav pret kā norentētie. Tur nekā nav.

V.G.: Tad ir tikai pie purviem? Tad nekur citur nav?

A.S.: Neesmu dzirdējusi. Tikai purvs. Jā. Vienīgi. Nē, tas nebija vadātājs. Man draudzene stāstīja, ka viņa dzīvo Draiskumā Raiskumā. Viņai Raiskumā ir māja. Viņai tur mežā ir akmens aplī sataisīti. Viņa teica, ka nezina. Viņai teika, ka māju cēla. Viņai tikai pēc tam ir

atraduši. Viens lielāks, un divi tādi mazāki apļi. Viņa teica, ka sēnes var atrast tajā vietā. Viņa tieši meklēja tajā laikā informāciju, kas un kāpēc. Kāpēc tur tāds akmens aplis ir uztaisīts? Teica, ka tur naktī varot redzēt baltu miglu tiem visiem apļiem iekšā.

V.G.: Viņai nav bail no tās vietas?

A.S.: Viņa teica, ka tumsā viņa tur neiet. Vienu reizi, es biju pie viņas uz pasākumu. Viņa man aizveda to vietu parādīt. Viņa stāsta, ka esot naktis, ka var redzēt tā kā miglas ceļas augšā. Kas tur ir?

V.G.: Esi dzirdējusi par kādām kapsētām, kad kaut kur spokojas? Vai varbūt tev nestāsta.

A.S.: Nē, stāsta. Tipiskais ir tā zaļā migla, kas nāk. Tur arī vienreiz pārbijos, gar kapiem man sanāca uz māju iet diezgan bieži. No skolas vienkārši pa tumsu. Tur vakars, tur svecītes saliktas. Tur ir tāds baiss, tumšs, vēl tās sveces. Es dzirdu, kad kājas tā šļūc. Š.. Š.. Š.. Mēs no tās kapsētas piecās minūtēs, nebija piecas minūtes, man liekas minūte bija, ka mēs tikām viņai cauri, jo tā dzirdam. Š.. Š.. Š.. Tad nākam nedēļu gājām visu laiku apkārt. Baigais līkums iet visu laiku apkārt garām. Mēs gājām atkal. Sākām viņai iet cauri, un atkal dzirdam. Š.. Š.. Un, redzam tālumā zaļgana migla parādās. Tāda ļoti, ļoti interesanta. Nevar īsti saprast, kas tad tas īsti ir, jo bērns nezina, kas tas tāds ir. Tiešām nobijos. Riktīgi skatoties apkārt. Netālu vēl tur tā kapliča, un dzirdi visu laiku tās skaņas un tā kā kāds kājas vilktu. Tad pēkšņi priekšā parādās tāds riktīgi tumšais tēls, jo tu jau seju nevienam neredzi. Jautā: "Kas jūs esat? Kur jūs ejat? ". Kopš tā laika visu laiku gājām apkārt ar līkumu. Bija piecu minūšu garāks ceļš uz mājām. Nevienam tur neiegāja nekad vairs tur iekšā.

V.G.: Vai ir vēl kaut kur bijis tāds līdzīgs atgadījums?

A.S.: Nē, man tikai vieni kapi ir bijuši.

V.G.: Citi nav stāstījuši par kapiem?

A.S.: Nu, es teikšu atklāti. Vienu brīdi vairs tas stāsts nav vairs tik aktuāli, jo viņi ir piektā, sestā klase, kad vēl varēja tam visam noticēt, tad vienā brīdī lielai daļai cilvēkiem ieslēdzas tā racionālā domāšana. Tad piemēram, vairs pagrabs nav baiss. Es ļoti daudz cilvēkus zinu, kas baidās no pagrabiem.

V.G.: Kāpēc tieši no pagrabiem?

A.S.: Dēļ amuleta.

V.G.: Kāda amuleta?

A.S.: Seriāls.

V.G.: Ā. Tas seriāls.

A.S.: Dūmu vīrs. Tu nevari iedomāties cik cilvēki, man zināmi, ticēja dūmu vīram.

V.G.: Tieši no tā seriāla?

A.S.: Jā. Viņi nevar ieiet pagrabā.

V.G.: Tieši kādā veidā? Kādā veidā dūmu vīrs...

A.S.: Vai es maz vai atceros? Noskaties to seriālu.

V.G.: Es arī vairs neatceros.

A.S.: Man liekas, ka tur bija ar to visu... Viņš iznāca kaut kā ārā, un tad viņš.. Nezinu, bet būtībā viņš bija slikts. Es tiešām neatceros, ko viņš darīja. Es tikai zinu, ka biju dūmu vīrs. Biju aizgājusi pie draudzenes ciemos, un pie vairākām tā bija, ka vecāki teica, ka aizej uznes sulu augšā no pagraba. Viņa pasaka, ka neies. Prasa kāpēc. Jo dūmu vīrs tur dzīvo. Ko, tu tur ņemies. Neviena tur nav. Un man jāiet tam cilvēkam līdz. Jāieslēdz gaisma, lai parādītu, ka tur nekā nav. Tad viņš iet tiešām pārbijies, tāds ka tur tas dūmu vīrs var parādīties. Tas ir, tāpat kā „X faili”. Man ļoti daudz ir pazīstami...

V.G.: Arī X faili?

A.S.: Man X failos ļoti daudz cilvēki ir teikuši, ka viņi ir traumēti dēļ tā. Tieši dēļ tā seriāla.

V.G.: Tieši kādā veidā?

A.S.: Tu esi skatījusies X failus?

V.G.: Es esmu skatījusies X failus.

A.S.: Tad kad tu esi sīkāks. 4, 5 gadi, tādā vecumā... Varbūt 6, kad viņš pirmo reizi parādījās. Tad vēl bija tās vecās sērijas, kuras vecāki tā īpaši neļāva nevienam skatīties. Kāds, pa kluso, ik pa laikam kādu sēriju noskatās. Man stāstīja par šī to. Man pazīstamais čalis nevarēja vairs mežā ieiet naktī tumsā. Viņam vēl joprojām ir.. Viņš vēl joprojām mazliet raustās. Viņš saprot, ka seriāls ir muļķība. Tur bija tas stāsts par maziem zaļiem lidojošiem kukainīšiem, kas dzīvo mežā. Viņi izskatās pēc jāņtārpiņiem. Nu, jā. Tie ir jāņtārpiņi. Un, viņš saka, ka tos jāņtārpiņus redz, tad uzreiz ieslēdzas tas flashback no tā laika. Tajā seriāla tie jāņtārpiņi cilvēkus iekar tādā baltā tīklā un pakarināja kokos, un visu pēc tam uzsūc kā zirnekļi. Viņi pēc Skata kā jāņtārpiņi, bet uzvedas kā zirnekļi. Tad viņus ietin un pēc tam sadalās un viņš neko vairāk neatceras, bet, kad ieraugot, brīdī kad ieraugot, tos zaļās mirgojošos gaismiņās, tad viss ieslēdzas. Panika! Tad uzreiz ir sajūta, ka reāli. Tur bija vairākas sērijas. Par tiem zaļiem vislabāk prātā palicis. To tiešām dzīvē var redzēt. Vispār tas seriāls. Daudzi ir skatījušies un diezgan nobijušies.

V.G.: Arī no kādām filmām?

A.S.: Filmas tā īsti neesmu dzirdējusi. Filmas ir pārāk mākslīgi veidotas. Skolas laikā izdevās baigi. Tas bija ap 8, 9 klasi sanāca riktīgi smieklīgi nobaidīt pus klasi. Mēs bijām pie draudzenes tā kā ciemos aizbraukuši. Tur bija filmu vakars. Visi skatījāmies filmu „Mirrors” tieši tajā gadā, kad viņa iznāca. Neesi redzējusi?

V.G.: Neesmu redzējusi.

A.S.: Tur bija tāda ideja, ka spogulim otrā pusē ir tā kā pasaule, bet viss ir kājām gaisā, tā kā spoguļu attēlā, un spogulī tur dzīvo kāds monstros. Un kā tu zini kā viņš tur dzīvo? Spogulī tur atstāj tādu plaukstas nospiedumu, un tur var redzēt plaukstu. Un kaut kā sanāca, ka tur daļa bija atbraukusi, un viena mašīna ar cilvēkiem nebija atbraukusi. Šausmas tādas baisas. Visi biji izdomājuši šausmu vakaru taisīt. Skatās šausmeni. Izslēgta gaisma. Tumsa. Filmā tur ir tā mūzika. Atmosfēra un noskaņa. Ideāls scenārijs, lai dabūtu, lai nobiedētu kādu. Skatās, tad tur parāda to ainu ar spoguļi, kad tur noliek to roku. Tad tur parādās tāda elpa. Tāda riktīgi tumša aina. Pēkšņi dzīvoklī, istabā, tur pie tiem milzīgākiem logiem, parādās plauksta un novelk uz leju. Vienkārši tas troksnis un spiedziens, kas tajā istabā bija neaprakstāms! Tur vienkārši bija atbraukusi otra mašīna un mēģināja tikt iekšā mājā. Durvis bija aiztaisītas. Tas brīdis, kad čalis bija atbraucis ciemos pielikt roku, bija sakritis filmā ar to momentu. Tur vienkārši visi tā pārbijās! Nu tas skats..

V.G.: Tu esi kaut kad dzirdējusi par lietuvēnu?

A.S.: Es esmu dzirdējusi. Tas viss ir latviešu folklorā.

V.G.: Vai viņi ir vai nav?

A.S.: Es neesmu dzirdējusi. Nevienš par viņiem nerunā. Cik nu dzejojot, kaut kur.

V.G.: Tad viņi ir aizmirsti.

A.S.: Nu ko tad viņi tādu īsti darīja.

V.G.: Par vadātājiem vairs nav?

A.S.: Par vadātājiem ir vairāk. Vadātājs saistās ar apmaldīšanos. Cilvēki vēl projām apmaldās. Un, ja tu apmaldies, tad uzreiz ir. Mani tur kaut kur - tā, tā. Vadātāji ir mežā. Un saka, ka ļoti populāri purvā. Tās mūsdienās, ne tikai vecas sievas, bet arī jaunieši saka. Kaut kas ar orientēšanos. Ar dažiem parunāju, un saka, ka jā. Esot kaut kas dīvains tajos purvos.

V.G.: Tu esi par kādu dzirdējusi, ka viņš izliekas, ka viņš ir spoks?

A.S.: Tikai Helovīna.

V.G.: Helovīnā?

A.S.: Tikai Helovīnā. Tas neko nenozīmē. Bet tā sēdējis un biedējis krūmos? Tas izklausās pēc.. Es nezinu kā lai nosauc. Mētelīšu virinātāju?

V.G.: Vai esi kādu priekšmetu nodēvējusi par spoku? Kad sākumā domāji, ka tas spoks ir bijis, bet saprati, ka tas nav.

A.S.: Nē. Dzīvē spokiem neesmu ticējusi.

V.G.: Bet kāds cits mazāks bērns vai esi dzirdējusi? Kāds pārpratums? Sākumā bija spoks visi nobijās un pēc tam apskatījās tālāk, un tas tomēr nebija spoks.

A.S.: Nu es saku par tām fotogrāfijām mājā un pārvietojošām mēbelēm. Daudzi tam tic! Es nesaprotu kāpēc, bet daudzi tam tic!

V.G.: Vēl joprojām?

A.S.: Jā, vēl joprojām. Par pagrabiem vēl, jo projām tic.

V.G.: Tieši no tā seriāla?

A.S.: Jā. Tas ir seriāls un tas ir muļķīgi, bet tā tiešām pieaudzis cilvēks. Tas ir tāpat kā ar tiem kukainīšiem mežā. Es nezinu kāpēc, kad bērni bā kaut kas notiek, laikam baigi traumē un paliekās.

V.G.: Tu esi dzirdējusi ezeros, upēs nu es nezinu vēl kur.

A.S.: Nu, ezeros Latvijā ir populāri, ka velni dzīvo un velk cilvēkus iekšā. Protams, slavenie šitie.. Nevis akači, bet tie virpuļi, kas tur taisās. Akači ir purvā. Es neatceros kā viņu sauca. Nu jā, tajos dzīvo, un rauj cilvēkus, tā kā pazemē iekšā. Ir netālu no.. Kāda vieta tur bija? Ne Līvāni. Aglonai netālu blakus ir Velnezers. Velnezers, es teikšu atklāti, ir katrā sevis cienīgā Latvijas rajonā ir pa Velnezeram. Velna laiva, Velnezers, kaut kas ar velnu saistībā. Tas vienkārši parāda, ka cilvēki jau tad uz to visu ir gājuši. Tas ir ļoti interesants atzars. Tur ir ļoti daudz pētnieki, kas to ir pētījuši un aprakstījuši, jo ir tā, ka viņam ir tik skaidrs ūdens. Tev var būt ūdens pāri galvai, bet tu redzi pamatu tam ezeram. Nav aizaudzis. Tur vispār nekādas zāles neaug. Tur apkārt nav koku un nekādas dzīvas radības. Tāpēc ka ūdens sastāvs ir kaitīgs, bet tas nav svarīgi, bet kad aizbraucot uz turieni ir ļoti interesanti aizbraukt tur vasarā. Tur ir pilnīgs klusums. Perfekti skaidrs ezers. Tu viņā nedrīksti peldēties.

V.G.: Kāpēc?

A.S.: Viņam ir ļoti īpatnēja ekosistēma, jo dabūt tik dzidru ūdeni..

V.G.: Viņš ir bīstams gan jau.

A.S.: Nu arī tāpēc, ka nevar novērtēt cik dziļš. Tu nesaproti. Tu skaties ūdeni un izskatās, ka ūdens ir līdz ceļgaliem, bet patiesība 2 m varētu būt. Bišķi baida vieta liekas, jo kapa klusums tur ir apkārt. Putni nedzied, kukaiņi nav. Un tur vietējie stāsta, ka tā esot tā vieta, kur velns esot mēdzis gulēt. Tā esot viņa, tā kā gulta, kas ir piepildījies ar ūdeni. Tai ezerā esot sala, kuru zinātniski ir izpētījuši. Tā sala pārvietojas. Viņa trīs vai četras reizes esot.. Tā sala no viena ezera pazūd un pāriet uz nākamo ezeru. Viņa tā kā kustoties. Vienreiz vienā citreiz citā vietā. Viņa tāda ir.

V.G.: Vai tu zini vēl baismīgu vietu?

A.S.: Velni ir pie Cēsīm netālu. Tur arī velns ir kaut ko darījis. Tur kur velns, tur ir pasaka. Mazliet savādāka vieta. Par velna alām.

V.G.: No tām vietām baidās vai nebaidās? Esi dzirdējusi, ka pēkšņi no tām vietām izvairās?

A.S.: Mūsdienās cilvēki ir tādi nejūtīgi, palikuši par to visu. Ir grūti kādu nobiedēt, ņemot vērā, ko grūž televīzija virsū, bet mazi bērni vēl projām jā. Tādi, kas nav daudz, ko vēl redzējuši. Viņi ir tādi baisi, jo nevar izskaidrot. Kaut kas tajā stāstā neiet kopā. Es nezinu, tā nobijušies. Es neteikšu, kad būtu redzējusi, kad kāds tā būtu pārbijies. Tagad visi baidās no lekcijām un eksāmeniem. Citu veida spoku stāsti. Tas arī ir spoku stāsts? Par pasniedzēju, kurš nelaiž tev cauri. Tā ir folklorā. Studentu folklorā.

V.G.: Vai tu esi dzirdējusi, kad kāds students stāsta spoku stāstu?

A.S.: Nav populāri.

V.G.: Nav vairs?

A.S.: Nē. Nē, tiešām. Tieši, kad nācu sāku domāt vai esmu dzirdējusi pēdējos gados kādus spoku stāstus. Atklāti sakot nē.

V.G.: Kad tu beidzi dzirdēt spoku stāstus?

A.S.: Kad es beidzu dzirdēt, bija ap vidusskolu. Kad es beidzu stāstīt? Vēl joprojām nē. Es vēl jo joprojām ik pa laikam kādam stāstu.

V.G.: Kāpēc tu saglabāji? Kāpēc tu stāsti spoku stāstus?

A.S.: Man patīk. Man patīk skatīties vai cilvēki vēl joprojām spēj tam noticēt. Cik pārliecinoši to var izstāstīt?

V.G.: Tev patīk tā sajūta, ka cilvēks notic.

A.S.: Nu, ja, kad es redzu, ka cilvēks vēl joprojām spēj tam noticēt tādām stāstam. Tam nav svarīgi būt spoku stāstam. Tā var būt laba pasaka, izklaide.

V.G.: Tu esi dzirdējusi arī par raganām kaut ko?

A.S.: Nu jā. Ik pa laikam. Melnu kaķi tu redzi. Kur tava ragana?

V.G.: Melns kaķis ir raganas kaķis.

A.S.: Raganas kaķis. Sieviete ar kārpām, tiek saukātas par raganām. Tad vēl vecas, kaut kādas. Tas baigi uz kultūru. Baigi atšķaidīta. Tas bērniības pastāsts, kas galīgi nesaskan ar Harija Potera raganu. Tāda jaunā smukā meitene buras. Tas ir ē.. Tas ir tā pa tās kā uztaisīja spīdīgus vampīrus. Pazaudē tam visam mistēriju. Par raganas stāstiem, par to, ka viņas lido pilnmēnes naktīs uz savām slotām uz sabata vietām. Un tie aplī, tur kur es stāstīju pa tiek akmeņiem, ir tās vietas, kur raganas pulcējas. Viņas tur esot. Es nezinu vai viņas kaut ko upurēja. To gan es neatceros. Ja tu negribi, tad uz Jāņiem ir jādiedzina salmu tēls. Salmu tēls ir jādiedzina, lai raganas atvairītu no savas mājas pagalma. Daudz rituāli ir veltīti, lai aizsargātu māju no ļaunajiem gariem. Nu no tiem pašiem lietuvējiem.

V.G.: Kā var aizsargāt mājas? To ko esi dzirdējusi?

A.S.: To ko esmu dzirdējusi? Es esmu redzējusi dzīvē to, ko cilvēki dara. Ir tā kā uz durvju ieejām viņi no Bībelēm raksta visādus tādus vārdus.

V.G.: No Bībeles?

A.S.: Jā. Vecmāmiņai bija ļoti populārs, kad viņai uz visām stenderēm ir uzrakstīts. Viņa teica, lai ļaunums nenākot iekšā. Tad vēl bija Jāņu naktī ļoti daudz lietas jāizdara.

V.G.: Kas tur bija jādara?

A.S.: Kas tur bija neatceros. Bet tur bija latvju zīmes, ko cilvēki liek visapkārt, kas aizsargājot arī pret to slikto. Pret tām sliktajām domām. Un, saka, ja runājot par cilvēku, ja tev liekas, ka tev pāri dara, tad tev ir bizes jāsapin.

V.G.: Bizes jāsapin?

A.S.: Un jāsēž ar kājām krustā. Un jādara rokas šitā. Jo vairāk krustus tu sataisi, jo vairāk sevi aizsargā. Par bizēm daudzi nezina.

V.G.: Tātad jebkurš krusts liecina par aizsargāšanos.

A.S.: Jā, savā ziņā jā. Tāpēc daudz zīmes ir, kur iet viens otram pāri. Tāds nosegtais.

V.G.: Ir krusti. Vai ir par kaut kādu rotāšanu?

A.S.: Jā bija. Tur ik pa laikam to ļaunumu. Pavasarī tu vari māju slaucīt, lai ļaunumu izslaucītu ārā visu. Vakarā svecītes. Sveču mēnesis, ka tev prasās, kad uznāk tas laiks. Kā cilvēkam prasās. Visus savus zināmos cilvēkus, ka viņam sveces prasāms mājās. Sveču laiks, kad tur ir tā tumsa. Mirušiem cilvēkiem palīdz tikt tālāk. Japāņiem arī tas ir, ka viņi laiž pa ūdeni sveces. Nu, kas ir beidzies tagad. Populārais pasākums, kad uz klēti nesi ēdienu, lai tuvinieki tā kā paēstu. Nedrīkst darīt pāri nevieniem dzīvniekiem.

V.G.: Tev ir vecmāmiņa stāstījusi par tiem stāstiem?

A.S.: Man ir moderna vecmāmiņa. Otra vecmāmiņa ir ļoti reliģioza.

V.G.: Viņa piekopj kaut ko tādu?

A.S.: Nē, viņa ir reliģioza. Tas ir savādāk. Viņa ir baznīcas cilvēks. Viņa ir tas, kas. Viņa netic. Viņa ar Dievu un kristietību, bet šitās zīmes un mājas slaucīšana, tas viss iet uz latviešu folkloru. Tas bišķi neiet kopā. Viņa tā kā uz baznīcu vairāk. Viņai tur mācītājs atnāk māju izkvēpī. Kad latvietis nāk, tad ir zināmi zintnieki, cilvēki, kas ar kadiķi pin māju, lai ļaunos garus tā kā pavadītu ārā. Ko vēl dara? Ak, dievs! Uzreiz nevar atcerēties. Katrai problēmai ir savs risinājums ar savu zālīti.

V.G.: Tu esi dzirdējusi, kad kādam mirušie gari ciemojas sapņos? Sapņojis par kādu nomirušu?

A.S.: Jā, par radiniekiem. Ir, ir.

V.G.: Atceries kādu stāstu, kad kaut kas tāds ir bijis?

A.S.: Paldies dievam nē. Paldies, dievam visi ir dzīvi un veseli. Nē, nu ir bijis. Man ir stāstījuši cilvēki, kad grūtos brīžos, ka bija. Tāds draugs, kurš jūtot, kad viņam blakus, redzējis savu vecmammu, vectēvu. Es īsti neatceros. Viņam esot tajā brīdī moments, ka vecmamma esot blakus stāvējusi. Viņam šķitis, ka var redzēt. Tas esot palīdzējis un teicis. Jā, viss ko tu dari ir pareizi. Daudzi iet uz kapiem. Saka, ka var iet un parunāt ar tiem cilvēkiem. Saka, ka sapņos nākam. Ja tu viņu atceries. Ja tu redzi tos cilvēkus, tad viņš kaut ko pasaka. Paliekot ar tevi pašu. Paldies dievam, es neesmu neko tādu redzējusi.

V.G.: Nemaz negribi.

A.S.: Neteiktu, ka negribu. Paldies dievam, neviens nav nomiris. Būsim reāli. Tā ir tā sliktākā lieta, kad kādam jānomirst, lai viņš varētu rādīties sapņos. Tas būtu tā.

V.G.: Tu esi dzirdējusi. ko dara, lai gars nenāktu atpakaļ uz mājām?

A.S.: Tās svecītes dedzina tāpēc, jo tai svecei ir tas gaismas simbols. Viņš aiziet un pēc tam pēc latviešu tradīcijas, ja nemaldos, kad cilvēks nomira, viņu nesa uz pirti, mazgāja. Kaut kādas dienas bija māja jāvēdina ar logiem vaļā. Jākvēpina, lai tas gars varētu tikt prom. Mūsdienās esmu redzējusi, ir tā ka cilvēki, kad nomirst viņam svecītes dedzina, lai cilvēks šeit nepaliktu, lai dotos tālāk.

V.G.: Sanāk tikai svecītes dedzina?

A.S.: Pārsvārā, jā. Ar to domu, lai tu parādītu viņam to gaismu.

V.G.: Tev nav bijuši tādi gadījumi, kad ir atnācis atpakaļ. Stāsti, tā kā.

A.S.: Man ir ļoti daudz skepticisms. Skepticisms uz to visu. Es neatceros, kad ir bijis kāds stāsts. Kā es saku, ne viens nav nomiris, par laimi.

V.G.: Tev kaimiņi varbūt kādi?

A.S.: Manai draudzenei vienreiz vecāmāte. Jā, viņai esot tāda sajūta, kad viņa esot bišķi blakus bijusi. Nu tā. Nu tā, ka fizisku formu, tad ir tikai tas viens, kas ir redzējis fizisku formu. Tas arī bija ļoti sen tā kā nomiris. Viņš teica, ka jā varot prasīt palīdzību. Tā kā nākot palīdzēt. Tā īpaši rēgi, zombiji nestaigā. Es nezinu. Nav pārāk populāri.

V.G.: Man liekas tagad vairs nav populāri.

A.S.: Jā, kā mainās viss. Video spēles, televizors. Tu redzi visu un vairs netici it nekam.

V.G.: Tu esi redzējis, ka kāds no video spēlēm redz?

A.S.: No video spēlēm paranoja ieslēdzas tikai, jo šitā „Fight night”. To spēli zini? Nezini?

V.G.: nezinu.

A.S.: Viņa ir par restorānu un mīkstajām mantiņām. Tur bija stāsts par sērijveida slepkavu. Arī ļoti daudz spoku stāsti par slepkavām. Esot bijusi kaut kāda picērija. Lelles, kuras ir bijušas kustīgas. Tā kā dzīvas, bet tur mehānika iekšā, un kaut kā tur dzied. Veselus.. Es nezinu cik

viņš tur nogalināja cilvēkus. Ieslēguši iekšā tur lellēs. Tam par godu uztaisīja spēli. Tagad daudzi baidās no tumsas.

V.G.: Tu zini stāstu, kur slepkava ir spoks?

A.S.: Jā. Netālu no Cēsīm esot nolādēta māja, kur cilvēks esot nogalinājis visu savu ģimeni. Tas stāsts, ka viņš esot nogalinājis savu ģimeni ir, ir, ir tiešām tas tā bija. Tagad tajā mājā spokojuies viņš. Viņš tā garāmgājējus aicina iekšā. Un, ja tu nezini kas tā par māju. Tā māja izskatās kā pilnīgi normāla māja. Ja tu nezini, kas tā par māju un tu ieej viņā iekšā, tad viņš tevi nogalinās. Nu ja tev nepaveicās, ja tev paveicās, saproti, ka kaut kas nav riktīgi un aizej prom.

V.G.: Izklausās baisi.

A.S.: Jā, tagad tā māja izskatās baisi. Visi vietējie zina.

V.G.: Vietējie izvairās no tās mājas?

A.S.: Jā, es dzirdēju, ka jā. Viņa jau nez cik gadu nav pārdota.

V.G.: Viņu nevar pārdot arī?

A.S.: Nē. Protams, ka nē. Ja tu aizej, tad tev uzreiz pasaka, ka šeit nē. Skatos ekstrasensu cīņas.

V.G.: Es esmu skatījusies.

A.S.: Jā tur arī par daudzām tādām mājām. Tur jau tieši tā lieta. Ja kāds pasaka, ka tajā mājā kāds ir nomiris tad cilvēkiem uzreiz ieslēdzas aizsarg reakcija, ka tur vairs negribi. Ja nav tā ka vienkārši nomirst, tad okei. Tā gadās. Ekstrasensu cīņās tur bija māja baigi baisā. Tajā mājā cilvēki vienkārši iet un pakaras, un uzreiz nevar saprast, kas tu visur notiek. Sauc tos ekstrasensus tur.

V.G.: Vai tu esi dzirdējusi, ka tāpēc, ka tajā mājā spokojas viņi izvācas ārā.

A.S.: Nav neviens fenci bagāts, lai varētu to atļautie. Pārsvarā ir tā, ka cilvēki, jau laicīgi to noskaidro, to lietu. Ir vai nav.

V.G.: Tu zini kādu māju, no kuras izvairās?

A.S.: Nē. Par tām lietām neviens skaļi nerunā, bet tādas vietas ir. Tiešām Latvijā ir. Vietējie zina viņas. Tas īstenībā ir interesanti.

V.G.: Tu nekad nevari zināt vai esi slepkavības mājā.

A.S.: Es nezinu kā ir Latvijā, bet es zinu citās valstīs tev obligāti, tas ir jāpasaka. Teiksim Latvijā neesmu dzirdējusi, ka ir tāds likums.

V.G.: Es neesmu dzirdējusi neko tādu.

A.S.: Tur jau tā lieta. Vietējie zina. Ja tu kaut kur ievācies, tad vienmēr vajag aprunāties ar kaimiņiem, jo viņi zina šitās lietas. Ja protams tevi tas interesē.

V.G.: Ja tu meklēsi jaunu māju, tad tu runāsi ar vietējiem.

A.S.: Nē. Vienmēr vispirms pilnīgi saprotami ir jāuzzina par sezonām un problēmām, kas tur apkārt ir. Šī tēma arī parasti paceļas. Tici man. Ja tu ievāksies mājā, kurā kāds ir novākts, tad tu to ātri uzzināsi. Tici man, jo kaimiņi nenāks ciemos. Tā, man nepatīk. Nevienam nepatīk.

V.G.: Tu esi dzirdējusi, ka mežā ir nomiris un kad ap mežu sāk iet apkārt vai blakus ezeram?

A.S.: Nē neesmu dzirdējusi. Es esmu dzirdējusi, ka mežiem vienkārši iet apkārt, jo tur spokojošies.

V.G.: Kādus mežus tu esi dzirdējusi?

A.S.: Nu veci tādi. Es uz tādu neesmu nekad bijusi. Jā, par mežiem, kad esot tāds mežs, kurā neej. Es tur neesmu bijusi, jo tur nevienu neved.

V.G.: Kurā vietā ir?

A.S.: Viņi ir netālu vienmēr no kādiem kalniem vai kapi tur ir apkārt. Viņi nav prosta meži, bet ir veci meži. Tiešām, kad var redzēt, ka no veciem laikiem saglabājušies, ar veciem kokiem. Grūti pateikt. Cilvēki uz viņiem neved. Kāpēc? Ja uzdotu šo jautājumu, saka, ka vienkārši neviens tur neiet. Tur cilvēki pazūd. Grūti pateikt, kāpēc cilvēki pazūd.

V.G.: Kalnos neviens nepazūd?

A.S.: Man nav gadījies. Kalnos citu iemeslu dēļ. Tie nav spoki. Cilvēciskais faktors. Iekrīt, kaut kas ar galvu.

V.G.: Interesanti kuros mežos nevar iet?

A.S.: Nezinu.

V.G.: Neteica, piemēram, novadu.

A.S.: Man liekas, Cēsu apkaimē arī ir. Tur ir pils, pilskalns. Ir objekti, pēc kurām var noteikt vietas, kur spokojās. Tur jābūt tai atmosfērai. Tas nevar būt jebkurš, jebkas. Tādas vietas atrodot, par tām vietām stāsta. Piemēram, ja tu atrodi vecu muižu. Muižai blakus ir lauku māja. Aizej, ar lauku mājas īpašniekiem parunāt. Viņi tev tik daudz lietas izstāstīs. Viņi gan jau spoku ir redzējuši. Viņi var pastāstīt par mežiem, kas tur pazudis, un no turienes nāk tas viss laukā. Tāda izdevība reizēm rodas. Tas ir ļoti, ļoti interesanti. Man tā ir grūtāk viņus sameklēt. Es personīgi nestaigāju pa tām mājām.

V.G.: Tu esi gājusi pa tādām mājām?

A.S.: Nē, nē. Tas nav mans hobijs. Es vienkārši runājos ar cilvēkiem. Šad tad pastāsta tās lietas. Te pat Rīgā ir tāds raganu veikals. Esi bijusi?

V.G.: Neesmu bijusi.

A.S.: Tur ir tā, ka ir viss, kaut kādas ezotēriskas preces tirgo. Kalendāri un vēl kaut kas tur ir. Ieejot iekšā, ir pilnīgi sirreāla sajūta. Sakarinātas visādas zālītes. Tur ir kaltētas trušu un vistu

kājas. Man tu vajadzēja kalendāru nopirkt. Man radnieki prasīja tā kā es tu netālu dzīvoju. Es vienkārši tu aizgāju. Ieeju iekšā un es redzu, ka viņiem ir kristāli viss kaut kādi. Es vācu vispār kristālus. Man ļoti patīk viņi. Ja es kalnos eju es mēģinu viņus atrast tāpat. Visa Eiropa ir iztrīta. Es tagad ļoti meklēju to dūmakaino kristālu. Šitais melnais kalnu kristāls vai arī dūmakainais. Viņi ir divi dažādi. Viens ir tāds bišķi šķirtāks. Otrs ir it kā ir kalna kristāls, bet pilnīgi melns. Viņš neželīgi rets un ļoti, ļoti skaists. Tad es domāju moš viņiem ir. Aizeju apskatīties. Kas tie par kristāliem? Tad uzreiz ezotēriskā. Tam ir tādas spējas. Tam ir tādas spējas. Tas var darīt to, un tas tev izsauks to. Es saku nē, ka es tādām lietām neticu. Tu taču viņu nēsāsi. Jā, bet no otras puses, kāpēc man tas kristāls. Pirmkārt man sentimentāla mantiņa. Otrkārt viņš vienkārši perfekti lauž gaismu. Tad viņa paliek, bet viņam vēl ir tā puse. Ī. Nezinu.

V.G.: Viņi vienkārši grib mistēriju ielikt.

A.S.: Jā. Jā. Jā. Interesanti ar tādu cilvēku parunāties. Es vēl neesmu pārliecināta, bet man liekas, ka viņi tiešām tic. Nu ir visādi cilvēki. It kādi, kas tam tiešām tic. Pārāk daudz fizikas manā dzīvē. Nevajadzēja mācīties. Baigi sabojā to visu.

V.G.: Kā tev fizika sabojā?

A.S.: Jo, es reāli visam meklēju racionālo. Piemēram, stāsts par zaļajiem rūķīšiem. Vai tu zini, kāpēc cilvēki redzēja zaļos rūķīšus, jo viņi tiešām viņus redzēja?

V.G.: mm.

A.S.: Zini kāpēc?

V.G.: Tu stāstīji pa tiem jāņtārpiņiem.

A.S.: Nu tas ir savādāk. Jāņtārpiņi. Tu viņus ārā mežā redzi. Kāpēc Ieejot tumšā telpā, tu redzi tos zaļos rūķīšus? Pamēģini kādreiz, riktīgi, riktīgi, riktīgi visu tā sasprindzinies, saspied un tad attaisi vaļā acis, un tad tev tā kā gaismas uzplaisnījumi nāk. Vienkārti no tā spiediena. Arī par to spoguļi. Kāpēc tai meitenei likās, ka viņi pilnīgi nokrita, jo viņa redzēja kaut ko? Tas spoguļis vienkārši ir vecs un vecos laikos taisīja diezgan sliktus spoguļus. Viņi nav tā kā mūsdienās. Viņi ir grubuļaini, jo tu nevarēji uztaisīt taisnu atspulgu. Logi arī ir tādi. Arī spoguļi tādi ir un viņi kropļo tavu attēlu, un kad tu ej garām, tad viņiem ir tāda mistiskā sajūta, un kad tu viņu ieraugi tu skaties uz sevi tā kā no citas pasaules, un vienkārši ar labu stāstu, savu ticību, un to ko tu redzi, un to visu saliek kopā tu tiešām notici, un viņa arī nokrita. Tur visus izveda ārā un teica, ka vairāk nestāstīšot spoku stāstus. Tāds ir risinājums. Katrai šitāдай ir sava stāsta patiesība, jo tā arī ir. Viņi visi ir izskaidrojumi. Līdz šim visi, ko es esmu dzirdējusi.

V.G.: Sanāk, ka tu visus arī skaidro. Ja tu esi dzirdējusi, tad tu mēģini atrast atrisinājumu.

A.S.: Es nezinu vai es mēģinu. Es zinu, ka viņam ir. Arī ja nezinu es ticu, ka ir. No vietām kur balti garaiņi ceļas augšā. Tas ir tipiskākais, ko cilvēki uzskata par spokiem. Tā vienkārši ir temperatūras atšķirības gaisā, kad gaiss ir sasniedzis konkrētu temperatūru sākas ūdens tvaikošana. Ir pietiekami liela atšķirība. Sāk veidoties vienkārši migla. Tad tai vajag būt konkrētai vietai. Jābūt tai temperatūru atšķirībai ļoti konkrētai, un var gadīties mazāka teritorijā. Ir arī bijis, kad lielajā krīt iekšā. Un, kad tu tādā vietā esi, kad kaut kas mistisks tur notiek. Tā ir vienkārši fiziski izskaidrojama parādība. Kapsētās arī. Kā es saku gaismu spēles ļoti palīdz. Skaņas, trokšņi. Pieņemsī par to skolu. Gribi, lai es tev sabojāšu to stāstu?

V.G.: Jā.

A.S.: Gribi? Tur cilvēki staigāja pa jumtu.

V.G.: Tiešām?

A.S.: Vietējie. Pēc tam, kad izgājām ārā. Parunājām ar daudz pazīstamiem. Viņi teica, ka vienkārši uzrāpušies uz tās mazās mājiņas jumta, tad varēja uzkāpt uz lielā jumta, uz tā otrā stāva jumta. Vienkārši staigājuši pa jumtu un klauvējuši pa logiem. Gribēja patusēt ar pārējiem. Kamēr atrodiēs tur iekšā, kamēr to faktu nezini, ideāli. Tiklīdz tu uzzini.

V.G.: Kamēr tu zini loģisku atrisinājumu.

A.S.: Jā. Tas bojā visu. Kā es saku fizika sabojāja šito prieku. Spoku stāstus kā tādus. Par tiem rakstiem? Tu zini, ka kāds vietējais iet un uzraksta pa to visu, bet tu vari saglabāt cilvēkam to visu. Cilvēkiem patīk maģiskie triki. Nu kāršu triki un tādas lietas, jo viņš nezina, jo viņam ir tā iztēle, ka dzīvē kaut ko nezina. Nu tas ir forši.

V.G.: Brīdī, ka tu zini vairs nav.

A.S.: Nu, reāli sabojā.

V.G.: Bet, tu vēl projām esi saglabājusi iespēju, kaut arī tu zini. Tev vēl projām ir un patīk.

A.S.: Man viņi liekas ļoti interesanti. Tu vari iet un kādam.. Man tagad arī ir. Tu zini, ka es ar ārzemju studentiem eju. Tad, kad es viņus aizvedu līdz Cēsīm, pa turieni staigājot, man tie stāti ir. No gida dienām un vēl kaut kur tur eju un vienmēr kaut kādus šitādus stāstus cilvēkiem izstāstu, jo viņiem paliek prātā. Viņiem liekas interesanti. Cilvēkiem patīk. Viens no Dānijas, kas staigāja, teica, pils, fakti, jā interesanti, bet kad tu vari pastāstīt.. Mēģināšu izstāstīt par to. Es biju ļoti interesantā lekcijā Cēsu pilī. Jauns čalis, pils kurators, un viņš taisīja nakts ekskursijas pa pili. Tie pasākumi, kur nevar aiziet bez tās mistērijas, kas tev ir. Iedomājies tas ir naktī, tu stāvi pils pagalmā, apkārt tev ir veci pils mūri, pie ugunskura, zvaigžņotas debesis, redzēt to visu skatu. Pirmkārt tevi noliek perfektā vietā. Viņš stāstīja par 1. aprīļa joku. Viņš sāka stāstīt to visu stāstu, kad 19 gadsimta beigās, ka tai pilij bija uztaisītas, tu zini, sausais likums uzlikts, kad nedrīkstēja tur alkoholu, neko ko tādu, baznīca

un tā tālāk. Kad bijuši cilvēki, vietējie, kas iet garām pilij skatās. Visi zina, ka tā pils ir pamesta. Tur nekā nav, tikai mūri, tur logi nav. Skatās, ka tur gaisma spīd tornī. Tur neviens nevar būt. Iet nākamajā dienā. Gaisma spīd, un nevar saprast, kas tur notiek. Vietējie paliek aizdomīgi, pasauc tur vēl kaut ko, un iet, un meklēt, kas tur īsti notiek. Tad viņš sāka stāstīt to stāstu par dārgumu medībām Cēsu pilī. Tas notika salīdzinoši sen, arī salīdzinoši nesen, ņemot vērā, kad, es pati esmu veca. Par zēnu, kurš ir no rīta aizskrienot uz māju, un stāsta: ” Biju pilī. Es skraidīju, apmaldījos un iekritu iekšā. Iekritu iekšā tai tunelī. Skrēju pa to tunelī. Priekšā man bija milzīga čūska, tik tur tos metrus ”. Tas stāsts ir saglabājies var atrast grāmatās. „...metrus gara, kas šņāca kā pīle.”. Jā kaut kā tā tas bija. „Māt, es redzēju tās durvis milzīgās.” Viņš tur pareizākos vārdus stāstīja. Es vairs neatceros. „Priekšā tur dārgumu lāde. Pilna ar neiedomājamāko, zeltu, sudrabu, kaudzi ar monētām, blakus tai divi skeleti guļ. Es ieraudzīju tur to čūsku un metos bēgt.” Kāpēc, es tev iesāku šo stāstu papētīt, ar ko viņš ir nežēlīgi interesants, par ko aizgāja stāstīt. Tam puikam noticeja. Noticeja viņa stāstam. Par čūsku, par dārgumu lādi, par bruņiniekiem, ka viņš ir, cik tur tos metrus pa trepēm noskrējis lejā. Noskrējis lejā, lai atvērtu durvis tai tunelī. Ar to stāstu, kas tur bija, viņš ietekmēja savus vecākus, kas tam noticeja, un teica, ka tur taču ir apslēpti dārgumi. Mums viņi ir jāatrod. Viņi esot sākt esot gribējuši rakt, lai varētu rakt, viņiem vajag atļauju. Viņi ir devušies uz Rīgu. Ar šo pašu stāstu pie komisijas. Izstāstījuši komisijai. Komisija noticeja. Pilnīgi liekas neloģiskam stāstam, bet noticeja, un atļāva veikt izrakumus. Viņi izvandīja visu pilnīgi. Viņi tika līdz. Viņi noraka vairākus slāņus. Pilij ir tā grīda, kultūrslānis, augsne, jauns kultūrslānis, tur tā. Viņi tika līdz pašai apakšai. Viņi bija norakuši no grīdas cik tur metrus. Viss tas stāsts ir, ka viņi meklēja to istabu. Kamēr salika to visu stāstu kopā. Tas cilvēks, tas puika, kas klejoja pa to pili bija uzgājis to istabu. Likās ļoti neloģiski. Patiesība bija Rīgā, kas bija atbraucis vasarā tikai uz nedēļu Cēsīs. Par čūsku tādā izmērā, kas šņāktu kā pīle, vai kā tur. Reāli neeksistē. Par trepēm cik viņš metrus esot skraidījis lejā, ka tas nav reāli iespējams, bet viņš jau bija paspējis ar savu stāstu. Cik tur daudz dārgumu mednieki bija metušies uz to pils pagalmu izvandīt. Tagad saliekot kopā. Viņš bija piecēlies agrā rīta stundā. Aizgājis uz labierīcībām. Nokārtojies tur. Tajos laikos papīra nebija. Uz kāta uzraustas avīzes. Paņēmis avīzi, jo tur nedēļas iepriekš bija pirmais aprīlis bijis. Avīžniek uzrakstījis joku stāstu. Par dārgumiem pilī. Tieši apraksts par to lādi un to un to. Ka šis izlasījis. Vai nu tiešām noticejis, vai izdomājis. Visi zina, ka veca pils nozīmē daudz apslēptu mantu. Būsim reāli. Tās jau ir pasakas. Tur jau ir viss kaut kas. Podu lauskas, varbūt kaut kādu monētu atradīs, bet tas ir baigais retums. Ka viņš ir izlasījis par to. Ka viņš ar savu stāstu, ar savu pārliecību ir cilvēkus pārliecinājis, ka viņi uzraka visu pils pagalmu. Visu pils iekšpagalmu. Es tev tiešām iesaku

tev par to pameklēt. Kā es saprotu, tas jaunais kurators, savu doktor darbu vai ko viņš tur raksta. Man tas viens stāsts. Kāds tam notic. Ar tādu pārlicību stāsti. Cilvēkiem Rīgā, kas ir kultūras cilvēki, pieminekļu aizsardzība, un viņi tev atļauj uzrakt pagalmu. Viņi tic, ka tur ir paslēptie dārgumi. Tas man likās tik episki. Smieklīgi. Viņam tur bija vairāki. Tāds stātu cikls. Viņš staigāja pa dažādām pils vietām. Viņš stāstīja par mūriem, kas ir bijuši. Par lietām, kas ir bijis. Cik ir un cik nav bijis. Par to gaismu, kas tornī spīdēja. Tur vienkārši bija nelegālais bordelis un neviens nezināja to. Visi no tās vietas iet ar līkumu, jo domāja, ka tur spokoja, jo gaisma spīd. Īstenībā prieku māja.

V.G.: Smieklīgi.

A.S.: Nu, ja. Galvenais labs stāsts.

_____ darbs

Bakalaura, maģistra

“ _____ ”

tēmas nosaukums

*izstrādāts Latvijas Kultūras akadēmijas _____ katedrā
katedras nosaukums Ar savu parakstu apliecinu, ka _____ darbs izstrādāts
patstāvīgi; izmantojot citu autoru darbos publicētus datus, definējumus un viedokļus, dotas
precīzas norādes (atsauces) uz to ieguves avotu; iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst
izdrukai.*

Autors: _____ .2014.

Vārds, uzvārds

Paraksts

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: _____ .201

Akadēmiskais amats, grāds, vārds, uzvārds

Paraksts

Recenzents: _____

Akadēmiskais amats, grāds, vārds, uzvārds

Darbs iesniegts ____ . ____ .2014.

Studējošo servisa speciālists : _____

Vārds, uzvārds

Paraksts

Darbs aizstāvēts LKA _____ gala pārbaudījumu komisijas sēdē

Bakalaura, maģistra

____ . ____ .2014. prot. Nr. _____ vērtējums _____

Komisijas sekretārs: _____

Vārds, uzvārds

Paraksts